

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Prof. Dr. BEKİR SITKI BAYKAL

T A R İ H TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ



Prof. Dr. BEKİR SITKI BAYKAL

TARİH TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

TERİMLER ÜZERİNE

Atatürk devriminin "Türkçe" konusundaki tutumunu şöylece özetleyebiliriz: "Türkçeyi çağdaş sanat, bilim ve teknolojinin, kısacası çağdaş uygarlığın bütün gereklerini karşılayacak bir dil durumuna getirmek."

Türk Dil Kurumu 1932 yılında kurulduğu zaman, yapılacak dil çalışmaları, şu iki ana madde içinde saptanmıştı:

1. Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak;
2. Türk dilini, dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüsekliğe ulaştırmak.

Bu maddelerden birincisini gerçekleştirmek için, eski kültür hazinelerimizi araştırmak, yayımlamak; ikincisini gerçekleştirmek için de, bir yandan yüzyıllar boyunca dilimize girmiş olan yabancı sözcüklerin, terimlerin yerine Türkçelerini koymak, öte yandan da Batı uygarlığının etki alanına girmemizle dilimize sızmaya başlayan yenilerine engel olmak, böylece, dilimizi kendi olanakları içerisinde geliştirmek gerekiyordu. Bu yabancı sözcüklerin çoğunluğu türlü bilim dalları ya da mesleklerle ilgili terimlerdi. Türk Dil Kurumunun kuruluşunda, bu bu terimler işi, çetin bir sorun halinde duruyordu. Yıllar yılı yapılan çalışmalar verimsiz kalmadı. Dil işinin olumlu bir sonuca bağlanmasını isteyen aydınlar, bu alanda yapılan çalışmalarda Kurum'u yalnız bırakmadılar.

İlk evrede, yalnızca terimlerin Türkçe karşılıklarını bulmak yoluna gidiliyordu. Yapılacak işler çok, eldeki olanaklar az olduğu için, bunlar terim sözlükleri olarak verilemiyordu. İkinci evrede ise, bir yandan yeni karşılıklar aranırken, bir yandan da her konuda uzmanlık sözlükleri hazırlanmasına girildi.

Bugüne değin, Türk Dil Kurumunun türlü kuruluşlar, kurumlar, fakülteler ve kişilerle yaptığı çalışmaların ancak küçük bir bölümü yayımlanabilmiştir. Bu çalışmalar, her konuda eser veren yazar ve aydınlarda dil bilincinin yerleşmesine yardım ederken, okul sıralarındaki gençleri de bu Türkçe sözlere alıştırmış, giderek onlarda dil sevgisinin kökleşmesini sağlamıştır.

Gerek Türkçe–Osmanlıca ve Batı dilleriyle ilgili olarak kılavuz niteliğinde hazırlanan terim listelerinde, gerekse türlü konularda hazırlanan sözlüklerde, elden geldiği ölçüde her terimi Türkçe bir sözcükle karşılamak yoluna gidilmiştir. Türkçe karşılık bulunmadığı durumlarda, Batı dillerinden aktarılan terimlerde, bir birlik sağlanmasına çalışılmıştır. Yabancı bir terim alınırken, Batı dillerinde de olduğu gibi, Yunanca ve Latince asıllarına gidilerek, bunlar, Türkçenin ses yapısına uydurulmuştur. Yalnız, daha önce başka Batı dillerinden Türkçeye girmiş ve yeni bir karşılık bulunamayan terimler, eskiden olduğu gibi bırakılmışlardır.

Gerek Kurum'da hazırlanan, gerekse Kurumu'ca uzmanlara hazırlattırılan terim sözlüklerinin, türlü yarkurullardan geçirilerek hem dil bakımından, hem ilgili oldukları bilim bakımından yanlışsız olmalarına çalışılmıştır. Ortaya konan terimler öneri niteliğindedir, kesinlik anlamı taşımamaktadır. İleride, bunlardan daha uygunlarının bulunacağını gözden ırak tutmamaktayız. Önerilen terimler, uzun süreli uygulama sonucu kesin biçimlerini alacaktır.

Dilimizin, kendi benliğine kavuşarak gelişmeğe başladığı ve güçlü bir uygarlık dili olmağa yöneldiği bugünlerde, çalışmalarımızın yararlı olacağı kanısındayız.

TDK

ÖNSÖZ

Elinizdeki sözlük, salt tarih terimlerini kapsamamaktadır. Tarih terimlerinin yanı sıra deyim ya da deyim niteliğini taşıyan kimi sözcüklere ve kavramlara da sözlükte yer verilmiştir. Böylece kapsam yönünden bu yapıt, bir “Tarih Terimleri Sözlüğü”nün sınırlarını aşmış, giderek bir “Tarih Sözlüğü” niteliğini kazanmıştır. Çünkü tarih biliminde terimlerle deyim ve kavramları kesinlikle birbirinden ayırmak çok güçtür; kimi durumlarda ise hepten olanaksızdır bu. Öte yandan deyimlerin, deyim niteliğindeki sözcük ve kavramların yapıta alınışının bir başka nedeni de sözlüğe bütünlük kazandırma, kullanılış alanını genişletme isteğidir.

Terimlerin çoğu, Osmanlı tarihi ile ilgilidir. Batı bilim dünyasından dilimize geçmiş olanlar da olanaklar ölçüsünde sözlüğe alınmıştır.

Terim, deyim ve deyim niteliğindeki kavramların bir bölümüne Türkçe karşılıklar arama yoluna gidilmemiştir. Sözgelimi “sadrızam”, “şeyhülislâm”, “reisülküttap”... gibi terimlerin eski biçimleri olduğu gibi korunmuştur. Çünkü bunlar ve bunlara benzer terimler belli bir zaman diliminde kullanılmış, bunların belirlediği kurumlar da geçmişte kalmıştır. Ayrıca Türkçe karşılık bulunamayan yabancı kökenli terimler de eski biçimleriyle sözlüğe alınmıştır. Türkçe karşılık bulunamayan bu terimlerin tanımları elden geldiğince Türkçeleştirilmiştir.

Osmanlı döneminde kullanılan terimlerin bir bölümü eşanımlıdır. Bunlar, Osmanlıların kültürel ilişki kurduğu dillerden gelmiş, uzun yıllar yan yana kullanılmıştır. Bunlardan kimi terimlerin Türkçeleri yerine yabancıları yeğlenmiş, Türkçeleri unutulup gitmiştir. Örneğin “sancakbeyi”ne “mîr-i liva”, “kapıkulu”na “gûlâm-ı der”, “uçboyu”na “serhat”, öncüye “pişdar”, denmiştir. Sözlükte yer alan terimlerin çoğu, işte böyle eşanımlı olanların Türkçeleridir. Eğer eşanımlılar sayıca birden daha çok iseler birbirleriyle gönderme yapılmış, yalnız bir yerde tanım verilmiştir.

Türkçe terimler, yine ezici bir çoğunlukla, eski metinlerden taranmış ya da halk dilinden derlenmiştir. Belki bunlardan kimilerini yadırgayanlar

olacaktır. Ama eskiden kullanılmışı dururken yenisini yaratmaya kalkışmak-
tan kaçınılmış; bu gibi terimlerin eskilerini diriltme yoluna gidilmiştir.

Türetme ve örnekleme yoluyla yapılan terimlerin sayısı öteklere oranla
çok azdır. Bunlar da birer öneridir. Elbette ki ileride daha uygunları bulunursa
bu yeni terimler yerlerini onlara bırakacaklardır. Hemen belirtelim ki gerek
önerilenlerin yerine daha uygunlarının bulunması, gerekse daha başka yeni
terimlerin yaratılması herkesten önce, kendi eksiklerinin bilincinde olan bu
sözlük yazarını mutlandıracaktır.

Ankara, 12.5.1974

Bekir Sıtkı Baykal

T A R İ H TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

- 1 – **abaza kesimi**: Abaza Mehmet Paşa biçiminde giyim.
- 2 – **abdal**: 1– Genel olarak gezginci dervişlere verilen ad. 2– Yetmiş ermişe verilen ad. 3– Anadolu'da göçebe bir halkın adı. 4– Afganistan'da bir Türk boyunun adı.
- 3 – **acemi**: 1– bkz. **acemi oğlanı**. 2– Saraya yeni alınmış karavaşlara verilen ad.
- 4 – **acemlağa**: Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası**.
- 5 – **acemilik**: Sarayın yüksek görevlerinden kimilerine atananlara, ilk gereksemelerini karşılamak üzere verilen belli bir ödenek.
- 6 – **acemi ocağı**: Osmanlılarda yaya kapıkulu askeri yetiştirmek için kurulan bir tür okul.
- 7 – **acemi oğlanı** [es. t. *şadi*]: Acemi ocağı öğrencisi olan yeniçeri adayı.
- 8 – **acemi oğlan kethüdası**: Anadolu ve Rumeli ağalarının buyrukları altında olup acemi oğlanlarının işlerine bakan görevli.
- 9 – **açık buyrultu**: Osmanlılarda, kime yazılmış olduğu belirtilmemiş buyrultu.
- 10 – **açıktaki kadılar** [es. t. *mahreç mevalisi*]: Osmanlılarda belli bir süre görev yaptıktan sonra geçici olarak işlerinden alınmış kadılar.
- 11 – **adalet buyruğu** [es. t. *adalet emri*]: Yönetimleri altındaki halkın ezilmemesi için, valilere, sadrazamca yazılan buyruk.
- 12 – **adalet genelgesi** [es. t. *adaletname*]: Osmanlı ülkelerinde yasaların egemen olması ve bir haksızlığa düşülmemesi için zaman zaman, padişahlarca çıkarılan genelge.
- 13 – **ad defteri** [es. t. *esame defteri*]: Yeniçerilerin ad ve ulufelerinin yazılı bulunduğu defter.
- 14 – **adi gedik** [es. t. *nizamsız gedik*]: Gedik türlerinden birinin adı. bkz. **gedik**.

- 15 – **adsız**: 1– Eski Türklerde belli bir yiğitlik göstermediği için kendisine ad verilmeyen kişi. 2– Eski Türklerde, ailesinden ayrıldığı için artık onun adını taşımak hakkını yitiren delikanlı.
- 16 – **aforoz** [Alm. *Bann, Verfluchung*] [Fr., Ing. *excommunication*] [Yun. *aphorozein*]: Kilisece verilen Hristiyan toplumundan kovulma cezası.
- 17 – **aforoz etmek** [Alm. *bannen*] [Fr. *excommunier*] [Ing. *excommunicate*]: Bir Hristiyanı kilise topluluğundan çıkarmak.
- 18 – **agora**: Eski Yunanlılarda kent devleti ile ilgili sorunların konuşulduğu alan.
- 19 – **ağa**: 1– Osmanlı sarayında, yönetsel ve askerî örgütünde belli orun ve aşamadaki kişilere verilen ad. 2– Büyük konaklarda çalışan erkek görevlilerin başı.
- 20 – **ağa arzı**: Yeniçeri ağasının ocak işleriyle ilgili olarak sadrazama yazdığı yazı.
- 21 – **ağa bölüğü**: Yeniçeri ocağında İstanbul ağasının odası.
- 22 – **ağa bölükleri**: Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri: Yalnız devşirmelerden oluşan ve doğrudan yeniçeri ağasına bağlı 61 bölük. bkz. **yaya ortaları, sekban bölükleri**.
- 23 – **ağa çerağı**: Yeniçeri ağalarınca yasa dışı olarak ocağa yazdırılan gençler.
- 24 – **ağa divanı**: Yeniçeri ağasının başkanlığında, ocağın türlü işlerini görüşmek üzere yüksek aşamalı yeniçeri subaylarından kurulan divan.
- 25 – **ağa gediklileri**: Yeniçeri ağasının, karargâhında bulunan ve sayıları 19 olan yardımcıları.
- 26 – **ağa hakkı** [es. t. *resm-i dönüm, resm-i zemin*] bkz. **kulluk hakkı**.
- 27 – **ağa imamı** [es. t. *imam-ı hazret-i ağa*] bkz. **ocak imamı**.
- 28 – **ağa işllği** [es. t. *kârthane-i hazret-i ağa*]: Yeniçeri ocağında kullanılan araç ve gereçlerin yapıldığı işyeri.
- 29 – **ağa kapısı**: Yeniçeri ağasının görev yerl.
- 30 – **ağa mektubu**: Yeniçeri ağasınca devşirme görevlisinin eline verilen yetki belgesi.
- 31 – **ağam çırağı**: Vezir dairelerinde iş gören ve Oşmanlı diye adlandırılan içağalardan, işlerinde yararlık ve ustalık göstererek bir kerte yükselmiş olanlara verilen ad.
- 32 – **ağa paşa**: Vezirlik aşamasına yükselen yeniçeri ağalarının sanı.

- 33 – **ağa sancağı**: Yeniçeri ağasının sancağı.
- 34 – **ağa yamağı**: Yeniçeri ağasına bağlı emir çavuşu.
- 35 – **ağıl vergisi** [es. t. *ağıl resmi*]: Osmanlılarda koyun ve keçi sürülerinin barındıkları ağıl için hayvan sahiplerince toprak slpahisine ödenen yıllık vergi.
- 36 – **ağır esame**: Belli tutarın üstünde ulufe alanların, ulufe defterindeki adları ya da aldıkları ulufe.
- 37 – **ağır hizmet**: Saray ağalarının gördükleri ek görev.
- 38 – **ağır ulufe** bkz. **ağır esame**.
- 39 – **ağır zeamet**: Yıllık geliri 50,000 akçeyi aşan dirlik.
- 40 – **ağnam baçı** [es. t. *bac-ı ağnam*]: Osmanlılarda pazar ve panayır yerlerinde satılan koyun ve keçiler için ödenen vergi.
- 41 – **ağnam resmi** [es. t. *adet-i ağnam*]: Osmanlılarda koyun ve keçiler için alınan türlü vergilerin toplu adı.
- 42 – **ahırbeyi** [es. t. *emir-i ahor, imrahor, mirahor*] [Alm. *Stallmeister*] [Fr. *connetable*] [İng. *master of the horse*]: Hasahırlara ve onlarla ilgili gereçlere bakmakla yükümlü yüksek aşamalı görevli.
- 43 – **ahkâm defteri**: Osmanlılarda yasa, yargı ve tüzük niteliğinde olan kararların yazıldığı defter.
- 44 – **akağa** [es. t. *babüssaade ağası*] [Alm. *weisser Eunuch*] [Fr. *eunuque blanc*] [İng. *white eunuch*]: Zenci olmayan ve yaratılıştan erkeklikten yoksun bulunan haremağası.
- 45 – **akağalar kapısı** [es. t. *babüssaade*]: Topkapı sarayında içsaray ile dışsarayı birbirinden ayıran üçüncü kapı.
- 46 – **ak akçe**: Gümüş para.
- 47 – **ak alem** [es. t. *alemha-yı Osmani, elviye-i sultani*]: Osmanlı saltanat sancağına verilen ad.
- 48 – **akar-bakar**: Osmanlı yönetim örgütündeki yönetim bölgelerinin sınırları saptanırken gözetilen ırmak ve doruk çizgileri.
- 49 – **akçalı yıl** [es. t. *malî sene*] [Alm. *Fiskaljahr*] [Fr. *année fiscale*] [İng. *fiscal year*]: Türkiye’de 1790’dan bu yana kullanılan, mart ayından başlatılan ve temeli güneş aylarına dayanan tarih.
- 50 – **akçe**: 1– Küçük gümüş para. 2– Her tür madensel para.
- 51 – **akın**: Düşman topraklarına, tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla birdenbire ve toplu olarak yapılan baskın.

- 52 – **akıncı**: Düşman topraklarına akın yapmaya çıkan savaşçı.
- 53 – **akropol** [Alm. *Akropolis*] [Fr., İng. *acropolis*] [Yun. *acropolis*]: Eski Yunan kent devletlerinde yüksekte kurulan ve içinde bir saray ile tapınaklar bulunan berkitilmiş yer.
- 54 – **aktarma**: Düşmandan alınıp yedekte getirilen gemi.
- 55 – **alarga**: Eskiden kullanılan menzil toplarından birinin adı.
- 56 – **alay** [Alm. *Parade, Prozession*] [Fr., İng. *parade, procession*]: Geçit resmine, gösteri yürüyüşüne katılan asker birliği ya da insan topluluğu.
- 57 – **alaya binmek**: İlgilerce resmi törenlere katılmak.
- 58 – **alay arabası**: Alaylarda padişahların bindikleri araba.
- 59 – **alay bağlamak**: Törene hazır durumda düzene girmek.
- 60 – **alaybeyi**: Sancaklardaki timarlı sipahilerin buyurucusu.
- 61 – **alaybozan**: Eskiden kullanılan bir tür fitilli tüfek.
- 62 – **alay emini**: Osmanlılarda bir alayın hesap işlerine bakan, aşaması yüzbaşı ile binbaşı arasındaki subay.
- 63 – **alay göstermek**: Geçit resmi ya da gösteri yürüyüşü yapmak.
- 64 – **alay köşkü**: Padişahların geçit ve gösterileri izledikleri köşk.
- 65 – **alaylı**: Harbokulu eğitim ve öğretiminden geçmeden, kıtadan yetişen subay.
- 66 – **alay meydanı** bkz. ikinci yer.
- 67 – **alay sancağı**: 1– Bir alaya özgü özel sancak. 2– Özel günlerde gemileri donatmak için kullanılan renkli bayraklar.
- 68 – **alay topu**: Resmi günlerde ve karşılama törenlerinde atılan top.
- 69 – **alemdar**: Saltanat sancağını ya da bir asker birliğinin bayrağını taşıyan görevli.
- 70 – **alıcısız**: İltizama verilememiş kesim. bkz. **iltizam**.
- 71 – **alkış**: Padişah ile vezirleri yüceltmek için yapılan gösteri.
- 72 – **altıbölük** bkz. **kapıkulu süvarisi**.
- 73 – **altın kozak**: Yabancı hükümdarlara gönderilen padişah mektuplarının içine konduğu altın işlemeli, altın yaldızlı ya da som altından yapılmış kap.

- 74 – **altı orun** [es. t. *manasib-ı sitte*]: Yüksek devlet görevlerinin altısı: nişancılık, şıkk-ı evvel, şıkk-ı. sanî, şıkk-ı salis defterdarlıkları, reisül-küttaplık, deftereminliği.
- 75 – **altı vergi** [es. t. *rûsum-i sitte*]: Devlet borçları karşılığı olarak Düÿün-ı Umumiye İdaresine verilmiş olan ulusal gelirlerden altısı: ipek, tütün, balık avı, tuz, içki ve damga pulu vergileri.
- 76 – **altmışlı**: İlmiye aşamalarından sahn-i seman ile musıla-ı Süleymaniye arasında bir derece.
- 77 – **aman belgesi** [es. t. *amanname*]: Savaşta teslim olanlara verilen, mal ve canlarına dokunulmayacağını bildirir belge.
- 78 – **amanlı** [es. t. *müste'men*]: 1– Osmanlı ülkelerinde oturmasına izin verilen yabancı uyruklu kimse. 2– Yabancı ülkelerde dolaşan ya da oturan Müslüman.
- 79 – **ametçî** [es. t. *amedî-i divan-ı hümayun*]: Padişah divanının türlü kalemlelerinde görev yapan başyazmanlara verilen ad.
- 80 – **anadefteri** [es. t. *eşkâl defteri*]: İstanbul'a getirilen yeni devşirme oğlanlarının adlarını, kimliklerini, devşirildikleri sancak, kaza ve köylerin, babalarının, sipahilerinin ve sürücülerinin adlarını, ayırıcı fiziksel özelliklerini belirtmek üzere tutulan defter.
- 81 – **Anadolu defterdarı**: Osmanlılarda defterdar sayısı ikiye çıkarıldığında Anadolu'nun maliye işlerine bakmakla yükümlü kılınan defterdara verilen san.
- 82 – **Anadolu kazaskerî** [es. t. *sadr-ı Anadolu*]: Aşama olarak Rumeli kazaskerinden sonra gelen ve Anadolu ile ilgili işleri yürüten kazasker. bkz. **kazasker**.
- 83 – **Anadolu muhasebe kalemi** [es. t. *muhasebe-i Anadolu*]: Anadolu'daki padişah ve vezir vakıfları ile Erzurum dışında Anadolu kalelerinin hesaplarına bakan, sadrazamlığa bağlı örgüt.
- 84 – **anahtarağası** [es. t. *miftah ağası, miftah gulanı*]: Hasoda örgütünde hasodanın güvenlik işlerinden sorumlu olan görevli.
- 85 – **anıt** [es. t. *abide*] [Alm. *Denkmal*] [Fr. *monument*] [İng. *monument, memorial*] [Lat. *monumentum*]: Önemli bir olayı gelecek kuşaklara anıtmak için yapılan simge niteliğinde büyük yapı.
- 86 – **anlaşık devletler** [es. t. *ittifak devletleri*] [Alm. *Mittelmächte*] [Fr. *puissances centrales*] [İng. *central powers*]: Birinci Dünya Savaşından önce bağdaşık devletlere karşı aralarında anlaşan Almanya,

Avusturya-Macaristan ve İtalya devletlerine verilen ad. bkz. üçlü anlaşma.

- 87 – **antlaşma** [es. t. aht, muahede] [Alm. Vertrag] [Fr. traité, pacte, convention] [İng. treaty, pact, convention]: İki ya da daha çok devlet arasında yapılan bağlayıcı yazılı sözleşme.
- 88 – **arday** [es. t. veliaht] [Alm. Kronprinz, Kronprinzessin] [Fr. prince héritier, princesse héritière] [İng. next heir (to the throne)]: Herhangi bir nedenleyerinden ayrılacak olan bir hükümdarın yerine geçecek aday prens ya da prenses.
- 89 – **areopag** [Alm. Areopag] [Fr. aréopage] [İng. areopag] [Yun. areopagos]: Eski Atina'da, toplandığı yerin adına göre anılan yüksek yargıçlar kurulu.
- 90 – **areopagit** [Alm. Areopagit] [Fr., İng. areopagite] Eski Yunanistan'da ölünceye dek yerinde kalmak üzere, en saygın kimseler arasından seçilmiş yüksek yargıç, areopag üyesi.
- 91 – **arhont** [Alm. Archont] [Fr. archonte] [İng. archon]: Eski Yunanistan'da en yüksek dokuz devlet görevlisinden her biri.
- 92 – **arma** [Alm. Wappen (Schild)] [Fr. blason] [İng. blazon]: Bir devletin, bir soyun ya da bir kentin simgesi olarak bilinen im.
- 93 – **arpa emini** [es. t. şâir emini, emin-i cev]: Hasahıra, ot, arpa vb. hayvan yiyecekleri ile gereçleri sağlayan görevli.
- 94 – **arpalık**: 1- Osmanlılarda görevi sona eren ya da emekli olanlara bağlanan ödenek. 2- Genel olarak ileri gelen görevlilere verilen ek ödenek. 3- İlmiye sınıfının ileri gelenlerine bağlanan ödenek.
- 95 – **artık** [es. t. zevaid]: Bir vakfın gelirinden giderleri çıktıktan sonra kalan para.
- 96 – **arzağaları** [es. t. çâr erkân-ı cuvani]: Hasoda görevlilerinden padişaha arz iletmeye yetkili en kıdemli dördü: hasodabaşı, silahtarğa, çuhadar, rikâbdar.
- 97 – **arz kapısı** bkz. akağalar kapısı.
- 98 – **arz odası**: Padişahın, sadrazam ile divan ileri gelenlerini ve yabancı elçileri kabul ettikleri oda.
- 99 – **arz tezkeresi** bkz. telhis.
- 100 – **asesbaşı**: Ocaktaki askerî görevi yanı sıra başkentin düzenini korumakla da yükümlü olan 28. ortanın çorbacısına verilen ad.

- 101 – **asıl**: Yeniçeri ocağından olanların ulufelerini gösteren defterin özgün nüshası.
- 102 – **asitane kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa**.
- 103 – **askeriler**: Osmanlı toplumunda, gördükleri hizmet karşılığı olarak vergi yükümlüsü olmayan asker, ilmiye ve başka beratlılar sınıflarının genel adı.
- 104 – **askerliye**: Osmanlılarda askerlik işleriyle uğraşan görevliler.
- 105 – **aslancabaşı**: Topkapı sarayındaki hayvanlar bahçesinde yabanıl hayvanlara bakan kişilerin başı.
- 106 – **aslanlı** [es. t. *esedi*, *aslani*]: Üzerinde aslan resmi bulunan bir Hollanda parası.
- 107 – **aşağı bölükler**: Kapıkulu süvarilerinden sağ ve sol garipler bölükleri.
- 108 – **aşar** bkz. **ondalık**.
- 109 – **aşevi** [es. t. *imaret*]: Yoksullara ve öğrencilere parasız yiyecek dağıtan hayır kurumu.
- 110 – **atabey**: Kimi eski Türk devletlerinde, özellikle Selçuklularda genç şehzadelerin eğitimi ya da bağımsız olarak bir eyaletin yönetimi ile görevli vezirlere verilen san.
- 111 – **ataman**: Eskiden Kazakların başbuğuna verilen san.
- 112 – **ateş gemisi** [Alm. *Feuerschiff*] [Fr. *feu gregois*] [İng. *fire-ship*]: Eskiden düşman gemilerini yakmak için özel biçimde yapılmış, içi patlayıcı ve yakıcı maddelerle dolu gemi.
- 113 – **ateşkes** [es. t. *mütareke*] [Alm. *Waffenstillstand*] [Fr. *armistice*] [İng. *truce*, *armistice*]: Savaşan iki gücün isteğiyle çarpışmaya belli bir süre için ara vermesi.
- 114 – **ateş kulesi**: Düşmanın yaklaşmakta olduğunu bildirmek için üzerinde ateş yakılan kule.
- 115 – **ateş oku**: Kuşatılan bir kalenin ağaçtan yapılmış berkitimlerini ve savunma araçlarını ateşe vermek için kullanılan bir tür yakma silahı.
- 116 – **atlama** [es. t. *tafra*]: İlmiye sınıfında, aşamalarda sıra beklemeden ve kuraldışı ilerleme.
- 117 – **atmacacıbaşı**: Osmanlı sarayında atmaca yetiştiren ve onları av için eğiten atmacacıların buyurucusu.
- 118 – **atmeydanı** [Alm. *Rennbahn*] [Fr., İng. *hippodrome*]: 1- At koşuları ve gösterileri yapılan alan. 2- İstanbul'daki Sultanahmet alanına verilen ad.

- 119 – **at oğlanı** [Alm. *Stallknecht*] [Fr. *garçon d'écurie, cavalier*] [İng. *stableman*]: Osmanlı sarayında atlara bakan uşak.
- 120 – **av ağaları** [es. t. *şikâr ağaları*]: Avlanmaya çıkan padişahın yanında bulunup kendisine yardım eden ağalar: atmamacıbaşı, çakırcıbaşı, şahıncıbaşı.
- 121 – **Avam Kamarası** [Alm. *Unterhaus*] [Fr. *Chambre des Communes*] [İng. *House of Commons*]: İngiliz parlamentosunda halkın seçtiği milletvekilleri meclisi.
- 122 – **avarız**: Osmanlılarda önceleri halktan salt olağanüstü durumlarda, sonraları ise sürekli olarak toplanan vergi.
- 123 – **avcıbaşı** [es. t. *serşikârî*]: Avcı bölüğünün komutanı ve saray avcılarının başı.
- 124 – **avcı bölüğü**: Yeniçeri ortalarından 33. sekban bölüğünün adı.
- 125 – **avcılar** [es. t. *şikâr halkı*]: Osmanlı sarayında bulundurulmuş ve av işiyle uğraşan görevlilerin tümü.
- 126 – **ayakbastı parası** [es. t. *müruriye*]: Eskiden kimi Osmanlı kentinde dışardan gelenlerden alınan vergi.
- 127 – **ayak divanı**: Bir konuyu ivedilikle görüşmek ve sonuca bağlamak üzere padişahın katılmasıyla ayakta kurulan olağanüstü divan.
- 128 – **ayak naibi**: Davaları gerektiğinde yerinde görmek üzere kadı adına görev yapan kişi.
- 129 – **ayaktakımı** [es. t. *avam*] [Fr. *tièrs-état, commun peuple*] [İng. *common people, populace*] 1– Aşağı sınıftan sayılan halk. 2– bkz. **plebler**.
- 130 – **ayak taşı**: Okçuların ok atarken üzerinde durdukları taş.
- 131 – **ayak teri** [es. t. *kademiye*]: Bir hükümet buyruğunu bildirmek için bir yere gönderilen görevliye, giderleri karşılığı ödenen para.
- 132 – **âyan**: 1– Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenleri. 2– Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki kazanmış yerli kişiler. 3– Âyan Meclisi üyesi.
- 133 – **Âyan Meclisi** [es. t. *Meclis-i Âyan*]: Osmanlı İmparatorluğunda üyeleri padişahça atanan meclis.
- 134 – **ayarı bozuk akçe** bkz. **çürük akçe**.
- 135 – **aydınlanma çağı** [es. t. *tenevvür (devri)*] [Alm. *Aufklärung (Zeitalter der)*] [Fr. *siècle des lumières*] [İng. *enlightenment (age of)*]: XVIII.

yüzyıl Avrupasında düşünüş ve inançların tüm baskılardan kurtularak usun kılavuzluğunda bağımsızlığa kavuştuğu dönem.

- 136 – **ayrıcılık** **eyaletler** [es. t. *eyalat-ı mümtaze, eyalat-ı muhtare, eyalat-ı mümtaze ve muhtare*]: Yönetim biçimleri ötekilerden ayrı olarak belli koşullara bağlı Osmanlı illeri: Mısır, Eflak-Buğdan gibi.
- 137 – **ayrık vakıflar** [es. t. *müstesna evkaf*]: Hükümet denetimi dışında ve mütevellilerce yönetilen vakıflar.
- 138 – **ayvaz**: Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak.
- 139 – **azap**: 1– Anadolu beyliklerinde donanmadaki görevlerde kullanılan asker. 2– Osmanlılarda eyalet askerinden hafif piyade.
- 140 – **azap ağası**: Azap askerinin en yüksek aşamadaki komutanı.
- 141 – **azap kâtibi**: Azap ağasından sonra gelen, görevi azapların künyesini tutmak, özlük ve ödenek işlerine bakmak olan görevli.
- 142 – **azat etmek** [es. t. *ıtak, i'tak, fekk-i rakabe*]: Bir kul ya da karavaşa özgürlüğünü geri vermek.
- 143 – **azatlı** [es. t. *mu'tak*]: Özgürlüğü geri verilmiş kul ya da karavaş.

B

- 144 – **baba**: Saygıdeğer yaşlı adamlara, bir topluluğun ya da bir örgütün başında bulunan kimselere, kimi tekke ulularına verilen san: Baba Oruç, Bektaşî Babası, Gül Baba.
- 145 – **Babîâli** [Alm. *Hohe Pforte*] [Fr., İng. *Sublime Porte*] 1- Osmanlı İmparatorluğunun yüksek yönetim organlarının bulunduğu yapı. 2- Osmanlı hükümeti.
- 146 – **Babîâli hocası**: Görevli olarak yetişmek üzere Babîâliye giren gençlerin öğretmenlerine verilen san.
- 147 – **bacaluşka**: Osmanlı ordusunda kullanılan bir tür top.
- 148 – **baç** [es. t. *bac*]: Gümrük vergisi; alışveriş vergisi. bkz. **büyük bağ**.
- 149 – **baççı** [es. t. *bacdar*]: Yol güvenliğini sağlaması karşılığı olarak belli yerlerde belli tarife göre para alan görevlinin sanı.
- 150 – **baçlı**: Bağ ödemekle yükümü olan kişi.
- 151 – **badaluşka** bkz. **bacaluşka**.
- 152 – **bağdaşık devletler** [es. t. *itilaf devletleri*] [Alm. *Ententemächte*] [Fr. *puissances d'entente cordiale*] [İng. *triple entente powers*]: Birinci Dünya Savaşından önce aralarında bir antlaşma yapmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'ya verilen ad. bkz. **üçlü bağdaşma**.
- 153 – **bağımlı** [es. t. *tabi*] [Alm. *Vasall*] [Fr., İng. *vassal*]: Büyük bir hükümdara bağlı (küçük bir hükümdar ya da bey).
- 154 – **bağışık** [es. t. *muaf*]: Herhangi bir nedenle kendisinden vergi alınmayan kimse.
- 155 – **bağışlayı** [es. t. *endüljans*] [Alm. *Abläss, Indulgenz*] [Fr., İng. *indulgence*]: Katoliklerde işlenilen suçlardan dolayı öteki dünyada çekecek cezayı papanın kaldırması işlemi.
- 156 – **baharlık** [es. t. *bahariye*]: Padişahların her yıl ilkbaharda yeniçeri ağaları ile yeniçeri yazmanlarına verdikleri giysilik kumaş.

- 157 – **bakırtaş çağı** [Alm. *Chalkolithikum*] [Fr. *âge chalcolithique*] [İng. *Chalcolithic Age*]: Cildlitaş çağı geleneği ile yeni bulunan bakırdan yapılmış eşyanın birlikte bulunduğu zaman kesiml.
- 158 – **bakıkulu** [es. t. *gulam-ı bakı*]: Osmanlılarda, defterdarlık merkez örgütünde devlet gelirlerini toplayan görevli, maliye müfettişl.
- 159 – **baklava alayı**: Her Ramazanın 15. günü saray mutfağından yeniçerilere baklava verilirken yapılan tören.
- 160 – **bâlâ**: Osmanlılarda birinci sınıf “ulâ” rütbesi ile vezirlik arasında yüksek bir sivil aşama.
- 161 – **balıklışl kozak**: Yabancı hükümdarlara gönderilen padişah mektuplarının konduğu kumaş keselerinin ağızlarını bağlamakta kullanılan bağ.
- 162 – **balta** [es. t. *teber*]: Padişahların buyrukları altındaki uyduların ve dervişlerin taşıdıkları ay biçiminde bir kesici silah.
- 163 – **baltacılar** [es. t. *teberdaran*]: Önceleri sefer sırasında çalılık ve ormanlık yerleri temizlemek, yol açmak, çadırları kurup kaldırmak, yükleri bindirip indirmekle; sonraları kızlarağasına bağlı olarak sarayı korumak ve sarayın kimi dış hizmetlerini yapmakla görevli kişiler.
- 164 – **baltalı**: Osmanlılarda yolları açmak için baltayla donatılmış asker.
- 165 – **balta resmi**: Osmanlılarda kent ve kasabalarda kesilen hayvan için alınan bir vergi.
- 166 – **balyemez**: Osmanlı ordusunda kullanılan çapı en büyük ve menzilli uzun bir top.
- 167 – **balyos** [Alm., İng. *Bailo*] [Fr. *baile*]: 1– Venedik Cumhuriyetinin İstanbul’daki elçisi. 2– İstanbul’daki Fransa işgüderine ve Yakındoğu’daki Avrupa devletleri konsoloslarına verilen san.
- 168 – **ban**: Osmanlılar zamanında Macaristan ve Slovenya dolaylarında sancak beylerine ve küçük prenlere verilen san.
- 169 – **banyol**: Tersane zindanı.
- 170 – **barata**: Osmanlı sarayında genel olarak bostancıların, baltacı ve kapıcıların giydikleri, kırmızı çuhadan yapılmış başlık.
- 171 – **barbar** [Alm. *Barbar*] [Fr. *barbare*] [İng. *barbarian*] [Yun. *barbaroi*]: Greklerle Romalıların, kendi kültür çevreleri dışında kalan budunlar için kullandıkları terim.
- 172 – **barbut altını**: Ağırlığı iki kırat ve değeri 3 kuruş- 3 para olan bir Osmanlı altın parası.

- 173 – **barça** [İt. *barca*]: Kalyon türünden altı düz bir savaş taşıt gemisi.
- 174 – **barış** [es. t. *sulh, müsälaha*] [Alm. *Friede*] [Fr. *paix*] [İng. *peace*]: 1– Savaş içinde olmayan bir ülkenin durumu. 2– Savaştan sonra devletler arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması.
- 175 – **barış antlaşması** [es. t. *sulh muahedesi, müsälaha ahitnamesi*] [Alm. *Friedensvertrag*] [Fr. *traité de paix*] [İng. *peace treaty*]: Bir savaşa kesin olarak son veren, savaşan devletler arasında olağan ilişkileri yeniden kuran bağlayıcı anlaşma.
- 176 – **barış belgesi** [es. t. *müsälahaname, muahedenname, ahitname*] [Alm. *Friedensurkunde*]: Barışın koşullarını kapsayan ve ilgililerin onayını taşıyan bağlayıcı belge.
- 177 – **barış ülkeleri** [es. t. *dar-üs-sulh*]: Henüz İslâm egemenliğine girmemiş, ancak kendi isteği ile vergi verip Müslüman bir devletin buyruğu altına girmeyi kabullenmiş ülkeler.
- 178 – **barkan**: Palankadan ufak olan berkitilmiş yer.
- 179 – **barutçubaşı**: Barut yapımı ile uğraşan ve cebeci ocağına bağlı olan barutcuların buyurucusu.
- 180 – **başaga**: Köşklülerin en kıdemlisi.
- 181 – **başaga odası**: Ağakapısındaki odalardan biri.
- 182 – **başbakı kulu** [es. t. *ser-gulam-ı bakı*]: Maliye başmüfettişi.
- 183 – **başbayraktar**: Yeniçeri ocağında İmam-ı Âzam bayrağını taşıyan subay.
- 184 – **başbekçi** bkz. **başsancaktar**.
- 185 – **başbölükbaşı**: 1– Yeniçeri ocağında ağa bölükbaşılarının en eskisinin adı. 2– Sarıca bölükbaşılardan en eskisinin sanı.
- 186 – **başbuğ**: 1– Osmanlılarda savaş zamanı başka birliklerden ayrılıp bir araya getirilerek oluşan birliğin ya da milis güçlerinin komutanı. 2– Devlete karşı ayaklananların başı.
- 187 – **başdefterdar** [es. t. *şikk-ı evvel*]: Osmanlılarda Tanzimat dönemine dek Rumeli'deki illerin maliye işlerine bakan en yüksek görevli.
- 188 – **başçavuş** [es. t. *ser-çavuş, çavuş-ı büzürg*]: Yeniçeri örgütünde 5. bölüğün komutanı, aynı zamanda tüm yeniçeri ocağının çavuşu.
- 189 – **başçuhadar**: Osmanlı sarayında padişahın hizmetinde bulunan çuhadarların başı olan ve padişahın at gezilerinde atın sağında yürüyen görevli.

- 190 – **başeski**: 1– Yeniçeri bölüklerinin en kıdemsiz subayı ve erlerinin en kıdemlisi. 2– Saray ahır erlerinin en kıdemlisi.
- 191 – **başhaflye** [es. t. *ser-hafiye*]: Osmanlı sarayında gizli haberler toplamakla görevli örgütün başında bulunan kişi.
- 192 – **başhalife** [es. t. *ser-halife, mümeyyiz*]: Osmanlılarda kalem yazmanlarının en kıdemlisi.
- 193 – **başhaseki**: 1– Bostancı hasekileri ağasının sanı. 2– Yeniçeri ocağındaki dört hünkâr hasekisinin en eskisi.
- 194 – **başibozuk**: Savaş sırasında gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katılan er.
- 195 – **başikbal**: Padişahın odalıkları arasında en önde geleni.
- 196 – **başkadın**: Padişahın nıkâhlı kadınlarından en eskisi.
- 197 – **başkapı gulamı**: Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası**.
- 198 – **başkent** [es. t. *paytaht, tahtgâh, merkez-i hükümet*] [Alm. *Hauptstadt*] [Fr. *capitale*] [İng. *capital*]: Bir devletin yönetim merkezi olan kent.
- 199 – **başkomutan** [es. t. *başkumandan*] [Alm. *Oberbefehlshaber*] [Fr. *commandant en chef*] [İng. *chief commander*]: Tüm silâhlı kuvvetlerin başı.
- 200 – **başlık** [es. t. *sername*]: Resmî yazılarda kâğıdın üst yanına konan ve belgeyi yazan ile belgenin yazıldığı kişinin aşama ve orununa göre değişen sesleniş niteliğindeki sözler.
- 201 – **başmabeynci** [es. t. *karin-i evvel, ser-kurena*]: Mabeyncilerin başı.
- 202 – **başmaklık** bkz. **paşmaklık**.
- 203 – **başmehter**: Yeniçeri ağasının en yakını olan ve özel işleriyle uğraşan en yüksek aşamadaki ağa gediklisi.
- 204 – **başmuhasabe** [es. t. *muhasabe-i evvel*]: Osmanlı mallyesinde, bugünkü Sayıştayın işini yapan daire.
- 205 – **başmuhasabeci** [es. t. *muhasib-i evvel*]: Başmuhasabe dairesinin başkanı.
- 206 – **başruznamçeci**: Ruznamçecilerin başı.
- 207 – **başsancaktar**: Sarayda kutsal sancağı bekleyen gözetçilerin başı.
- 208 – **başsız akın** [es. t. *haramilik*]: Başlarında komutan olmayan akıncıların, ırmı kişiye kadar ufak kuvvetlerle düşman toprağına yaptıkları akın.
- 209 – **baştarde** [İt. *bastarda*]: Kadırğa türünden bir savaş gemisi.

[210 – 229] Batı ülkeleri

- 210 – **Batı ülkeleri**: Genel olarak Avrupa ve Batı kültürünü benimsemiş ülkelere verilen ad.
- 211 – **bayerkl** [Alm. *Plutokratie*] [Fr. *plutocratie*] [İng. *plutocracy*]: Siyasal erkin zenginler elinde bulunduğu yönetim biçimi.
- 212 – **bayrak açmak**: 1– Başkaldırmak. 2– Gönüllü asker toplamaya başlamak.
- 213 – **bayrak askeri**: Her yıl hıdrellezden kasım ayına kadar savaş gemilerinde çalışmak üzere yalı halkından toplanan asker.
- 214 – **bayraktar** [es. t. *alemdar, mîr-i alem*]: Osmanlı askeri örgütünde yeniçeri ve öteki kapıkulu ortaları ile sipahilere, beylerbeyi ve daha başka ümeraya bağlı birliklerin bayraklarını taşıyan kimselere verilen san.
- 215 – **bayram alayı**: Bayramların ilk gününde, padişahın cuma namazı kılmaya gidiş ve dönüşünde yapılan tören.
- 216 – **Bebek ustası**: Bebek kasrı ve çevresinin korunmasından ve güvenliğinden sorumlu olan bostancı subayı.
- 217 – **beceluşka** bkz. **bacaluşka**.
- 218 – **Beç**: Osmanlıların Viyana'ya verdikleri ad.
- 219 – **beçe**: Savaşta tutsak edilip de acemi oğlanlığa alınmayan kişi.
- 220 – **bedeluşka** bkz. **bacaluşka**.
- 221 – **bedoluşka** bkz. **bacaluşka**.
- 222 – **Bedun** [Alm. *Ofen*] [Fr. *Bude, Ofen*]: Macaristan'ın başkentine Osmanlılarca verilen ad.
- 223 – **bekârlık vergisi** [es. t. *resm-i mücerred*]: Tımar sahibi olmayıp tecimle uğraşan reayanın bekâr olanlarından alınan vergi.
- 224 – **bekçil** bkz. **sancaktar**.
- 225 – **beldarlar** [es. t. *beldaran*]: Osmanlı ordusunda geçit yerlerini belli bir ödenek karşılığı koruyan askerler.
- 226 – **belgellik** [es. t. *hazine-i evrak, mahzen-i evrak*] [Alm. *Archiv, Urkundenhaus*] [Fr., İng. *archives*]: Belgelerin saklandığı yer.
- 227 – **bender**: Eskiden canlı bir tecim hayatı olan işlek liman.
- 228 – **benimsetme bildirisi** [es. t. *ülmatom*] [Alm. Fr., İng. *Ultimatum*]: Bir devletin başka bir devlete, isteklerini benimsetmek için yaptığı son ve kesin bildiri.
- 229 – **bennâk**: Çift vergisi yükümlüsünün, kendisiyle bir evde oturan oğullarına, evlendikleri zaman verilen ad.

- 230 – **bennâk vergisi** [es. t. *resm-i bennâk*]: Osmanlılarda timar sahiplerinin, uyrukları olan bennaktan aldıkları bir tür kazanç vergisi.
- 231 – **berat**: Osmanlı devletinde bir göreve atanan, aylık bağlanan, san, nişan ya da ayrıcalık verilen kimseler için çıkarılan padişah buyruğu.
- 232 – **bergandı**: Yelkenli savaş gemilerinin bir türü.
- 233 – **berkitme** [es. t. *tahkim*] [Alm. *Befestigung*] [Fr., İng. *fortification*]: Düşman saldırısına karşı, türlü araç ve gereçlerle bir yerin direncini sağlamlaştırma.
- 234 – **beşe**: 1– Özellikle yeniçeriler arasında ileri gelen anlamında kullanılan bir söz. 2– Kimi Türk boylarında büyük çocuk.
- 235 – **beşlik alayı**: Padişahın çocuğu doğduğunda yapılan tören.
- 236 – **beşliktaş** bkz. **sandıktaş**.
- 237 – **beşkent** [es. t. *bilâd-ı hamse*]: Osmanlı döneminde Mısır, Kahire, Şam, Edirne, Bursa ve Filibe kentlerinin toptan adı.
- 238 – **beşkent kadıları** [es. t. *bilâd-ı hamse mevalisi*]: Mısır (Kahire), Şam, Edirne, Bursa ve Filibe kadılarına verilen san.
- 239 – **beşli**: Beş akçe ulufe alan, görevi kılavuzluk yapmak ya da askere yol açmak olan yeniçeri.
- 240 – **beşli ağası**: Beşlilerin komutanı.
- 241 – **beşli azap**: Osmanlılarda beş evden bir kişi almak yoluyla toplanan, kale gözetçiliği ile görevli eyalet askeri.
- 242 – **beşlikçi ocağı**: Bostancıbaşının buyruğu altında ok takımlarını korumak ve taşımakla görevli bir askerî örgüt.
- 243 – **bey** [es. t. *emîr*] [Alm. *Fürst*] [Fr., İng. *prince*]: Küçük bir ülkenin buyurucusu: Menteşe Beyi, Maskat Beyi gibi.
- 244 – **beyaz bayrak**: Yeniçeri ocağının büyük bayraklarından biri.
- 245 – **beyaz kürk** [es. t. *ferve-i beyza*]: Şeyhülislâmlara özgü olan ak renkli kürk.
- 246 – **beyaz üzerine buyrultu**: Sadrazamlarca ilgili kâğıdın kenarına değil, ayrı bir kâğıda yazılan buyrultu.
- 247 – **beyaz üzerine padişah buyruğu** [es. t. *beyaz üzerine hatt-ı hümayun*]: Padişahların doğrudan doğruya kendi elyazılarıyla ve ayrı bir kâğıda yazdıkları buyruk.
- 248 – **bey gemileri**: Kaptanpaşaya bağlı sancak beylerinin hazırladıkları gemiler.

- 249 – **beylerbeyi** [es. t. *emir-ül-ümera*]: Osmanlı İmparatorluğu döneminde eyaletlere atanan, askerî ve sivil yetkileri olan yüksek dereceli görevli.
- 250 – **beylik** [Alm. *Fürstentum*] [Fr. *principauté*] [İng. *principality*]: Bir beyin yönetimi altındaki ülke, küçük devlet: Anadolu Beylikleri, Eretna Beyliği, Erdel Beyliği gibi.
- 251 – **beylik** [es. t. *miri*]: Devlete özgü, resmî.
- 252 – **beylikçi**: Padişah divanı kaleminin başı; aynı zamanda bütün Divan-ı Hümayun kalemlerinin reisülküttaptan sonra en yüksek buyurucusu.
- 253 – **beylik kalemi** bkz. **divan kalemi**.
- 254 – **beylik toprak** [es. t. *arazi-i emiriyye, arazi-i miriyye*]: Doğrudan doğruya devlete bağlı olan ve bireylere dağıtılan toprak.
- 255 – **bey-oğlu** [es. t. *beyzade*]: Eflak ve Buğdan beyliklerine atanan ve prens sanı ile anılan Fenerli'lerin erkek çocuklarına verilen ad.
- 256 – **bezirgân**: Eskiden Yahudiler için efendi ve ağa yerine kullanılan bir söz.
- 257 – **bezirgânbaşı**: Padişahın kullanacağı çuha, bez, tülbent vb. eşyaları sağlamak ve bunları korumakla görevli kişi.
- 258 – **bırakık toprak** [es. t. *arazi-i metruke*]: Devletin olan ve kullanımı kimseye verilmeyip kamu yararına ayrılmış bulunan toprak.
- 259 – **bıyıklıağalar** bkz. **dışağalar**.
- 260 – **bina emini**: Padişahlara özgü olan köşk, sultan camileri ve benzeri binaların yapımı ya da onarımı ile görevli kişiye verilen ad.
- 261 – **binicibaşı** [es. t. *cündi başı*]: 1– Osmanlılarda binicilikle ilgili etkinliklerin en büyük buyurucusu. 2– Osmanlılarda süvari birlikleri komutanı.
- 262 – **binikiyüzcü** bkz. **binikiyüz şeyhi**.
- 263 – **binikiyüz şeyhi** [es. t. *şeyh-ül-meydan*]: Okçular tekkesinin başı.
- 264 – **binîş**: Yüksek aşamalı bilginlerin ve yeniçerî subaylarının glydikleri üstlük.
- 265 – **binîşlhümayun**: Padişahların at gezisine verilen ad.
- 266 – **birleşik devletler** [es. t. *düvel-i müttehide*] [Alm. *Vereinigte Staaten*] [Fr. *etas unies*] [İng. *united states*]: Aralarında birlik kurulup tek

devlet durumuna gelmiş olan devletler: Amerika Birleşik Devletleri vb. gibi.

267 – **blti** bkz. **ferman**, **berat**.

268 – **bltik** [es. t. *tahrirat*]: Osmanlılarda, 16. yüzyıla kadar, yazılmış kâğıda verilen ad.

269 – **bltikçl**: Osmanlılarda, 16. yüzyıla kadar, yazman (kâtip) anlamına kullanılan sözcük.

270 – **bombarda** [lt. *bombarda*]: İki direkli bir savaş gemisi türü.

271 – **bostancı**: Aslında hasbahçeleri bekleme işini yaparken sonraları padişah sarayını korumakla görevlendirilen bir sınıf asker, saray gözetçisi.

272 – **bostancıbaşı**: Bostancı ocağının başı.

273 – **bostancı mumcusu**: Suç işleyen yeniçerileri yakalamakla görevli bir Babiâli memuru.

274 – **boyar**: Tuna boyu, Erdel ve özellikle Rusya'da soylulara verilen ad.

275 – **boyunduruk hakkı** [es. t. *resm-i dönüm*, *resm-i zemin*]: bkz. **kulluk hakkı**.

276 – **bozdoğan**: Eskiden kullanılan altı toplu bir gürze verilen ad.

277 – **bozma**: Taşrada kullanılan kapıkulu süvarilerinin, ulufelerini zamanından önce alabilmeleri için, belli bir indirim karşılığında ödeneklerinin kırdırılması işlemi.

278 – **bölük**: Osmanlı askerî örgütünde belli görevdeki kişilerden oluşan birliklere verilen ad.

279 – **bölükbaşı**: Yeniçeri ocağı ağabölükleri komutanlarına verilen ad.

280 – **bölük halkı** bkz. **kapıkulu sūvarlsı**.

281 – **börk**: Yeniçerilerin giydikleri, ak çuha ya da keçeden yapılmış yuvarlak biçimde başlık.

282 – **brlk**: Tek ambarlı, iki direkli, yarım armalı ve çok çabuk giden bir tür savaş gemisi.

283 – **bucak**: Sarayda padişah çocuklarının oturmaları için ayrılmış bölüm.

284 – **bucak** [es. t. *nahiye*]: Türkiye'nin yönetim örgütünde en küçük yönetim bölgesi.

285 – **buçukçu**: Alayla camiye giden padişahın dağıtacağı sadakaları taşıyan belli sayıdaki silahtar bölüğü erleri.

286 – **buçuk vermek**: Yeniçeri erlerinin ulufelerini yarım akçelik bir artırımla yükseltmek.

- 287 – **buluntu** [Alm. *Fund*] [Fr. *trouvaille*] [İng. *find*]: Kazı, araştırma gibi çalışmalar ya da rastlantı sonucu elde edilen, eski çağlardan kalma nesneler.
- 288 – **burluta** bkz. **ateş gemisi**.
- 289 – **burton**: Yalnız yelkenle yürüyen bir tür kalyon.
- 290 – **buyrultu**: 1– Sadrazam, vezir ve beylerbeyi gibi yüksek devlet görevlilerinin yazılı buyrukları. 2– Sadrazamın ikindi divanında çıkardığı buyruk.
- 291 – **buyrultu defteri**: Sadrazamın ikindi divanında tutulan karar defteri.
- 292 – **büyük ahırbeyi** [es. t. *emîr-i ahur-ı evvel*]: Padişahın atlarına (hasa-hıra) bakan görevlilerin başı.
- 293 – **büyük baş** [es. t. *bac-ı büzürg*]: Osmanlılarda topraklarından geçirilen ya da dışardan gelip memlekette tüketilen maldan alınan gümrük vergisi.
- 294 – **büyük bey** bkz. **başmabeyinci**.
- 295 – **büyük çıkma**: Padişahların tahta geçmeleri dolayısıyla yapılan atanmalar. bkz. **çıkma**.
- 296 – **büyükdük** [Alm. *Grossfürst*] [Fr. *grand-duc*] [İng. *grand duke*]: Özellikle Rus prenslerine verilen san.
- 297 – **büyükdüşes** [Alm. *Grossfürstin*] [Fr. *grande-duchesse*] [İng. *grand duchess*]: Özellikle Rus prenseslerine verilen san.
- 298 – **büyükkavuklu**: Şeyhülislâm kapısında kavasbaşı görevini yapan kişi.
- 299 – **büyük kol**: Yeniçeri ağasının, buyruğu altındaki kimselerle birlikte sadrazama yaptığı ziyaret.
- 300 – **büyük müderrisler** [es. t. *kibar-ı müderrisin*]: Eyalet kadılığına aday olan büyük medreselerde görevli müderrisler.
- 301 – **büyük oda** [es. t. *hane-i kebir*]: Topkapı sarayının Enderun bölümündeki altı koğuştan, Edirne, Galata ve İbrahim Paşa saraylarından gelen kıdemli acemi oğlanlarının eğitim görmek üzere alındıkları, ikinci koğuş.
- 302 – **büyük ruznamçeci**: Defterdarın yanında bulunan ruznamçecilerden ilki.
- 303 – **büyük tezkereci** [es. t. *tezkiye-i evvel*]: bkz. **tezkereci II**.
- 304 – **büyük yazıcı**: Yeniçeri ocağının yazmanına verilen san.

C

- 305 – **caba akçesi** [es. t. *resm-i bad-ı hava*]: Osmanlılarda timarlı olmayıp tecimle uğraşan uyruktan alınan vergi.
- 306 – **cambazlar** [es. t. *cambazan*]: Osmanlıların ilk zamanlarında kullanılan, yaya ve müsellemlerin dışında bir savaşçı asker sınıfı.
- 307 – **carlıye** bkz. **karavaş**.
- 308 – **cebe**: Bedeni düşman silahlarının etkisinden korumak için savaşta giyilen çok parçalı zırh, kalın meşinden giysi.
- 309 – **cebeci**: Silah yapan, onaran ve bakımı ile görevli bulunan; savaşta ordunun silah ve cephanesini ulaştıran yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker.
- 310 – **cebecibaşı**: Cebeci ocağının komutanı.
- 311 – **cebeci ocağı**: Yeniçeri örgütünde silahların yapımı, onarımı ve bakımı ile görevli olan ağabölüğü.
- 312 – **cebehane**: Savaş araç ve gereçleri; bunların saklandığı yer.
- 313 – **cebehane ocağı**: Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine başka bir biçime sokulan eski cebeci ocağına verilen ad.
- 314 – **cebelli**: Savaş sırasında timar, zeamet sahiplerinin, dirlikleri oranına göre yanlarında götürmekle yükümlü bulundukları atlı asker.
- 315 – **celâli**: İlkın Yavuz Sultan Selim zamanında Turhal'da Mehdilik savı ile ortaya çıkan Bozok'lu Derviş Celâl'in adamlarına ve ondan yana olanlara, sonraları da türeyen tüm eşkiyaya verilen ad.
- 316 – **celâli ayaklanmaları**: 1- Bozok'lu Derviş Celâl'in 1519'da devlete karşı çıkardığı ayaklanma. 2- XV. ve XVII. yüzyıllarda Anadolu'daki ayaklanmaların genel adı.
- 317 – **celep** bkz. **İçoğlanları**.
- 318 – **cellât** [es. t. *üstadan-ı divan-ı hümayun*] [Alm. *Henker*] [Fr. *bourreau*]

[319 – 333] cellât çeşmesi

[İng. *executioner, hangman*]: Padişah ve devlet büyüklerinin yanında, ölüm yargılarını yerine getirmekle görevli kimse.

319 – **cellât çeşmesi**: Topkapı sarayında, ölüm cezasına çarptırılanların başlarının yalağında kesildiği çeşme.

320 – **cemaat ortaları** bkz. **yaya ortaları**.

321 – **cep harçlığı**: Mısır eyaletinden Osmanlı padişahına her yıl gelen vergi.

322 – **cevşen** bkz. **cebe**.

323 – **cilâlıtaş çağı** [es. t. *neolitik devir*] [Alm. *Neolithikum, jüngere Steinzeit*] [Fr. *âge néolithique*]: Tarih öncesi zamanların ayrıldığı üç çağdan ikincisi.

324 – **cirit**: Eskiden atlı askerin kullandığı, sert ağaçtan yapılmış ucu demirli kısa mızrak.

325 – **civelek**: Yeniçeri ocağına yeni girmiş ya da girmeye aday, yakışıklı delikanlılardan seçilen ve aşçıbaşının yanında çalışan gençlere verilen ad.

326 – **cizye** bkz. **kafa vergisi**.

327 – **clzyedar** bkz. **haraççı**.

328 – **cuma divanı** [es. t. *huzur müraaası*]: Cuma günleri sabah namazından sonra Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin de katılmaları ile sadrazam konağında yapılan divan.

329 – **curnal kâtlbl**: Vergilerin gereği gibi toplanıp toplanmadığını yerinde denetlemekle yükümlü görevli.

330 – **cüceler**: Osmanlı sarayının içsaray bölümünde hizmet eden ve başlıca işleri padişahı eğlendirmek olan görevliler.

331 – **cürde askeri**: Hacca giden kabileleri yollarda korumakla görevli asker.

332 – **cürde başbuğu**: Cürde askerinin komutanı.

333 – **cürdecl** bkz. **cürde askeri**.

Ç

- 334 – **çadırcı**: Yeniçeri ocağının ağa işliklerinde çadır yapan acemi oğlanlara verilen ad.
- 335 – **çadırcıbaşı**: Çadırcıların usta ve komutanları.
- 336 – **çağ** [es. t. *zaman, devir, ahd, karn, kurûn*] [Alm. *Zeitalter*] [Fr. *âge, temps*] [İng. *age, period*]: 1– Belirli özellikleri göz önünde tutularak ele alınan zaman bölümü. 2– Dünya tarihinin incelenmesini kolaylaştırmak için ayrılan dört görelî bölüm: ilkçağ, ortaçağ, yeniçağ, yakınçağ.
- 337 – **çağdaş** [es. t. *muasır, hem zaman*] [Alm. *zeitgenössisch*] [Fr. *contemporain*] [İng. *contemporary*]: Aynı yıllarda yaşamış ya da oluşmuş.
- 338 – **çağdaş tarih** bkz. **yakınçağ tarihi**.
- 339 – **çakaloz**: Osmanlı ordusunda kullanılan ufak toplardan biri.
- 340 – **çakırcı**: 1– Padişahla birlikte ava giden avcı takımlarından biri. 2– Çakır yavrularını yuvalarından alıp saray için av kuşu olarak yetiştiren tımarlı avcılarının bir takımına verilen ad.
- 341 – **çakırcıbaşı**: Çakırcıların komutanı.
- 342 – **çalık**: Yeniçeri ocağından kovulan kimse.
- 343 – **çam**: İrmaklarda işleyen bir tür küçük gemi.
- 344 – **çamaşırcı usta**: Sarayın harem bölümünde harem ve padişahın çamaşır işlerine bakan görevli.
- 345 – **çamlıca**: İnce donanma sınıfından eski Türk gemi türlerinden biri.
- 346 – **çapavul** bkz. **akıncı**.
- 347 – **çapul** [es. t. *garet, tarac, talan*] [Alm. *Plünderung, Raubzug, Beute*] [Fr. *pillage, incursion*] [İng. *pillage, raid*]: 1– Akıncıların düşman topraklarına yaptıkları baskın. 2– Böyle baskınlarda ele geçen şeyler.
- 348 – **çar** [Alm. *Zar*] [Fr., İng. *tsar*] [Lat. *caesar*]: Rus imparatorlarına verilen san.

- 349 – **çarhacı**: Yürüyüş halindeki Osmanlı ordusunun öncülüğünü yapan seçkin süvari gücü.
- 350 – **çarhacıbaşı**: Çarhacıların komutanı.
- 351 – **çarhıfelek**: Eskiden kale kuşatmalarında kullanılan bir tür siper.
- 352 – **çarlıçe** [Alm. *Zarin*] [Fr. *tsarine*] [İng. *tsarina*, *tsaritzza*]: Rus imparatoriçesine verilen san.
- 353 – **çarşamba divanı**: İstanbul halkının başlıca işlerini görüşmek üzere çarşamba günleri sadrazamın konağında, İstanbul, Galata, Eyüp ve Üsküdar kadılarının katılmalarıyla kurulan divan.
- 354 – **çarşı ağası**: Çarşının kamu düzeninden ve özellikle geceleri korunmasından sorumlu görevli.
- 355 – **çaşıt** [es. t. *casus*] [Alm. *Spion*] [Fr. *espion*] [İng. *spy*]: Bir devletin, ya da bir kimsenin sırlarını başkası adına öğrenmeyi üzerine alan kişi.
- 356 – **çaşnigir** bkz. **sofracı**.
- 357 – **çaşnigir usta**: Sarayın harem bölümünde sofranın düzenine bakan ve yemek süresince divan durarak sofrayı bekleyen karavaş.
- 358 – **çatal bayrak**: Yeniçeri orta ve bölüklerinin, yarısı kırmızı, yarısı sarı renkte olan bayrakları.
- 359 – **çavuş**: 1– Osmanlı devlet örgütlerinde türlü hizmetler yapan görevlilere verilen san. 2– Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli.
- 360 – **çavuşbaşı**: Padişah divanı çavuşlarının buyurucusu.
- 361 – **çayka**: Türklerce Karadeniz'deki ırmak kıyılarının korunması işlerinde; Kazaklarca kıyıları vürmek için kullanılmış olan ince donanma sınıfından altı düz yayvan gemi.
- 362 – **çaylak**: Devletçe verilen aşama, nişan ya da göreve atanma muştusunun atanana ivedilikle ulaştıran görevli.
- 363 – **çekme**: Savaşta giyilen bir tür çizme.
- 364 – **çektiri**: Osmanlı donanmasında kürekle giden ve yelkeni yalnız yardımcı olarak kullanan türlü savaş gemilerinin genel adı.
- 365 – **çektirme**: Tek direkli, yelken ve kürekle giden tekne.
- 366 – **çelebi**: 1– Kentli eğitimi görmüş, okur yazar ince kişi. 2– Osmanlılarda XV. yüzyıla kadar padişah oğullarına, Mevlana soyundan gelenlere verilen san.
- 367 – **çelebi sultan**: Vilayet ve sancaklarda valilik yapan Osmanlı şehzadelerine verilen san.

- 368 – **çelep** bkz. **celep**.
- 369 – **çergeciler**: Yeniçeri ocağının, seferde düşman toprağına girilince görevi padişahın çadırını beklemek olan 17. ortası.
- 370 – **çeribaşı**: 1– bkz. **alaybeyi**. 2– Çingenelerin ileri gelenleri.
- 371 – **çeşnîci**: Osmanlılarda basılacak altın ve gümüş paraların ayarını denetleyen görevli.
- 372 – **çeşnîci başı**: 1– Çeşnîcilerin başı. 2– bkz. **sofracı**.
- 373 – **çete** [Alm., Fr., İng., *Guerilla*]: 1– Düzenli ordu dışı silahlı küçük birlik. 2– Osmanlı İmparatorluğunda çoğunlukla sayısı yüzden az olan, yağma ya da keşif amacıyla düşman topraklarına gönderilen akıncı birliği.
- 374 – **çete savaşı** [es. t. *gerilla harbi*] [Alm. *Kleinkrieg*, *Guerillakrieg*] [Fr. *guerre de guerillas*] [İng. *guerilla warfare*]: Küçük asker birliklerince ya da asker olmayan küçük topluluklarca düşman ordusu gerisinde düşmanı yıpratmak için her türlü yola başvurarak sürdürülen savaş.
- 375 – **çeteye çıkmak**: Keşif, yağma ya da kırıp geçirme amacı ile yapılan akınlara katılmak.
- 376 – **çıkma** [es. t. *be-dergâh*]: Edirne, Galata ve İbrahimpâşa saraylarındaki acemi oğlanların kapıkulu süvari bölüklerine ya da devlet hizmetlerine; saray hizmetlerinde bulunan kimselerin de dış hizmete atanmaları.
- 377 – **çıkma kule** bkz. **gözcü kule**.
- 378 – **çıplak**: 1– Yeniçerilerde günlük hizmete başlamak üzere nöbetle soyunan erler. 2– Tersanede kaptanpaşa hizmetinde baldırları, kol ve omuzları çıplak bir biçimde giyinmiş, bir çift tabanca ve uzun bir bıçakla silahlanmış olan erlere verilen ad: Küçük Hüseyin Paşa çıplakları.
- 379 – **çıplak çavuşu**: Çıplakların komutanı.
- 380 – **çitak**: Bozuk ağızla konuşan Rumeli Türkü.
- 381 – **çiçekçi başı** [es. t. *ser-şukûfeci*]: Sarayda çiçek bahçelerini ve dışarda çiçek alım satımını denetleyen görevli.
- 382 – **çift**: Osmanlılarda en az bir çiftlik genişliğindeki toprağı ekip biçen köylüden yılda bir kez alınan bir toprak vergisi.
- 383 – **çiftbozan resmi**: Osmanlılarda çiftini çubuğunu bırakıp başka iş tutanların vermek zorunda oldukları toprak vergisi.

- 384 – **çiftlik**: Osmanlı İmparatorluğunda, toprağının verimi derecesine göre 70–150 dönüm genişliğinde ekilip biçilebilen toprak birimi.
- 385 – **çil akçe**: Yeni baskıdan çıkmış, ayarı tamam maden para.
- 386 – **çil altın bkz. çil akçe**.
- 387 – **çil kuruş bkz. çil akçe**.
- 388 – **çingene beyi** [es. t. *mîr-i kıbtıyan*]: Çingenelerin devlete vermekle yükümlü bulundukları vergileri toplayan ve hükümetle ilişkilerini yürüten görevlinin sanı.
- 389 – **çingene sancağı**: Sancakbeyi aşamasındaki çingene beyinin yönetimi altında İstanbul ve Rumeli’de yaşayan çingeneleri kapsayan saymaca yönetim bölgesi.
- 390 – **çit parası bkz. ağıl vergisi**.
- 391 – **çivi yazısı** [es. t. *hatt-ı mihî*] [Alm. *Keilschrift*] [Fr. *cunéiforme*] [İng. *cuneiform*]: İlkçağ budunlarından kimilerinin kullandıkları bir tür yazı.
- 392 – **çizmeci**: 1– Ağakapısında, orduca denen zanaatçılardan çizme ve ayakkabı yapanlar. 2– Törenlerde padişahın çizmelerini taşıyan üçüncü çuhadar.
- 393 – **çizmecibaşı**: Çizmecilerin buyurucusu.
- 394 – **çoktanrı** [es. t. *müşrik*] [Alm. *Götzendien*] [Fr. *polythéiste, idolâtre*] [İng. *polytheist*]: Birçok Tanrının varolduğuna inanan, putlara tapan.
- 395 – **çorbacı**: 1– Bir köyde konukları ağırlayabilen varlıklı ve sayılan kişi. 2– Taşrada ileri gelen Hristiyanlara verilen ad. 3– Acemi oğlanları ile yeniçeri bölüklerinin komutanlarına verilen san. 4– Osmanlı ordusunda yüzbaşı derecesindeki aşama.
- 396 – **çorbacı yamağı**: Yeniçeri ocağındaki erbaşıardan birine verilen ad.
- 397 – **çömez**: İlerlemiş medrese öğrencisi.
- 398 – **çömlek sürgünü** [Alm. *Ostrazismus, Scherbengericht*] [Fr. *ostracisme*] [İng. *ostracism*] [Yun. *ostrakon*]: Eski Yunanistan’da, özellikle Atina’da, siyasal huzursuzluk yaratıp sevilmeyen kimselerin, halkın bir çanak parçası üzerine yazarak verdiği oyla, geçici bir zaman (10 yıl) için sürgüne gönderilmeleri.
- 399 – **çörçöp sübaşısı**: Osmanlılarda temizlik işlerine bakan görevli.
- 400 – **çuhadar**: 1– Sarayın haseki odasındaki en yüksek dört ağadan, başlıca görevleri törenlerde atla padişahın ardından giderek yağmur-

D

- 402 – **dahil**: Osmanlılarda bilginler sınıfına (ilmiyeye) özgü bir aşama.
- 403 – **dahil medresesi** [es. t. *ibtida-i dahil, hareket-i dahil*]: Osmanlılar döneminde orta derecede öğretim yapan medrese.
- 404 – **dalkılıç**: Savaşta düşman arasına dalmak için gönüllü yazılan asker.
- 405 – **'damgalı kâğıt** [es. t. *varak-ı sahiha*]: Damga pulundan önce devlette gelir sağlamak için çıkarılan ve hükümetçe saptanan fiata satılan damgalanmış değerli kâğıt.
- 406 – **dane**: Savaşta hedefleri dövmek için kullanılan gülle, mermi.
- 407 – **darüsselâm**: Bağdat kenti için kullanılan bir san.
- 408 – **dayı** [Alm. *Dei*] [Fr., İng. *dey*]: Osmanlılar döneminde Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'ta yerli ileri gelenlerce seçimle başa geçirilen yöneticilere verilen san.
- 409 – **dedebaba**: Kırşehir'de oturan Bektaşî pirinin sanı.
- 410 – **defterci** bkz. **beylikçi**.
- 411 – **defterdar**: 1– Osmanlılarda maliye işlerinin en yüksek buyurucusuna verilen san. 2– İllerde maliye işleriyle uğraşan yüksek görevli.
- 412 – **defterdar kapısı** [es. t. *bab-ı defterdari*]: Osmanlı devleti Maliye Bakanlığı.
- 412a – **defteremini**: Defterhanede yazım defterlerinin korunması, bakımı ve kullanılışı işlerine bakan kalemin başkanı.
- 413 – **defterhane** [es. t. *defter-i hakani*]: Osmanlı ülkelerindeki tüm toprak kayıtlarını kapsayan ana defterlerin bulunduğu ve bunlara özgü işlerin görüldüğü daire.
- 414 – **defterli avcılar**: Saray adına avlanmaları karşılığı kimi vergilerden bağışık tutulan avcılar.
- 415 – **değnek sahibi** [es. t. *sahib-i değnek*]: Kaptanlık belirtisi olarak bir değnek taşıyan, kapudane, patrona ve riyale aşamalarındaki deniz komutanlarına verilen ad.

- 416 – **deli**: Önceleri Rumeli'de bulunan, genişledikten sonra Anadolu'da da vezir ve beylerbeylerine bağlı olarak görev yapan hafif süvari örgütünün askeri.
- 417 – **delibaşı**: Osmanlı ordusunda deli askerlerin komutanı.
- 418 – **delil** bkz. **deli**.
- 419 – **delilbaşı** bkz. **dellbaşı**.
- 420 – **deniz askeri** [es. t. *tersaneli, bahriyeli*]: Deniz kuvvetleri örgütünde görev yapan asker.
- 421 – **deniz azapları**: Osmanlı savaş gemilerinde görev yapan deniz askeri.
- 422 – **deniz beyleri** [es. t. *derya beyleri, ümera-yı derya*]: Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancakbeylerine verilen san.
- 423 – **deniz kuvvetleri komutanı** bkz. **kaptanpaşa**.
- 424 – **deniz leventleri**: Korsan gemilerinde çalışanlardan ya da kıyı halkindan seçilen, bulundukları yerlerde güvenliği sağlayan, savaş zamanı deniz askeri olarak görev yapan bir asker sınıfı.
- 425 – **deniz mühendisliği okulu** [es. t. *Mühendishane-i Bahri-yi Hümayun*]: Deniz subayı yetiştirmek üzere 1773'te İstanbul'da açılan okul.
- 426 – **denk**: 4,875 gram ağırlığındaki miskal'in dörtte birine denk olan eski bir ağırlık ölçüsü.
- 427 – **derbent** [Alm. *Engpass, Wachposten, Festung, Wachthaus*] [Fr. *défilé, fort, corps de garde (dans une défilé)*] [İng. *guard, defile, pass*]: 1– Uç boylarında bulunan küçük kale. 2– Dağ geçitlerinde kurulan karakol ya da karakol binası. 3– İki dağ arasındaki geçit yeri, boğaz.
- 428 – **derbent ağası**: Derbenti koruyan, gözeten derbentçilerin komutanı.
- 429 – **derbentçi** [es. t. *beldar, derbent muhafızı*]: Derbenti koruyan gözetçi, karakol askeri.
- 430 – **derebeyi** [Alm. *Feudalherr*] [Fr. *seigneur féodal*] [İng. *feudal chief*]: 1– Topraklarını derebeylik düzenine göre yöneten kimse. 2– Osmanlılarda önceleri devlet memuru iken sonraları kendi başına buyruk kesilerek XVII. yüzyıl sonlarından bu yana Anadolu'da devlet gücüne karşı gelen ailelere verilen ad.
- 431 – **derebeylik** [Alm. *Feudalismus, Lehnswesen*] [Fr. *féodalité*] [İng. *feudalism*]: Özellikle batı Avrupa'da toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kimsenin malı sayan ortaçağ siyasal düzeni.
- 432 – **dersiâm**: Osmanlılarda, özel bir sınavla dersiâmlık aşamasını kazan-

miş hocalarca camilerde medrese öğrencilerine ve başka dinleyicilere verilen ders.

- 433 – **derslâmlık**: Medresede ders veren müderrislerin özel bir sınavdan geçerek kazandıkları bir san.
- 434 – **ders vekili**: Öğretimin şeyhülislâmca yapılması koşul tutulan Beyazıt medresesinde, bu görevi vekil olarak yerine getiren ünlü müderrislere verilen san.
- 435 – **despot** [Alm. *Gewaltherrscher, Despot*] [Fr. *despote*] [İng. *despot*] [Yun. *despotis*] : 1- Bir ülkeyi zora ve baskıya dayanarak yöneten kişi. 2- Rum ortodokslarının dinsel başkanları (metropolit karşılığı).
- 436 – **deste**: 1- İçinde 10 tane yerli altın yaprağı bulunan paket. 2- İçinde 20 tane Avrupa altın yaprağı bulunan paket.
- 437 – **deveci ortaları** [es. t. *şütürban ortaları, cemaat-ı şütürbanan*]: Görevleri savaşta siper işlerinde çalışmak, sefere gidiş ve dönüşte yeniçeri ağasının develerinin yük işleriyle uğraşmak olan, yeniçeri cemaat ortalarından sürekli olarak 1–5. ortalar ile zaman zaman değişen öteki ortalara verilen ad.
- 438 – **devlet borçları** [es. t. *düyun-ı umumiye (-yi Osmaniye)*] [Alm. *Staatsschulden, öffentliche Schulden*] [Fr. *dettes publiques*] [İng. *public debts*]: 1- Devletin içerden ve dışardan almış olduğu borçlar. 2- Osmanlılarda 1854'ten beri sık sık yabancı ülkelerden alınan borçların tümü.
- 439 – **devlet gömüsü** [es. t. *beytülmal, hazine-i amire (-yi hümayun)*]: Devlet malı, parası ya da bunların saklandığı yer.
- 440 – **devletlerbirliği** [es. t. *düvel-i müctemia*]: [Alm. *Konfederation*] [Fr. *confédération*] [İng. *confederacy*]: Küçük devletlerin bağlaşımları ile oluşan büyük devlet: Germany Devletlerbirliği.
- 441 – **devriye**: Osmanlılarda bilginler (ilmiye) sınıfından olan kimselere verilen aşama.
- 442 – **devriye kadıları** [es. t. *devriye mevâlisi*] : Bağdat, Antep, Basra, Erzurum, Maraş, Trablusgarp, Beyrut, Rusçuk, Sivas, Adana, Çankırı kadılarına verilen san.
- 443 – **devşirme** [Alm. *Knabenlese*] 1– Yeniçeri ocağının acemi oğlan gerekmesini karşılamak üzere Hristiyan uyruklardan alınan çocuklar. 2– Bu çocukların alınması eylemi.
- 444 – **devşirme ağası**: Acemi oğlan adaylarını devşirmek üzere devşirme

emininden başka yeniçeri ağasınca görevlendirilen ocak ağalarından biri.

- 445 – **devşirme emini**: Devşirmeye gönderilmek üzere yeniçeri ocağından seçilen subay.
- 446 – **devşirme fermanı**: Devşirme toplanması için çıkarılarak devşirme görevlisinin eline verilen ve alınacak oğlan çocuklarının sayısını her bölgenin ilçelerine göre saptayan padişah buyruğu.
- 447 – **devşirme kanunu**: Devşirmelerin toplanması kurallarını saptayan özel yasa.
- 448 – **devşirme memuru**: bkz. **devşirme ağası**.
- 449 – **devşirme sürüsü**: Toplanan devşirme çocuklardan İstanbul'a getirilirken düzenlenen genellikle 100–200 kişilik topluluklardan her biri.
- 450 – **dışağaları** [es. t. *birun ağaları*]: Sadrazamın buyruğundaki kapı halkının bir takımına verilen ad: silahtar ağa, çuhadar ağa, selam ağası, anahtar ağası, mühürdar ağa, kapıcılar kethüdası, ahır beyi, kiler ağası, buhurdan ağası, delibaşı, kavasbaşı, kürkçübaşı, saraçbaşı, Tüfekçi başı, başsilahtar ağa, kahvecibaşı, çamaşırcıbaşı, Vekilharç, ahçı, pazarcı bunların buyruk altlarındaki çırak ve yamaklar.
- 451 – **dış eleştiri** [es. t. *intikad-ı haricî*]: Tarihsel kaynakların eleştirilmesinde belgeyi dış belirtilerine göre değerlendirme yöntemi.
- 452 – **dışhazine** [es.t. *hazine-i birun*]: Osmanlı devletinde olağan ve sürekli gelir ve giderlerin işlem gördüğü hazine. bkz. **devlet hazinesi**.
- 453 – **dışsaray** [es. t. *birun*]: Eskiden, sarayın dışında yer alan ve sarayla ilgili bir takım görevlilerin bulunduğu yapılar.
- 454 – **dikilitaş** [Alm., İng. *Obelisk*] [Fr. *obelisque*]: Dikine yerleştirilmiş, tek parça taştan yapılmış anıt.
- 455 – **dil**: Durumunu öğrenmek için düşmandan ele geçirilen tutsak.
- 456 – **dil almak**: Düşmanın durumunu söyletmek için sorguya çekilmek üzere tutsak almak.
- 457 – **dil oğlanı** [Alm. *Sprachknabe*] [Fr. *jeune de langue*] [İng. *language boy*]: İstanbul'daki yabancı elçiliklerde Türkçe öğretilerek çevirmen olmak üzere yetiştirilen genç.
- 458 – **dilsiz** [es. t. *bi-zaban*]: Sarayda hazine, kiler ve seferli koğuşlarında üçer, dörder tane bulunan ve sürekli olarak padişahın kapısında nöbet tutan sağır ve dilsiz kimse.

- 459 – **dil tutmak** bkz. **dil almak**.
- 460 – **din savaşı** [es. t. *cihad, gaza*]: Müslümanlarca din uğruna, dini yaymak ve yüceltmek için girişilen savaş.
- 461 – **dinsel devrim** [Alm., İng. *Reformation*] [Fr. *réforme, réformation*]: XVI. yüzyılda protestan kilisesinin kurulması ile sonuçlanan büyük dinsel devrime verilen ad.
- 462 – **dinsel topluluk** [es. t. *cemaat*] [Alm. *religiöse Gemeinde*] [Fr. *communauté religieuse*] [İng. *religious community*]: Aynı dinden olanlardan oluşan topluluk.
- 463 – **dirhem**: 1– 3,25 gram gelen bir ağırlık ölçüsü, okkanın 400'de biri. 2– Gümüş paralara Araplarca verilen ad.
- 464 – **dirliği çalınmak**: Ceza olarak yeniçeri ulufesinin kesilmesi.
- 465 – **dirliği kesilmek**: Bir kimseye devletçe verilen aylık ya da ödeneğin kesilmesi.
- 466 – **dirlik**: Osmanlılarda bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık, ya da bir yere bağlı gelir.
- 467 – **diş kirası**: 1– Ramazanda iftara gelen konuklara bağış olarak verilen para. 2– Açıkta kalmış delilerin halktan sızdırdıkları para.
- 468 – **divan**: 1– Eskiden yüksek aşamadaki devlet adamlarının kurdukları büyük meclis: Sadrazam divanı, Kazasker divanı vb. 2– Padişahın önünde davaların görüldüğü meclis.
- 469 – **divanbaşı** bkz. **çavuşbaşı**.
- 470 – **divan çavuşları** bkz. **divan-ı hümayun çavuşları**.
- 471 – **divan efendisi**: Vezir ve beylerbeyilerin yazı işlerine bakan görevlilerin buyurucusu.
- 472 – **divanhane**: 1– Osmanlı Bahriye Nezareti dairesi. 2– bkz. **kubbealtı**.
- 473 – **divan-ı hümayun çavuşları**: Ana görevleri divan günlerinde yürütme organlarına yardımcı olarak hizmet görmek olan, aynı zamanda geçit resmi, ya da törene giden padişaha yol açmak üzere önde yürüyen, padişahla birlikte savaşa giden, kimi kez de önemli padişah buyruklarını eyaletlere götürmekle ve yabancı devletlere elçilikle görevlendirilen kişiler.
- 474 – **divan-ı hümayun kalemi** bkz. **beylikçi**.
- 475 – **divanî kese** [es. t. *kise-i divanî*]: 416 kuruş değerinde para ölçüğü.
- 476 – **divan kalemi**: Sadrazam buyruklarının ve fermanların yazıldığı büro.

- 477 – **divan kâtipleri**: Divan-ı hümayun kalemlerinde yazı işlerini yürüten yazmanlar.
- 478 – **divan sicilleri** [es. t. *sicillat-ı divan-ı hümayun*]: Padişah divanında hazırlanıp çıkan türlü buyrukların özetleri yazılı bulunan defterler: mühimme, şikâyet, ahkâm-ı şikâyet ya da ahkâm, ruus, tahvil, nâme, nizamât, mukavelât, imtiyaz, muktaza defterleri.
- 479 – **divan solakları**: Divanın korunmasını sağlamak ve gösterişini artırmak için kullanılan görevliler.
- 480 – **divan sürmek**: Sarayda divan kurmak.
- 481 – **divan üyeleri** [es. t. *ehl-i divan*]: Padişah divanını oluşturan üyeler: Sadrazam, kubbe vezirleri, kaptanpaşa, Rumeli ve Anadolu kazas-kerleri, defterdarlar, nişancı, vezir aşamasındaysa yeniçeri ağası, derya kaptanı (XVI. yüzyıldan önce), ile yine Divanda hazır bulunan ama oturmayıp ayakta görev yapanlara verilen ad: reisülküttap, çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, büyük ve küçük tezkerecilerdir.
- 482 – **divan vermek**: Emir vermek, uyarmalarda bulunmak.
- 483 – **divan yeri** bkz. **kubbealtı**.
- 484 – **diyet (meclisi)** [Alm. *Landtag*] [Fr. *diète*] [İng. *diet*] [Lat. *dieta*]: 1– Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunu, sonraları Almanya ve Avusturya İmparatorlukları ile Federal Almanya'yı oluşturan devletlerden her birinin özel parlamentosuna verilen ad. 2– Eskiden kimi ülkelerde ulusal meclise verilen ad.
- 485 – **dizcek**: Savaşlarda korunmak için bacakların yukarı kısmına takılan zırh.
- 486 – **doc** [Alm. Fr. İng. *doge*] [Lat. *dux*]: Venedik ya da Genova Cumhuriyetlerinin seçimle iş başına gelen başkanları.
- 487 – **doğancı**: Hassa kuşbazları denilen timarlı avcılardan bir takımın adı.
- 488 – **doğancıbaşı**: Osmanlı sarayında saray içindeki av işlerini düzenleyen doğancıların başı.
- 489 – **doğubîlim** [es. t. *şarkıyyat (ilimleri)*] [Alm. *Orientalistik*] [Fr. *orientalisme*] [İng. *orientalism*]: Doğu ülke ve uluslarının dilleri, tarihleri, töreleri vb. konular üzerinde uğraşan bilime verilen ad.
- 490 – **doğuş** [es. t. *milâd(-ı İsa)*] [Alm. *Christi Geburt*] [Fr. *la naissance de Jésus-Christ*] [İng. *birth of Jesus christ*]: Hristiyan peygamberi İsa'nın doğduğu yıl.

[491 – 506] dolamalı

- 491 – **dolamalı**: Enderun koğuşlarından büyük ve küçük oda'lar içöğlanlarına, taşıdıkları giysiye göre verilen ad.
- 492 – **dolmen** [Alm., Fr., İng., *Dolmen*] (Keltçeden): İki tanesi dikine konmuş ve bir tanesi bunların üzerine yatırılmış üç büyük taştan yapılmış taşçağı sını.
- 493 – **dominyon** [Alm. Fr. İng. *Dominion*] [*dominion*]: Büyük Britanya İmparatorluğunun, anayurt ile eşit hakları olan denizaşırı ülkelelerinden herbirine verilen ad.
- 494 – **domna**: Osmanlı döneminde Eflak ve Buğdan beylerinin eşlerine verilen san.
- 495 – **domnlçe**: Osmanlı döneminde Eflak ve Buğdan beylerinin kızlarına verilen san.
- 496 – **domuz vergisi** [es. t. *resm-i hıncır*]: Osmanlı egemenliğindeki Hristiyanlardan, besledikleri domuzlar için alınan vergi.
- 497 – **döğen**: Eskiden kullanılan, demir sapa bağlı uzunca bir zincirin ucuna bitişik, yuvarlak, üstü çivili bir savaş aracı.
- 498 – **dökümcübaşı** [es. t. *ser-rihtegân*]: Tophanede top dökenlerin başı.
- 499 – **dönem** [es. t. *devre*] [Alm. *Periode*] [Fr. *période*] [İng. *period*]: Bir çağ içinde birbiri ardınca gelen zaman kesimi.
- 500 – **dönme** [es. t. *avdeti*, *mühtedi*] [Alm. *Renegat*] [Fr. *renégat*] [İng. *convert*]: Genel olarak, başka bir dinde iken, İslâm dinine geçen kimse.
- 501 – **dönüm vergisi** bkz. **kulluk hakkı**.
- 502 – **dört bölükler** [es. t. *bölükât-ı erbaa*]: Kapıkulu süvarisinden sağ-ulufeciler, sol-ulufeciler, sağ-garipler ve sol-garipler bölükleri.
- 503 – **dört ilçeler** [es. t. *akziye-i erbaa*]: Osmanlı yönetim örgütünde: 1– İstanbul'a bağlı Küçük çekmece, Büyük çekmece, Terkos, Su yolu; 2– Saruhan sancağına bağlı Eşme, İnay, Selendi, Sirke; 3– Amasya sancağına bağlı Sonlsa, Irak, Karakaya, Taşabat ilçelerinin topluca adı.
- 504 – **dörtlererki** [Alm. Fr. *Tetrarchie*] [İng. *tetrarchy*]: Siyasal erkin dört kişi elinde bulunduğu yönetim biçimi.
- 505 – **dragon** [Alm. *Dragoner*] [Fr. *dragon*] [İng. *dragoon*]: Eskiden kimi Batı ülkeleri ordularında atlı ya da yaya olarak savaşan asker sınıfı.
- 506 – **duacı**: Eskiden esnaf örgütlerinin kişiyi yükseltme törenlerinde, ilgili adayı sınavdan geçiren ve dua ile birlikte ona öğütler veren başkanın sanı.

- 507 – **duacı çavuşu** bkz. **selâm çavuşu**.
- 508 – **duka** [Ital. *ducato*]: Bir Osmanlı altını değerinde olan Venedik ya da Floransa altını.
- 509 – **dük** [Alm. *Herzog*] [Fr. *duc*] [İng. *duke*] [Lat. *dux*]: 1– Eskiden Batı ülkelerinde prens sanından sonra gelen en yüksek soyluluk sanı. 2– Bir düklükte egemen olan kimsenin sanı.
- 510 – **dükkân vergisi** [es. t. *şehriyye-i dekdâkin*]: Dükkan işletenlerden her ay alınan kazanç vergisi.
- 511 – **düklük** [Alm. *Herzogtum*] [Fr. *duché*] [İng. *duchy*]: Bir dükün yönetimi altındaki ülke: Toskana düklüğü. 2– Bir dükün görevi, orunu.
- 512 – **düşmek** [es. t. *sukut*]: 1– İş başından ayrılmak, çekilmek zorunda kalmak. 2– Düşman eline geçmek.
- 513 – **düzen akçesi**: Yeniçeri ocağına katılan acemi oğlanlara verilen para.
- 514 – **düzme solak**: Solak eksiklerinin yerlerini doldurmak üzere dışardan alınıp solak kılığına sokulan kimse.

E

515 – **ebced hesabı**: Arap abecesinin özel bir düzeniyle sıralanmış harflerin sayı değerleri: Ebced, hevvez, huttî, kelemen, sa'fes, karaşet, sehhez, dazıglen. bkz. **tarih düşürmek**.

ابجد هوز حطى كلن معفص قرشت ثخذ ضظغ

516 – **ecnebi kuruş** bkz. **riyal**.

517 – **edik** bkz. **çekme**.

518 – **efendi dairesi** bkz. **efendi kapısı**.

519 – **efendi kapısı**: Yeniçeri efendisinin görev yeri.

520 – **Eflâklar** [es. t. *Eflâkan*]: Osmanlı döneminde Karadağ'dan Romanya'ya dek uçboylarında yaşayan, çoğu İslavlaşmış köylüler.

521 – **efor** [Alm.; İng., *aphor*] [Fr. *ephore*] (Yun.'dan): Eski İsparta devletinde yönetimi ve halkı denetleyen beş yüksek kişiden herbirine verilen ad.

522 – **efrenci tarih** bkz. **milâdi tarih**.

523 – **egemen tanıma** [es. t. *biat*] [Alm. *Huldigung*] [Fr. *hommage de sujétion*] [İng. *homage*]: Birinin egemenliğini tanıma ve buyruğu altına girme.

524 – **egemen tanıma töreni** [es. t. *resm-i biat*]: Osmanlılarda, Topkapı sarayındaki Ağalar kapısı önünde, yeni tahta çıkmış padişahın önünde, devlet büyüklerinin katılmaları ile belli kurallara göre yapılan tören.

525 – **ejder-dehen**: Eskiden Osmanlıların kullanmış oldukları bir top türü.

526 – **eksarh** [Alm., İng. *Exarch*] [Fr. *exarque*] 1– Doğu kilisesinde başpapa verilen san. 2– Bizans İmparatorluğunun Afrika ve İtalyadaki valilerinin sanı.

527 – **eksarhlık** [es. t. *eksarhane*] [Alm. Fr. *Exarchat*] [İng. *exarchy*]: 1– Bul-

gar başpapazının görev yeri. 2– Kuzey Afrika ve İtalya'daki Bizans illeri.

- 528 – **eksen devletleri** [es. t. *mihver devletleri*] [Alm. *Axenmächte*] [Fr. *puissance d'axe*] [İng. *axis powers*]: II. dünya savaşından önce aralarında bir bağlaşma yapan Almanya, Japonya ve İtalya devletleri.
- 529 – **eksik akçe** [es. t. *nakıs akçe*]: Aşınmak ya da basılırken gereğinden az değerli maden katılmak nedeniyle, değerinden düşmüş para.
- 530 – **ellibaşı**: Ulufell humbaracı bölüklerinde odabaşından sonra gelen subayın sanı.
- 531 – **ellilik**: III. Selim zamanında çıkarılan paralardan birinin adı.
- 532 – **elma kürk**: Devlet büyükleri için tilki postunun yanak parçalarından yapılmış kürk.
- 533 – **emaret**: Emîr, bey, voyvoda ve prens gibi sanlarla anılan kişiler eliyle yönetilen ülkeler. bkz. **beylük**.
- 534 – **emîrülümû'minîn**: İslâm halifelerine verilen san.
- 535 – **emîrülümera**: Osmanlılarda eyalet valileri olan beylerbeyiler için, Abbâsî halifeliğinde önceleri yalnızca askerî, sonraları ise askerî ve yönetsel geniş yetkileri olan başkomutanlar için kullanılan bir san.
- 536 – **emperyalizm** [Alm. *Imperialismus*] [Fr. *impérialisme*] [İng. *imperialism*] [Lat. *imperium* “büyük devlet”ten]: Bir devletin sınırlarını genişletme siyasası. 2– Bir devletin sınırları içine ya da erki altına aldığı ülke ve ulusları sömürme siyasası.
- 537 – **enaşağı**: Haremağalığı aşamalarından ilki. bkz. **haremağası**.
- 538 – **enek** [es. t. *hadım, tavaşi*] [Alm., İng. *Eunuch*] [Fr. *eunuque*]: Enenmiş, burulmuş, erkekliği giderilmiş kişi.
- 539 – **engizisyon** [Alm. *Inquisition, Ketzergericht*] [Fr., İng. *inquisition*] [Lat. *inquisitio* «sorgu» dan]: Eskiden, Katoliklerde dine aykırı davranışları araştırıp cezalandırmak üzere kurulmuş kilise mahkemelerine verilen ad.
- 540 – **engürüs** bkz. **ungurus**.
- 541 – **eolith** [Alm., Fr., İng. *Eolith*]: Taşçağından kalma yontma taş görünüşlü çakmaktaşı.
- 542 – **erdek** bkz. **içkale**.
- 543 – **erksiz dönem** [es. t. *fasıla-yı saltanat, devr-i fetret*] [Alm., İng. *interregnum*] [Fr. *interègne*]: Hükümet erki kalmayan bir yerde yenden erk kuruluncaya dek geçen süre.

- 544 – **esame**: Yeniçerilerin ana kütükte kayıtlı olan adları.
- 545 – **esame çalma**: Suç işleyen bir yeniçerinin ocak'tan kovularak adının kütükten silinmesi.
- 546 – **esame kâğıdı**: Yeniçerilere künyeleri ve ulufe dereceleri yazılı olarak verilen kâğıt.
- 547 – **Eshab-ı Kiram** bkz. **sahabe**.
- 548 – **esirci**: 1847 de Osmanlı Devletinin de girdiği uluslararası bir anlaşma ile köleliğin kaldırılmasından önce tutsak alım ve satımı ile uğraşan tecimen.
- 549 – **esir emini**: Esircilerden vergi toplamakla yükümlü görevli.
- 550 – **eski** [es. t. *kıdemli*]: Bir görevde uzun süre çalışmış olan kimse.
- 551 – **eski odalar**: İstanbul'da Şehzadebaşı'ndaki yeniçeri kışlaları.
- 552 – **Eskisaray** [es. t. *Saray-ı Atik*]: İstanbul alındığında, bugünkü üniversite merkez binasının yerinde yapılmış olan sarayın adı.
- 553 – **eskiyazı bilgisi** [es. t. *paleografya*] [Alm. *Paläographie*] [Fr. *paléographie*] [İng. *paleography*]: Eski yazıların okunmasını konu edinen bilim dalı.
- 554 – **esnaf kâhyası**: Lonçalarda esnafça seçilerek kadının onayı ile atanması kesinleşen, derecesi esnaf şeyhinden sonra gelen ve esnafın disiplinine, devletle ilgili işlerine bakmakla görevli yönetici.
- 555 – **esnaf kethüdası** bkz. **esnaf kâhyası**.
- 556 – **esnaf loncası**: Esnafın örgütlenip kurduğu birlik.
- 557 – **esnaf şeyhi**: Esnaf loncasının başkanı.
- 558 – **esnaf yiğitbaşısı**: Lonçalarda esnafın zanaat ve ustalıkla ilgili işlerine bakan kimse.
- 559 – **eşkâl defteri** bkz. **anadeferi**.
- 560 – **eşkinci**: 1- Savaşa giden eyalet askeri. 2- II. Mahmut zamanında Batılı yöntemlerle eğitilmek üzere kurulan askeri örgüt.
- 561 – **eşkinci tımarı**: İyeleri, alaybeylerinin bayrağı altında savaflara katılmakla yükümlü olan tımar.
- 562 – **eşmek**: Askerin bir yerden bir yere ya da savaşa gitmesi.
- 562-a **etajenero** [Alm. *Generalstände*] [Fr. *etats généraux*] [İng. *general estates*]: Eski Fransa'da üç sınıf halkın temsilcilerinden oluşan ulusal meclisin adı.

- 563 – etmeydanı** [es. t. *meydan-ı lahm*]: İstanbul, Aksaray'da yeniçerilere et dağıtılan ve yeniçerilerin kazan kaldırdıklarında toplandıkları alan.
- 564 – et tomruğu**: Etmeydanında yeniçeri ocağına özgü sekiz kasap dükkanı.
- 565 – ev**: Padişah çocuklarının bucak içindeki özel daireleri.
- 566 – eyalet**: Osmanlı devletinde en büyük sivil ve askerî yönetim bölgesi.
- 567 – eyalet askeri**: Osmanlı ordusunun kapıkulu askeri dışında illerden sağlanarak oluşturulan ikinci bölümü. bkz. **topraklı süvari, yerlikulu, eşkinci**.
- 568 – eyalet kadısı**: Osmanlılarda eyaletlerin tüm hukuk ve ceza işlerine doğrudan doğruya bakan kadılara verilen san.
- 568-a eyalet kethüdası**: Osmanlılarda eyalet valileri ile sancak beylerinin başkentteki işlerini devlet dairelerinde izleyen görevli.

F

- 569 – **falakacı**: Kola çıkan sadrazamın, İstanbul kadısının, yeniçeri ağasının ya da sekbanbaşının yanında bulunan ve suçlu bulunanları falakaya yatıran görevli.
- 570 – **falanj** [Alm., İng. *Phalanx*] [Fr. *phalange*] [Yun. *phalanx*]: 1– Eski Yunanlılarda, özellikle Makedonya yayalarının çekirdeğini oluşturan mızraklı alay. 2– Kimi ülkelerde yarı askerî siyasal örgütlere verilen ad: İspanya ulusal falanjı gibi.
- 571 – **fatih** [Alm. *Eroberer*] [Fr. *conquereur*] [İng. *conqueror*]: İslâm devletlerinde bir ülkeyi ya da bir kenti düşmandan alan komutan ve hükümdara verilen yüceltme sanı: Mısır fatihi, Revan fatihi gibi. 2– İstanbul'u Türklere kazandıran Osmanlı padişahı II. Sultan Mehmet'in sanı.
- 572 – **fatih çocukları** [es. t. *evlâd-ı fatihan*]: Rumeli'yi açan gazilerin, Rumeli'nin kimi kent ve kasabalarında oturan torunları ile Anadolu'nun çeşitli yerlerinden oralara yerleştirilmiş olup Tanzimata kadar birtakım ayrıcalıkları bulunan Türkler.
- 573 – **Felemenk** [es. t. *Filandire*] [Alm. *Flandern*] [Fr. *Flandre*] [İng. *Holland, Netherland, Dutch*]: Bugünkü Hollanda, Belçika ve kuzey-doğu Fransa'ya eskiden verilen ad.
- 574 – **Fenerliler** [Alm. *Fanarioten*] [Fr. *Fanariotes*] [İng. *Fanariots*]: Divan-ı Hümayun çevirmenliği, 18. yüzyıldan sonra da Eflak ve Buğdan Beyliği yapan Fener'deki Rum Patrikhanesi çevresinde toplanmış Rumlara verilen ad.
- 575 – **fenerli rels**: Osmanlılarda devlet gemilerinde, 150 akçeye dek ödenek alan kaptan.
- 576 – **ferace**: 1– Osmanlı ülkelerinde, kadınların çarşıftan önce sokakta giydikleri üstlük. 2– 1848 den sonra ilmiye sınıfının giydiği bol yenli uzun giysi.

- 577 – **ferman**: Osmanlı devletinde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.
- 578 – **ferman gemisi**: Çanakkale Boğazın'dan geçen gemilerde geçme izni bulunup bulunmadığını yoklamakla görevli gemi.
- 579 – **fermanlı**: Hükümete karşı gelmek suçuyla aranan ve cezalandırılması için hakkında padişah buyruğu çıkan kimse.
- 580 – **fersah**: Eskiden kullanılan, yaklaşık olarak beş km. tutan bir uzunluk ölçüğü.
- 581 – **fes**: Fas kentinde yapılmış olup buradan yayılan, kırmızı renkte keçeden bir başlık.
- 582 – **fetih** [Alm. *Eroberung*] [Fr. *conquête*] [İng. *conquest*]: Bir kent ya da ülkeyi düşman elinden savaşla alma.
- 583 – **fetihname**: Bir yerin alındığını muştulamak için, hükümdarların yabancı devlet başkanlarına, şehzadelere, valilere vb. yerlere yazdıkları resmî mektup.
- 584 – **fetva**: İslâm hukuku ile ilgili bir sorunun dinsel hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan ve yetkili orunca çıkarılan belge.
- 585 – **fetva emini**: Şeyhülislâm kapısında, istenen fetvaları hazırlamak ve şeriat mahkemelerince verilmiş bildirileri incelemekle yükümlü uzman görevli.
- 586 – **fetvahane** bkz. **şeyhülislâm kapısı**.
- 587 – **fezleke**: 1– Sadrazamın buyruğu ile divanda yakınmaları dinleyen çavuşbaşının kaleme aldığı tutanak. 2– Özetlenerek yazılan yapıt.
- 588 – **fındık**: Eskiden tüfek mermisi için kullanılan terim.
- 589 – **fındıklı**: III. Ahmet zamanında basılmış, 23 ayar ve 3.4575 gram ağırlığında bir altın para.
- 590 – **fındık rubiyesi**: Fındık altınının 1/4 ü değerinde Osmanlı altın paralarından biri.
- 591 – **fındık serpmek**: Savaş sırasında yeniçerilerin hep birden tüfekle yayılım ateşi açmaları.
- 592 – **filbakan**: Osmanlı sarayında fillere bakan görevli.
- 593 – **firavun** [Alm. *Pharao*] [Fr. *pharaon*] [İng. *pharaoh*]: Eski Mısır hükümdarlarının sanı.
- 594 – **firkate**: Osmanlı donanmasında, ince donanmanın ağır gemilerinden, kürekle yol alan, çektiri türünden, hızlı bir savaş gemisi.

- 595 – **firkateyn** [Alm. *Fregatte*] [Fr. *frégate*] [İng. *fregate*]: Üç direkli ve yalnız yelkenle yol alan bir savaş gemisi.
- 596 – **forsa** [es. t. *payzen*] [Alm. *Rudersklave, Galerensklave*] [Fr. *forçat*] [İng. *galley-slave*]: Eskiden, gemilerde kürek çekmekle yükümlü tut-sak ya da yargılı kişi.
- 597 – **forslamak**: Bir yeri düşman elinden zorla almak.
- 598 – **forum** [Alm., Fr., İng. *Forum*]: Eski Romalılar döneminde, kentlerde kamu işlerini görüşmek için halkın toplandığı alan.
- 599 – **foştına**: Osmanlı İmparatorluğunda, Tuna’da işleyen gemilerden alınan su vergisi.
- 600 – **Frenk** [es. t. *Efrenç*]: Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.
- 601 – **Frengistan**: Osmanlılarca Avrupa’ya verilen ad.
- 602 – **fûls(-i ahmer)**: 1- Mısır’da basılmış bakır para. 2- Genel olarak bakır para, mangır.
- 603 – **fütüvvet**: Anadolu’da 13. yüzyıldan bu yana görülen örgütlenmiş zanaatçılar ve esnaf birlikleri.
- 604 – **fütüvvet-name**: Fütüvvet inancı, kuram ve örgütleri üzerine yazılmış kitap.

G

- 605 – **gaddare**: Ağır ve her iki yanı keskin bir tür kılıç.
- 606 – **gagauz**: Çoğunlukla Basarabya'da, Tuna ağzlarında, Dobruca ve Bulgaristan'da yaşayan, Hristiyan Ortodoks mezhebinde bir Türk budunu.
- 607 – **galebe divanı**: Elçi kabulü ve kapıkulu ocaklarına ulufe dağıtılması nedeniyle toplanan gösterişli divan.
- 608 – **gali**: Alçak ve altı düz bir gemi türü.
- 609 – **galikancılık** [Alm. *Gallikanismus*] [Fr. *gallicanisme*] [İng. *gallicanism*]: Papaya bağlı olmayan özgür Fransız kilisesinin tuttuğu yol.
- 610 – **galyot**: Baçı ve kışı bir biçimde, altı düz eski bir gemi türü.
- 611 – **ganimet** [Alm. *Beute*] [Fr. *butin*] [İng. *booty*]: Savaşta düşmandan alınan mal, para, tutsak. İslâm kurallarına göre alınan ganimetin beşte biri devlet hazinesine, geri kalanı kılıç hakkı olarak askere bırakılırdı.
- 612 – **ganimet malı** [es. t. *mal-i ganimet*]: Osmanlılarda ganimetten devlet hazinesine ayrılan beşte bir ile madenlerden ve gömülerden sağlanıp kimsesizlere, yoksullara ve yolculara verilmek üzere ayrılan gelir.
- 613 – **garip yiğitler** bkz. **aşağı bölükler**.
- 614 – **garip yiğitler ağası**: Sağ gariplerle sol garipler bölüklerinin ağaları.
- 615 – **garp ocakları**: Osmanlı koruyuculuğunda bulunan Tunus, Cezayir ve Trablusgarp ülkelerinin tümü.
- 616 – **gazi** bkz. **hayriye altını**.
- 617 – **gazi**: 1– Müslümanlarda düşmana karşı savaşa giden kimse. 2– Savaşta üstün başarı gösteren Müslüman hükümdarlara ve komutanlara verilen en yüksek san: Gazi Sultan Murat, Gazi Mustafa Kemal Paşa.
- 618 – **gaziyan-ı rum**: Osmanlılarda ilk fetihler sırasında savaşa katılan tarikat dervişlerinden oluşan dinsel ve askerî bir takım.

[619 – 637] gece bekçisi

- 619 – **gece bekçisi** bkz. **yatakcı**.
- 620 – **geçim**: Eskiden, düşman silahlarının etkisinden korumak için atlara giydirilen zırh.
- 621 – **geçim resmi** [es. t. *nân-pare*]: Bir kimseye geçimi için devletçe ayrılan ödenek.
- 622 – **geçiş vergisi** [es. t. *bac-ı ubür, mürüriye*]: Osmanlı ülkelerinden geçirilen yabancı kökenli mallardan alınan transit vergisi.
- 623 – **geçit akçesi** [es. t. *selâmet akçesi, mürüriye*]: Osmanlılarda, İstanbul'a getirilmekte olan kasaplık hayvanlardan, derbent ve başka geçitlerden geçirilirken alınan vergi.
- 624 – **geçmiş olsun armağanı**: Hastalanan padişaha sadrazam, ve şeyhül-islâmın yolladıkları bağışlar.
- 625 – **gedik**: 1– Büyük kurumlarda ve saraylarda, sayıları belli ve değişmez hizmet yerleri, görev ve ayrıcalıkları. 2– Esnafa, zanaatlarını uygulayabilmeleri için verilen izin ya da ayrıcalık belgesi.
- 626 – **gedikli ağalar** bkz. **dışağalar**.
- 627 – **gedikli cariye**: Saray karavaşları aşamalarının en yükseği.
- 628 – **gedik yöntemi**: Belli bir hizmetin görüleceği yerlerin belli ve değişmez sayıda olması yöntemi.
- 629 – **gelin alayı**: Padişah kızlarının evlenmeleri sırasında yapılan tören.
- 630 – **gemi arslanı**: Eskiden kimi gemilerin baş tarafında bulunan tahtadan yapılmış hayvan figürleri.
- 631 – **gemi izni** [es. t. *izn-i sefine*]: Osmanlı İmparatorluğunda, yabancı gemilerin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçebilmeleri için almak zorunda bulundukları padişah buyruğu ve bunun için ödenen vergi.
- 632 – **gerusta**: Eski Isparta devletini yöneten 28 üyeli ihtiyarlar meclisi.
- 633 – **gidiş alayı**: Padişahların saray dışı gezilere çıkmaları dolayısıyla düzenlenen tören.
- 634 – **gidiş müdürü**: Padişahların saray dışı gezilerini düzenlemekle yükümlü görevli.
- 635 – **giray**: Kırım hanlarına ve han ailesinden olan prenslere verilen san.
- 636 – **gırdab ağası**: Taşıtları deniz ve ırmaklardaki burgaçlardan geçirmekle görevli kişilerin buyurucusu.
- 637 – **giyimbaşı**: Soynuk eskilerin başı.

- 638 – **glyslclbaşı** [es. t. *ser-esvabî, esvapçı başı*]: Padişahın giysilerini hazırlayan ve saklayan esvapçıların başı.
- 639 – **gizli mühlimme** [es. t. *mektume, mühimme-i mektume*]: Babîliden gizli olarak yazılan hüküm ve fermanların örnekleri yazılı mühimme defteri.
- 640 – **gladyator** [Alm., İng. *Gladiator*] [Fr. *gladiateur*] [Lat. *gadius*'tan]: Eski Roma'da, halkı eğlendirmek için arenada birbirleriyle ya da yabancı hayvanlarla dövüşen savaşçı.
- 641 – **gospodar** (İslavca'dan): Eskiden Rumeli'de büyük toprak sahiplerine verilen san.
- 642 – **gospodarlık**: Eskiden Rumeli'de bir çeşit ağalık.
- 643 – **goygoycular**: Eskiden Muharrem ayında kapı kapı dolaşıp toplu halde dilenen kimseler.
- 644 – **göç** [es. t. *hicret, Hicret-i Nebvî*]: 622 yılında Muhammet Peygamberin, İslâm takviminin başı sayılan, Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayı.
- 645 – **göçebe** [es. t. *bedevî*] [Alm., Fr. *Nomade*] [İng. *nomad*]: Bir yere yerleşik olmayıp durum ve koşullara göre sürekli yer değiştiren kişi ya da topluluk.
- 646 – **göçer-evli gaziler**: Yaz ve kış çadırda oturan Türk boyları.
- 647 – **göçesklisi**: Padişahın özel hizmetlerini gören ve güğümbaşının yardımcılığını yapan görevli.
- 648 – **göçler** [es. t. *muhaçeret-i akvam*] [Alm. *Völkerwanderung*] [Fr., İng. *migration*]: Kalabalık toplulukların yurtlarını bırakarak yerleşmek üzere başka ülkelere gitmeleri.
- 649 – **göçürücü**: Seferde, padişah tuğlarının ikisini bir konak ileride taşıyan dört kişiden ikisine verilen san. bkz. **kondurucu**.
- 650 – **göğ**: Yirmi altı çift kürekle çekilen eski savaş gemilerinin bir türü.
- 651 – **göğüslük**: Savaşlarda göğüsü korumak için kullanılan zırh.
- 652 – **gölköyü** [Alm. *Seedorf*] [Fr. *lacustre (cité de)*] [İng. *lake-dwelling*]: Tarih öncesi zamanlarda göllerin içinde kazıklar üzerine kurulan barınaklardan oluşan köy.
- 653 – **gönder**: 1– Ucuna sancak, bayrak gibi şeyler takılan uzun sopa. 2– Elle düşman üzerine fırlatılan ucu demirli kısa mızrak. 3– Her bölgede bulundurululan voynuklardan iki, üç ya da dört kişilik guruplara verilen ad.

- 654 – **gönüllü** [Alm. *Freiwilliger*] [Fr. *volontaire*] [İng. *volunteer*]: 1– Kendi isteği ile asker olan kimse. 2– bkz. **yerlikulu**.
- 655 – **gönüllü ağası**: Savaşlara gönüllü olarak katılan askerin komutanı.
- 656 – **gönüllü gedikli**: Kimi illerde yeniçeri yerine ulufe ile görev yapan gönüllülerin belli ve değişmez sayıdaki hizmet yerleri.
- 657 – **gönüllü yeniçeri**: Kent ve kasabalardaki gönüllülerin yeniçerilik onur ve ayrıcalıklarından yararlanmak isteyenleri arasından ocağa alınan yeniçeri adayı.
- 658 – **görünççü** bkz. **götürücü**.
- 659 – **götürücü**: 1– Hassa kuşbazlarının iki sınıfından. görevleri doğan, şahin ve atmaca gibi av kuşlarını yakalayıp, sağ olarak İstanbul'a getirmek olan biri; öteki sınıf için bkz. **gürenci**. 2– Seferde padişahın iki tuğunu bir konak ilerde taşıyan dört kişiden ikisi.
- 660 – **gözcü kule**: Kale duvarları üzerinde dışarıya doğru taşırılmış olarak oturtulan gözetleme kulesi.
- 661 – **gözde** bkz. **odalık**.
- 662 – **gramatikos**: Padişah divanında, Rumca olarak yazılan belgeleri kaleme alan Rum yazman.
- 663 – **gregoryen takvimi** [Alm. *gregorianischer Kalender*] [Fr. *calendrier gregorien*] [İng. *Gregorian calendar*]: Sezaryen takvimindeki ortalama 365. 1/4 günlük her güneş yılında meydana gelen 11 dakika ve 12 saniyelik fazlalığı gidermek için, Papa XIII. Gregor'un buyruğu ile 1582'de yapılan düzeltme sonucunda ortaya çıkan ve dünya uluslarının çoğunluğunca benimsenen takvim.
- 664 – **gulet** (İt. *guletta*'dan): İki direkli, yelkenli bir savaş gemisi türü.
- 665 – **güğümbaşı**: Hazine koğuştaki eskilerinden, padişahın özel işlerini yapmakla yükümlü bir saray görevlisi.
- 666 – **Gülhane Hatt-ı Hümayunu**: 1839'da İstanbul'daki Gülhane alanında okunup Tanzimat'ı resmî olarak ilân eden padişah buyruğu.
- 667 – **gümrük dairesi**: [es. t. *rüsumat emaneti*, *rüsumat müdiriyyet-i umumiyesi*]: Gümrük işlerine bakan resmî daire.
- 668 – **gümrük dairesi başkanı**: [es. t. *gümrük emini*]: Osmanlı devletinde gümrük işlerine bakan resmî dairenin başında bulunan görevli.
- 669 – **gümrük kulluğu**: Osmanlı devletinde gümrük muhafaza örgütünün bulunduğu yerin adı.

- 670 – gümrük vazifesi:** Fakir ve muhtaç olan kimselere, padişaha dua etmeleri için İstanbul gümrüğü gelirlerinden ayrılan ödenekler.
- 671 – günbaşı ağaları:** Eskiden batmış olan gemilerle sudan çıkarmayı iş edinen kimseler.
- 672 – günbllik** [es. t. *takvim*] [Alm. *Kalender, Almanach, Geschichts-tafel*] [Fr. *calendrier, almanach*] [İng. *calendar, almanac*]: 1– Zamanı yıllara, mevsimlere, aylara ve günlere ayırmak için uygulanan dizge. 2– Zaman ve zaman sırası ile ilgili bilgileri kapsamak üzere düzenlenen türlü biçimdeki yazılar.
- 673 – gündelik çıkması:** [es. t. *mevâcib ihracı*]: Yeniçeri ulufelerinin üç aylık tutarının ödenmesine başlanması.
- 674 – gündelik defterl** [es. t. *mevâcib defteri, ulufe defteri*]: Yeniçerilere ödenen ulufelerin hesabı tutulan defter.
- 675 – güreci:** Saray ahırlarında tay bakıcısı.
- 676 – gürencl:** Hassa kuşbazlarının iki sınıfından, görevleri üleş zamanı İstanbul'a gelerek padişahın kuşhanesindeki av kuşlarını eğitmek olan biri; öteki sınıf için bkz. **götürücü**.
- 677 – gürenç:** Doğan, şahin ve atmaca gibi av kuşlarının bakımı ve eğitimi işine verilen ad.

H

- 678 – **habeşâğa** bkz. **haremağası**.
- 679 – **hacbeyl** [es. t. *emir'ül-hac*]: Her yıl hacca giden kafilenin başkanı.
- 680 – **hacegân, hacegânlık** [es. t. *hacegân-ı divan-ı hümayun*]: Divan ve Babıâll dairelerindeki büro şefleri ile daha başka kimi görevlilere verilen yüksekçe bir aşama.
- 681 – **Hacıbektaş Bayrağı** bkz. **beyaz bayrak**.
- 682 – **haç** [es. t. *çarmih, salib*] [Alm. *Kreuz*] [Fr. *croix*] [İng. *cross*]: 1– Eski Romalılarda suçluyu öldürmek için kullanılan bir araç. 2– Hıristiyanlığın simgesi olan, birbirini dik kesen iki doğrunun oluşturduğu biçim, put.
- 683 – **haçlılar** [es. t. *ehl-i salib*] [Alm. *Kreuzfahrer, Kreuzritter*] [Fr. *les croisés*] [İng. *the crusaders*]: Haçlı seferlerine katılanlar.
- 684 – **haçlı seferleri** [es. t. *ehl-i salib seferleri*] [Alm. *Kreuzzüge*] [Fr. *roi-sade*] [İng. *crussade*]: XI. ve XII. yüzyıllarda Batılı Hıristiyanlarca, kutsal yerleri Müslümanların elinden almayı amaçlayan ve sekiz kez yinelenen savaşlar.
- 685 – **hadım ağası** bkz. **harem ağası, akağa**.
- 686 – **hâdimülharemeyn**: Halifelîği aldıktan sonra Osmanlı padişahlarının kullandıkları bir san.
- 687 – **haham** [Alm. *Rabbiner*] [Fr. *rabbin*] [İng. *rabbi*]: Yahudilerde din bilgini, din adamı.
- 688 – **hakan**: Türk, Moğol ve Tatar büyük-hanları için, hükümdarlar hükümdarı anlamında kullanılan bir san.
- 689 – **hakan kaleleri** [es. t. *kala-ı hakaniyye*]: Sırbistan'da bulunan Belgrad, Fethülsîâm, Bögürdelen (Şabaç) ve Semendere kalelerinin topluca adı.

690 – **halayık** bkz. **karavaş**

691 – **halife** [Alm. *Kalif*] [Fr. *calife*] [İng. *calif, khalif*]: 1– Hz. Muhammed'in vekilli olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kişi. 2– Hükümdar. 3– Osmanlı padişahlarının kullandıkları sanlardan biri. 4– Babıâlideki dairelerin birinde hâcegâna bağlı birinci sınıf memurluk ve yazmanlık yapan kişi.

692 – **halîfelik** [es. t. *hilâfet*] [Alm. *Kalifat*] [Fr. *califat*] [İng. *califate*]: 1– Halifenin görevi. 2– Halife niteliği ve orunu. 3– Halifenin egemenliği altındaki ülkeler.

693 – **hamail çıkarmak**: Savaşta kılıçla düşman askerinin sağ omuzundan vurup sol kalçasına kadar yararak gövdesini ikiye bölmek.

694 – **hâmlse**: Osmanlılarda sivil aşamaların ilk basamağı.

694a– **hamlacıbaşı**: Saray kayıklarında kürek çeken hamlacıların başı olup hükümdarın bindiği kayığın en önünde kürek çeken, aynı zamanda bostancı ocağının kayıkhane kısmının buyurucusu olan görevli.

695 – **han**: 1– Türk hükümdarlarına özgü birsan: Sultan Selim Han gibi. 2– Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan san. 3– Konaklama yeri.

696 – **han görünüşü**: Kırım hanlarının başkanlığında toplanıp ülkedeki işlerin görüldüğü divan.

697 – **hansoyu** [es. t. *hanedan, sülâle*] [Alm. *Herrscherhaus, Dynastie*] [Fr. *dynastie*] [İng. *dynasty*]: Tarihe geçmiş bir ataya dayanan soy.

698 – **Hanza Kentleri Birliği** [Alm. *Hansa, Hansestäte*] [Fr. *Hanse, Villes Hanseatiques*] [İng. *Hanse*]: Kuzey Avrupa'da Reval ile Amsterdam arasında uzanan bölgede kıyı ve iç ülkedeki 90 kadar Alman kentinin kurdukları ve XIII.–XVII. yüzyıllarda Rusya'dan İngiltere'ye dek kuzey tecimini elinde tutan tecimsel ve siyasal bağlaşmanın adı.

699 – **haraç**: 1– Osmanlılarda genel olarak, toprak sahibi olan bireylerden devletçe alınan vergi. 2– Osmanlılarda Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü bulundukları kafa ve toprak vergisi.

700 – **haraççı**: Haraç adlı vergileri toplayan görevli.

701 – **haraçlı** [es. t. *haraçgüzar*] [Alm. *tributpflichtig, tributär*] [Fr. *tributaire*] [İng. *tributary*]: Haraca bağlanmış, vergi ödeyen: Erdel, Osmanlı devletine haraçlı bir beylikti.

702 – **harbî**: 1– Osmanlı devleti ile henüz barış halinde bulunmayan, bir antlaşma yapmamış olan devletler ve bu devletlerin uyrukları. 2– Os-

manlı ülkelerinde tecimle uğraşan yabancı uyruklulara verilen ad.

703 – **harç** [Alm. *Unkosten*] [Fr. *frais*] [İng. *fee, charge*]: Resmî dairelerde görülen hizmet karşılığı olarak iş sahibinden alınan para.

704 – **harçlıkçı**: Savaşta bulunan tımarlı sipahilerin, dirliklerinden elde edilmiş geliri alıp kendilerine getirmek üzere izinli gönderdikleri kimse.

705 – **hareket ordusu**: 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) ayaklanmasını bastırmak üzere Rumeli'den İstanbul'a gelen Osmanlı ordusu.

706 – **hareme**: Eskiden saray ve konaklarda yalnız kadınlara ayrılan bölüm.

707 – **haremağası**: Eski Roma, Abbasi, Memluk ve Osmanlı saraylarında ve büyük konaklarda harem bölümünü korumak ve türlü hizmetlerini görmekle yükümlü olan erkekliği giderilmiş zencî görevli. Haremağaları şu aşamalardan geçerlerdi: en aşağı, acemî ağa, nöbet kalfası, ortanca, hasıllı ya da hasırlı, yayla başgulamı, Yenisaray başkapı gulamı. Daha da yükselebilirlerse Eskişaray başkapı gulamı ve sonunda kızlarağası olurlardı.

708 – **haremeyn şeyhi**: 1– Halifenin Mekke ve Medine'de bulundurduğu görevli. 2– Şam valisinin sanı.

709 – **hariç medresesi** [es. t. *ibtida-ı hariç, hareket-i hariç*]: Osmanlılar döneminde ilk öğretim yapan medrese.

710 – **has**: Yıllık geliri 100.000 akçeyi aşan dirlik.

711 – **hasbahçe**: Saray sınırları içinde bulunan bahçe ve bostanlar.

712 – **hasbahçe bostancıları**: Saray sınırı içindeki bağ ve bahçelere bakan bostancı ocağı görevlilerine verilen ad.

713 – **hasbahçe ocağı**: Saray bahçe ve bostanlarını işleyen, başka bir ödenek almadıklarından yetiştirdikleri yemiş ve sebzenin saray gereksemelerinden artakalanını satmak yoluyla geçinen bahçıvanların bağlı bulundukları örgüt.

714 – **haseki**: 1– Bir görevde eskimiş olanlara verilen san. 2– Bostancı ocağının küçük aşamalı subayları. 3– Sarayda padişahın gözüne ve gönlüne girmiş olan karavaş.

715 – **hasekibaşı**: Bostancılardan, işi haremeyn vakıflarının gelirlerini toplamak olan görevli.

716 – **haseki ortaları**: Yeniçeri ocağının 14., 49., 66. ve 67. ortaları. Çok saygı gören ve kendilerine ağa diye seslenilen bunların orta yayabaşı-

ları, ikisi sağda ve ikisi solda olmak üzere, camiye giderken padişahın yanında yürürler, ava çıktığında da buyrukları altındaki adamlar ve besledikleri tazılarla birlikte giderlerdi.

- 717 – **haseki oturağı**: Haseki ortalarından emekliye ayrılanlara bağlanan ödenek.
- 718 – **haseki sultan**: Padişahın çocuğu olan karavaş.
- 719 – **hasene**: Osmanlı altın paralarından birinin adı.
- 720 – **hasfırın**: Saray halkının ekmeğini pişiren fırın.
- 721 – **hasıllı**: Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası**.
- 722 – **haslılar**: Kendilerine timar ve zeamet yoluyla dirlik olarak toprak ayrılmış olan kimseler.
- 723 – **hasoda** [es. t. *hane-i hass*]: Enderun'da içoğlanlara ayrılan altı oda ya da koğuştan birincisi ve en önemlisi.
- 724 – **hasodabaşı**: Has-oda görevlilerinin en eskisi olup törenlerde padişahın giysilerini giydirip çıkarmakla, padişah nereye giderse yanında bulunmakla görevli kişi.
- 725 – **hasoda hazinesi**: Hasodada saklanan değerli eşya ile padişahın özlük paralarının bulundurulduğu yer.
- 726 – **hasodalık**: Padişahın seçtiği odalık.
- 727 – **has-odalılar**: Hasodabaşının buyruğu altında, sayıları 30–40 olup içlerinde silahtar, çuhadar, rikabdar, tülbent gulamı, miftah gulamı gibi önemli görevlilerin de bulunduğu; başlıca görevleri kutsal hırka dalresinin temizliğine bakmak, mübarek günlerde öd ağacı yakıp gülsuyu serpmek ve Kur'an okumak olan, türlü hizmetlerini yerine getirdikleri padişahın saray içindeki en yakınlarından oluşan örgüt.
- 728 – **hasa bahçeleri** [es. t. *hadaik-i hassa*]: Sarayın malı olup saray sınırları dışında bulunan bahçe ve bostanlar.
- 729 – **hasa bostancıları**: Sarayın dışında bulunan, ancak saraya özgü bahçe ve bostanlara bakan görevli.
- 730 – **hasa kaptanı**: Osmanlı donanmasında kürekle çekilen gemilerin kaptanlarına verilen ad.
- 731 – **hatman**: Kazak başbuğunun sanı.
- 732 – **havale kulesi**: Alınması zor bir kaleyi sıkıştırmak için konum bakımından elverişli bir yere yapılan küçük kule.

- 733 - **havari** [Alm. *Apostel*] [Fr. *apôtre*] [İng. *apostle*]: İnanç ve öğütlerini yaymak için İsa Peygamberin görevlendirdiği 12 kişiden her biri.
- 734 - **havra** [Alm. *Synagoge*] [Fr., İng. *synagogue*]: Yahudi tapınağı.
- 735 - **hayriye altını**: il. Mahmut'un tahta çıkışının 21. ve 22. yıllarında çıkarılan para.
- 736 - **hayta**: Osmanlıların ilk zamanlarında eyalet askerinin uçboyalarında görevli sınıflarından biri.
- 737 - **hazine çadırı**: Sefere çıkan Osmanlı ordusunun konakladığı yerde, birlikte taşınan para ve maliye defterlerinin saklandığı çadır.
- 738 - **hazinedar ağa**: Harem dairesi içinde yapılan harcama işlerine bakan siyah haremağası.
- 739 - **hazinedar başı**: İçağalardan biri ve içsarayda hazine koğuşunun buyurucusu olan kişi.
- 740 - **hazinedar usta**: Sarayın harem dairesindeki değerli eşyaları korumak ve padişahın özel hizmetlerine bakmakla görevli karavaş.
- 741 - **hazine defterdarı**: Osmanlılarda, eyaletlerde devlet gelirlerini toplayan ve hesaplarını tutan görevli.
- 742 - **hekimbaşı** [es. t. *reis-ül-etibba*]: Osmanlı sarayının ve tüm ülkenin sağlık işlerinden sorumlu olan kişi.
- 743 - **helot** [Alm., Fr., İng. *Helot*]: Eski İsparta'da toprağa bağlı yerli halk, devlet köleleri.
- 744 - **helvacılar** [es. t. *helvacıyan-ı hassa*]: Saray mutfağında helva, şurup ve türlü tatlılar, kokulu ve lezzetli macunlar hazırlamakla görevli kişiler.
- 745 - **helva sohbeti**: Eskiden kış gecelerinde, ileri gelenlerin düzenledikleri, bilgin, şair, sanatçı ve müzikçilerin de katıldıkları toplantı.
- 746 - **hetman**: Lehistan'da başkomutan; 1539'dan sonra Hetman Vlelki (Büyük Hetman) denmiştir.
- 747 - **heybeci ocağı**: Bostancı ocağına bağlı ve görevleri heybe yapmak olan bir sınıf.
- 748 - **heyet-i temsiliye** bkz. **temsilciler kurulu**.
- 749 - **hidrellez dağıtımı** [es. t. *ruz-ı hızır tevzii*, *ruz-ı hızır taksiti*]: Osmanlılarda halktan hidrellezde toplanmak üzere konan vergi.
- 750 - **Hıristiyan cizyesi** [es. t. *cizye-i gebran*]: Selçuklu ve Osmanlılarda Hıristiyan uyruklardan alınan kafa vergisi.

- 751 – hicri tarih:** [Alm. *Hedschra Zeitrechnung*] [Fr. *ère de l'hégire*] [İng. *hegira era, Mohammedan era*]: Muhammet Peygamberin Mekke'den Medine'ye göçü (1622) ile başlayan ay yılı sayımı.
- 752 – hıdiv** [Alm., İng. *Khedive*] [Fr. *khédivé*]: 1– Osmanlı sadrazamlarının sanlarından biri. 2– Osmanlı yönetimi döneminde bir süre Mısır valilerine verilen san.
- 753 – hıdivlik** [es. t. *hidiviyet*] [Alm., Fr. *Khedivat*] [İng. *khedivate*]: 1– Mısır valiliği sıfat ve orunu. 2– Mısır valisinin yönetimi altındaki ülke.
- 754 – hılat giydirmek:** Padişahın sadrazamlara, vezirlere ve daha başka devlet ileri gelenlerine; bunların da, daha küçük aşamada olanlara, yüceltmek ve ödüllemek için, değerli kumaş ya da kürkten yapılmış bir kaftan giydirmeleri.
- 755 – hisar** bkz. **ıçkale**.
- 756 – hisarerî:** Kale gözeticiliği ile görevli asker.
- 757 – hisar gedlği:** Kalelerde sürekli olarak görev yapan askerlerden timarlılara özgü olan belli ve değişmez sayıdaki yer ve görev.
- 758 – hisse** bkz. **terakkî**.
- 759 – hizmet timarı:** Sınır boylarındaki kimi camilerin imam ve hatiplerine, ayrıca saray hademe ve müteferrikalarına verilen timar.
- 760 – hoplit** [Alm. *Hoplit*] [Fr., İng. *hoplite*] [Yun. *hoplites*]: Eski Yunanistan'da ağır silahlı yaya askeri.
- 761 – höyük** [Alm. *Höyük*] [Fr., İng. *Höyük*]: Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme yerlerinde yıkıntıların üstüste yığılmasıyla oluşan ve çok kez içinde yapıt kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe.
- 762 – humbara:** Demir ya da tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan, içine patlayıcı maddeler doldurulup havantopu ya da el ile atılan bir tür bomba.
- 763 – humbaracılar kışlası** bkz. **humbarahane**.
- 764 – humbarahane:** 1– Humbara yapılan devlet fabrikası. 2– Humbaracı yetiştirmek ereğiyle 1739'da açılan ilk Türk askerî okullarından biri.
- 765 – humbara ocağı:** Yeniçeri örgütünde humbara yapan ya da savaşta humbara kullanan ağabölüğü.
- 766 – hurda akçe** bkz. **çürük akçe**.

- 767 – **hutbe**: İslâm ülkelerinde, devletin bağımsızlığı belirtisi olarak, cuma ve bayram namazlarından önce okunan dua ve verilen öğütler.
- 768 – **huzur dersleri**: Ramazan'ın ilk gününde başlayıp sekiz gün süren, seçkin bir bilginin padişahın önünde verdiği din dersleri.
- 769 – **hücre**: Medreselerde öğrencilerin, tekkelerde dervişlerin oturdukları küçük oda.
- 770 – **Hüdavendigar**: 1– Osmanlı padişahı I. Murat'a verilen san. 2– Bursa sancağına, sonradan iline verilen ad.
- 771 – **hüküm**: Padişah divanından padişah adına çıkan karar.
- 772 – **hükümdar** [Alm. *Herrscher*] [Fr. *souverain*] [İng. *sovereign, ruler*]: Taht sahibi devlet başkanı.
- 773 – **hünkâr**: Osmanlılarda yalnız padişahlar için kullanılan bir san.
- 774 – **hünkâr çavuşu** bkz. **mabeyn çavuşu**.
- 775 – **hünkâr gemisi reisi**: Hünkâr baştardesinin kaptanı.
- 776 – **hünkâr kalfaları**: Padişahın günlük hizmetlerini gören gedikli karavaşlar: hazinedar usta, ibrikdar usta, kilerci usta, çamaşırcı usta, kahveci usta, çaynigir usta, kutucu usta.
- 777 – **hünkâr mahfili**: Sultan camilerinde padişahlar için yapılmış olan özel yer.

I

- 778 – **ılgar** [Alm. *Eilmarsch, Streifzug*] [Fr. *galop*] [İng. *gallop, raid*]: Atla ansızın yapılan doludizgin saldırı.
- 779 – **ılgarcı**: 1– Ilgarla düşman toprağına saldıran kimse, akıncı, çapulçu. 2– Tatar, sürat postası.
- 780 – **ılgar etmek** bkz. **ılgarlamak**.
- 781 – **ılgarlamak** [Alm. *Streifzug zu Pferde unternehmen, gallopiere*] [Fr. *galoper*] [İng. *gallop, raid*]: Ilgarla bir ülkeye saldırmak, akın ve çapul yapmak.
- 782 – **ıslahat** [es. t. *teceddüd*] [Alm., İng. *Reform*] [Fr. *réforme*]: 1– Genel olarak herhangi bir kuruluştta, devlet düzeninde eskimiş ya da bozulmuş olan yanları düzeltmek. 2– Osmanlı tarihinde gerileme döneminden başlanarak zaman zaman Batı örneğine göre girişilen yenileşme ve ilerleme atılımlarına verilen ad.
- 783 – **Islahat Fermanı**: 1856'da Sultan Abdülmecit'in çıkarmış olduğı yenilik buyrultusu.
- 784 – **ızbandut** [İt. *bandito'dan*]: Osmanlılarca Rum korsanlarına verilen ad.

I

- 785 – **ibret taşı** [es. t. *seng-i ibret*]: Topkapı sarayının ortakapısı önünde bulunan ve üzerine, kesilen insan başlarının bulunduğu taş.
- 786 – **ibrikçi** [es. t. *ibrikdar*]: Hasoda örgütünde, sarayın leğen, ibrik vb. eşyalarından sorumlu olan görevli.
- 787 – **ibrikdar usta**: Sarayın harem dairesinde leğen ve ibriklere bakan ve padişahın özel hizmetini gören karavaş.
- 788 – **icareliler**: Sınır boylarındaki kent ve kalelerde görev yapan yerli topçulardan bir asker sınıfı.
- 789 – **icazet almak**: Medreseden diploma almak.
- 790 – **icmal defteri**: Yeni alınan ülkelerdeki toprak yazımı defterlerinin, yalnız yönetim örgütü ile köy adları ve yıllık gelirlerinin yazılı bulunduğu bir türü.
- 791 – **icmalli kılıç** bkz. **kılıç zeamet**.
- 792 – **icmalli zeamet** bkz. **kılıç zeamet**.
- 793 – **İçağaları**: Osmanlı sarayında içsaray bölümünde hükümdarın hizmetiyle görevli ağalar: kapıağası, haznedarbaşı, kilercibaşı, sarayağası.
- 794 – **İçağası**: Vezirlerin gözde uşağı.
- 795 – **iç bayramlaşma** [es. t. *iç muayede*]: Padişahın saray kadınları ile yaptığı bayramlaşma töreni.
- 796 – **iç eleştirisi** [es. t. *intikad-ı dahili*] [Alm. *innere Kritik*] [Fr. *critique interieure*] [İng. *internal criticism*]: Tarih kaynaklarının eleştirisinde belgeyi iç belirtilerine göre değerlendirme yöntemi.
- 797 – **içeriden çıkma**: Enderundan çırağ olma.
- 798 – **İçhalkı** [es. t. *enderun halkı*]: Sarayda çalışan görevliler.
- 799 – **içhazine** [es. t. *hazine-i enderun*]: Osmanlı sarayında padişaha özgü para, süs eşyası ve değerli eşyanın saklandığı yedek hazine.

- 800 – **içli müderrisler:** İstanbul, Edirne, Bursa ve bu illere bağlı yerlerdeki medreselerde çalışan, 150 akçeden daha çok gündelikleri olan müderrisler.
- 801 – **İçkale** [es. t. *balâ hisar*]: Bir kentin ya da önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.
- 802 – **İçmehter:** Saray mehterlerinin padişahla ilişkileri daha yakın bulunanları.
- 803 – **İçoğlanları:** Topkapı, Galata, İbrahimpasha ve Edirne saraylarına alınıp türlü devlet hizmetleri için aday olarak yetiştirilen gençler.
- 804 – **İçsaray** [es. t. *enderun*]: 1– Eskiden saraylarda harem ve hazine dairelerinin bulunduğu iç kısım. 2– Topkapı sarayında taht kapısından sonra başlayan, padişahın harem dairesi, "hırka-i saadet" ve hazine dairelerinin bulunduğu bölüm.
- 805 – **İçsavaş** [es. t. *dahili harb*] [Alm. *Bürgerkrieg*] [Fr. *guerre civile*] [İng. *civil war*]: Bir ulusun içinde türlü anlayıştaki topluluklar arasında çıkan savaş.
- 806 – **İhtisap ağası** [es. t. *ihtisab emini, ihtisab nazırı*]: İstanbul kentinin belediye işlerini yürütmekle yükümlü görevli.
- 807 – **İhtisap resmi:** Osmanlılarda belediye işleri için alınan vergi.
- 808 – **İkbal** bkz. **odalık**.
- 809 – **İkilik:** Osmanlı ülkelerinde bir ara kullanılan gümüş ve bakır karışımı paranın adı.
- 810 – **İkinci kapı** bkz. **ortakapı**.
- 811 – **İkinci mabeyinci** [es. t. *karin-i sani*]: Mabeyin dairesinde hizmet eden görevlilerden ikinci derece olanının sanı.
- 812 – **İkinci mehter:** Ağa gediklilerinden, görevli ağa divanını düzenlemek olan ikincisi.
- 813 – **İkinci üçaylık** [es. t. *recce mevacibi*]: Yeniçerilere verilen ikinci üç aylık ödeneğin adı.
- 814 – **İkinci yer:** Topkapı sarayında Ortakapı ile Akağalar kapısı arasında olup padişah divanının kurulduğu yer.
- 814a– **İkinci divanı:** Padişah divanında sonuçlandırılmayan işlerin görüşülmesi için sadrazam konağında ya da sadrazamlık dairesinde, salı ve perşembe günleri dışında, ikinci namazından sonra kurulan divan.

- 815 – **ikon** [Alm. *Ikön*] [Fr. *icone*] [İng. *icon*]: Ortodoks kiliselerinde bulunan dinsel resim ve heykeller.
- 816 – **ilhan** bkz. **kayser** 1.
- 817 – **İlkçağ** [es. t. *kurun-ı ulâ, kurun-ı kadime*] [Alm. *Altertum*] [Fr. *antiquité*] [İng. *antiquity*]: Tarihçe bilinen en eski zamanlardan, genellikle Batı Roma İmparatorluğunun çöküşüne (476) değin geçen zaman kesimi.
- 818 – **İlkçağ tarihi**: Yazılı belgelerin bulunduğu en eski zamanlardan, genellikle Batı Roma İmparatorluğunun çöküşüne (476) değin geçen zamanları konu edinen bilim.
- 819 – **İlk Üçaylık** [es. t. *masar mevacibi*]: Yeniçerilere verilen birinçil üç aylık ödenek.
- 820 – **İlmiye**: 1– Osmanlılarda din, yargı ve öğretim işleriyle uğraşan devlet görevlileri sınıfı. 2– Bu gibi işleri yürütenlerin uğraşı.
- 821 – **İltizam**: Hazine malı bir gelir kaynağının belli bir ücret karşılığında kişilere satılması yöntemi.
- 822 – **İlyazıcı** [es. t. *muharrir-i memalik*]: Osmanlılarda yeni alınmış toprakların yazımını yapmakla yükümlü görevli.
- 823 – **İmamevi**: Kadınlar için cezaevi.
- 824 – **İmdadiye** [es. t. *imdadıye-i seferiye, imdadıye-i hazeriye*]: Osmanlılarda savaş zamanı savaş giderlerini karşılamak, barış zamanı bütçe açığını kapatmak amacı ile halktan alınan töresel vergi.
- 825 – **İnce donanma**: Hafif savaş gemilerinden oluşan deniz gücü.
- 826 – **İnebolu kütüğü**: Karadeniz’de kereste taşıtı olarak kullanılan bir tür yelkenli küçük gemi.
- 827 – **İnsanbilim** [es. t. *ilm-i beşer*] [Alm. *Anthropologie*] [Fr. *antropologie*] [İng. *anthropology*]: İnsanın kökenini, biyolojik yapısını, gövdesel özelliklerini, kültürlerini, toplumsal davranışlarını vb. konu edinen ve bunları kendine özgü yöntemlerle inceleyen bilim.
- 828 – **İnsancılık** [Alm. *Humanismus*] [Fr. *humanisme*] [İng. *humanism*]: 1– Eski Yunan ve Roma kültürünü en yüksek kültür örneği diye alan ve ortaçağın skolastik düşüncesine karşı XIV. yüzyılda doğan felsefe bilim ve sanat görüşü. 2– İnsanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan anlayış.

- 829 – **İnsan hakları evrensel bildirgesi** [es. t. *hukuk-beşer beyannamesi*]: 1689 tarihli Bill of Rights'a dayanan ve Kuzey Amerika'daki İngiliz sömürgeçlerinde geliştirilerek kimilerinin anayasalarına girmiş olan, insan haklarının, Fransız ulusal meclisince 26 Ağustos 1789'da ilan edilen ve insanın doğal ve vazgeçilmez haklarını (özgürlük, mülkiyet, keyfi baskıya karşı direnme hakkı) saptayan belge.
- 830 – **İrsaliye akçesi** bkz. **cep harçlığı**.
- 831 – **İskemle ağası**: Padişahın, ata binerken ayak basmak için kullandığı çuha kaplı biniş iskemlesini taşıyan ağa.
- 832 – **İskemlecibaşı**: Hasahırdaki biniş iskemlesini saklamakla yükümlü görevli.
- 833 – **İslâmcılık** [es. t. *İttihad-ı İslâm*] [Alm. *Pan-islamismus*] [Fr. *Panislamisme*] [İng. *Panislamism*]: Bütün Müslümanları bir yönetim altına toplama amacını güden siyasal ülkü.
- 834 – **İslâm ülkeleri** [es. t. *dar-ül-İslâm*]: Müslüman bir hükümdarın egemenliği altına girmiş olan ülkeler.
- 835 – **İslavcılık** [es. t. *İslâv İttihadı*] [Alm. *Pan-slavismus*] [Fr. *Panslavisme*] [İng. *Panslavisme*]: Amacı, İslâv kökenli bütün halkları birleştirmek olan öğretisi ve eylem.
- 836 – **İспенçe**: Tarımla uğraşan Hıristiyan uyruktan, Müslüman uyruğun ödediği çift resmine karşılık alınan vergi.
- 837 – **İstanbul** [es. t. *Âsitane, Beldet-üt-tayyibe, Darülhilâfe, Dâr-ül-mülk, Darüssaltana, Darüsselâm, Der-i Âliyye, Dergâh-ı Saltanat, Dergâh-ı Salâtin, Dersaadet, İslâmbol, Kostantiniyye, Paytaht-ı Saltanat, Südde-i Saltanat*] [Alm. *Kostantinople*] [Fr., İng. *Constantinople*] [İsl. *Çarigrad*] [Yun. *Konstantinopolis*]: 1453'ten beri Osmanlı devletinin başkenti.
- 838 – **İstanbul ağası**: Acemi ocağının en yüksek buyurucusu.
- 838a– **İstanbul kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa**.
- 838b– **İstanbul payesi**: İstanbul kadılığı aşaması.

J

839 – Jülliyeñ gÜnblllğl [es. t. *Jüliyen takvimi*] [Alm. *Julianischer Kalender*] [Fr. *ère Julien*] [İng. *Julian era*]: Roma devlet adamı Jullus Caesar'ın, İsa'nın doğuşundan 46 yıl önce Mısır'dan alıp düzenlediği güneş yılı takvimi.

K

- 840 – **kaan** bkz. **hakan**.
- 841 – **kabak meydanı**: Osmanlılarda, ok atışlarının yapıldığı alana verilen ad.
- 842 – **kabanîçe** [es. t. *ferve-i murabba*]: Padişahların şahsına özgü olan, fakat klmi kez olağanüstü onurlamak için, padişah önüne çıkan sadrazamlara giydirilen, araya da Kırım Hanlarına gönderilen kürk.
- 843 – **kabza alma**: Ok atmada ustalığa yükselen bir kimsenin, öğretmeninden okçuluk yapma izni alması.
- 844 – **kadı** [es. t. *hâkim-üş-şer*]: Osmanlılarda şeriat mahkemelerinin başında bulunan, aynı zamanda görev yeri ve çevresindeki düzenle ilgili yönetim ve denetim yetkileri bulunan yargıç.
- 845 – **Kadıköy ustası**: Kadıköy bölgesindeki saraya bağlı bahçelerin bostancı subayına verilen san.
- 846 – **kadın** bkz. **haseki sultan**.
- 847 – **kadı nâibi**: Kadının, kendisinin gitmediği yere gönderdiği vekil görevli.
- 848 – **kadînefendi**: Padişahın eşine verilen san.
- 849 – **kadînefendi hasları**: Padişah eşlerine ayrılan haslar.
- 850 – **kadırga** [Alm. *Galeere*] [Fr. *galère*] [İng. *galley*]: Donanmada, çektiri türünden gemilerin en büyüğü.
- 851 – **kafa vergisi** [es. t. *cevali, cizye*]: Müslüman devletlerde Müslüman olmayanlardan, korunma karşılığı alınan vergi.
- 852 – **kafes**: Topkapı sarayında padişah oğullarının XVI. yüzyıl sonlarından beri bir çeşit tutuklu yaşamı sürdükleri, yüksek duvar ve şimşir ağaçları ile çevrili, harem dalresine bitişik ve birçok odalarla onkl bölümden oluşan bina.

- 853 – **kafes hayatı**: Babaları ölen Osmanlı şehzadelerinin kafeste sürdürdükleri bir çeşit tutukluluk yaşamı.
- 854 – **kaftan** [es. t. *hilat*]: Eskiden kullanılan bir çeşit üstlük giysi.
- 855 – **kaftan ağası**: 1– Sadrazamın yanında karşılama işleriyle uğraşan görevli. 2– Sürre eminine bağlı olup padişahın başışladığı kaftanları Mekke şerifine giydirmekle yükümlü görevlinin sanı.
- 856 – **kaftancı**: İleri gelenlerin konaklarındaki içağaların başı.
- 857 – **kaftancıbaşı**: Her yıl devlet hazinesi için satın alınan kürk, kaftan gibi eşyanın sağlanması ve korunması ile yükümlü görevlinin sanı.
- 858 – **kaftan giydirmek** bkz. **hil'at giydirmek**.
- 859 – **kaftanlı** bkz. **odali**.
- 860 – **kâğıtçıbaşı** [es. t. *ser-kırtası-i mîrî*]: Devlet dairelerinde kullanılan yazı gereçlerinin sağlanması, saklanması ve gerekli yerlere dağıtılması ile yükümlü olan görevli.
- 861 – **kâğıt emini**: Malî yargılar ve saraya değgin yazışma işleriyle uğraşan görevli.
- 862 – **kâğıt uçurmak**: Kuşatılmış bir kalenin komutanına ya da herhangi bir iş yaptırılmak istenen kimseye yazılan yazıyı ivedi olarak ya da gizlice yollamak.
- 863 – **kahvecibaşı**: 1– Padişahın içeceği kahveyi hazırlamakla görevli has odalı. 2– Devlet büyükleri yanında kahvecilik hizmetini görenlerin başı.
- 864 – **kahveci usta**: Sarayın harem bölümünde kahve işlerine ve genel hizmetlere bakan kalfa.
- 865 – **kâhya bey**: Sadrazamın güvenini kazanmış ve onun yardımcısı yerinde olan görevli.
- 866 – **kâhya kadın**: Saraydaki bütün kalfaların buyurucusu olan kadının sanı.
- 867 – **kalafat**: Vezir ve daha başkadevlet büyüklerinin giydikleri bir başlık.
- 868 – **kalavrahane**: Osmanlılarda asker için ayakkabı, eğer takımı, hayvan koşumu gibi deri işlerinin yapıldığı yer.
- 869 – **kale** [es. t. *kala*] [Alm. *Festung*] [Fr. *forteresse*] [İng. *fort*]: Düşmanın gelmesi beklenebilen yollar üzerinde, askeri önem taşıyan kentlerde, geçit ve darboğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı.

- 870 – **kale azapları**: Osmanlılarda kale koruyucularının yaya olanları.
- 871 – **kaledöven** [es. t. *kale-kûb*]: Kale dövmeğe yarayan top.
- 872 – **kale kalkanı**: Kale duvarı üzerindeki dış dış ve mazgalı duvar böl-meleri.
- 873 – **kale komutanı** [es. t. *dizdar*]: Kaleyi korumak ve savunmakla görevli askerin başı.
- 874 – **kalem zeametleri**: Devlet görevlilerine aylık ödenmediği için, yazı işlerini yürüten yazmanlara geçimlerini karşılamak üzere verilen zeametler.
- 875 – **kale siperi** bkz. **kale kalkanı**.
- 876 – **kale yamağı**: Kaleyi korumakla yükümlü bir tür asker.
- 877 – **kalgay**: Kırım'da, hanın vekili anlamında bir orun.
- 878 – **kalgay sultan**: Kırım hanının taht adayı.
- 879 – **kalite** [Alm. *Galiot*] [Fr. *galiete*] [İng. *galliot, galley*] [İt. *galita*]: Os-manlı donanmasında çektiri türünden bir savaş gemisi.
- 880 – **kalkolitikum** bkz. **bakırtaş çağı**.
- 881 – **kallavı**: Sadrazam ve vezirlere özgü, üstü koni biçimine yakın telli kavuk.
- 882 – **kalmış** [es. t. *mânde*]: Türlü nedenlerle savaşa katılmayıp İstanbul'da kalan kapıkulu askerli.
- 883 – **kalyon** [Alm. *Linienschiff*] [Fr. *galion*] [İng. *ship of line*] [İt. *galeon*]: Yalnız yelkenle yol alan ağır savaş gemilerinin en büyüğü.
- 884 – **kalyoncu**: Osmanlılarda yalnız savaş zamanlarında çalışmak üzere her yıl belli bölgelerden toplanan deniz erli.
- 885 – **kalyoncu kulluğu**: Osmanlılarda deniz güçlerinin yönetimi altında bulunan karakollar.
- 886 – **kalyon kaptanı**: Güverte albayının eski adı.
- 887 – **kancabaş**: 1– Hafif donanma gemilerinden biri. 2– Padişahın bulunduğu süslü kayıkların bir türü.
- 888 – **kantarkulu**: Yeniçerilerde eski odalardaki seğirdim usta ve çavuş-larına verilen ad.
- 889 – **kanun**: Askerlerin sıkı düzenini korumakla görevli olan er.
- 890 – **kanuncu**: Beylikçinin buyruğu altında çalışan üç yüksek görevliden birinin adı.

- 891 – **kanun subayı** [es. t. *kanun zâbiti*]: Eskiden inzibat işleriyle görevli kanun adli erlerin subayı.
- 892 – **kapak**: Tahtadan yapılmış eski bir savaş gemisi.
- 893 – **kapaklı**: Eski tüfeklerden birinin adı.
- 894 – **kapama**: 1– Cüppe gibi üste giyilen bir giysi. 2– Yeniçeri ve medrese öğrencilerinin taşıdıkları giysi.
- 895 – **kapamacı**: Eskiden hazır giysi satan esnafa verilen ad.
- 895a– **kapan**: Osmanlılar döneminde yiyecek ve giyecek eşyanın toptan satıldığı yer: Unkaparı, Yağkaparı, Balkaparı gibi.
- 896 – **kapaniçe** bkz. **kabaniçe**.
- 897 – **kapan naibi**: Kapanlardaki alış-veriş denetlemek üzere kadının atadığı görevli.
- 898 – **kapçak**: Kale kuşatılmasında, duvarlara takılan uzun saplı büyük çengel.
- 899 – **kapı** [es. t. *bab*]: Genel olarak yüksek düzeydeki hükümet dairesi: Şeyhülislâm Kapısı, Serasker Kapısı.
- 900 – **kapıağası** [es. t. *babüssade ağası*]: 1– Av dışında padişahın yanında bulunan içağaların en büyüğü olan görevli. 2– Sadrazam kapısının iç düzenini sağlamakla yükümlü olan görevli.
- 901 – **kapıaltı geliri** [es. t. *kapıaltı hasılatı*]: Eyalet valileri ve sancak beylerinin halktan topladıkları, önceden belli olmayan ve saptanmamış gelir.
- 902 – **kapıarası**: Topkapı sarayında, tutuklanan devlet büyüklerinin kapatılması için ayrılan Ortakapının iki yanındaki odalardan biri.
- 903 – **kapıcı**: Osmanlı devlet örgütünde saray kapılarını bekleyen görevli sınıfı.
- 904 – **kapıcılar kethüdası** [es. t. *kethüda-yı bevvabın*]: Topkapı sarayında, ilk ve orta kapıları bekleyen kapıcıların en yüksek buyurucusu.
- 905 – **kapı çavuşu**: Osmanlılarda vali ve komutanların resmî dairelerinin kapısını da bekleyen çavuş.
- 906 – **kapı çuhadarı**: Osmanlı devlet örgütlerinde ayak işlerinde, özellikle postacılık görevinde kullanılan kimse.
- 907 – **kapı ferman olmak** [es. t. *be-dergâh*]: bkz. **kapıya çıkma**.
- 908 – **kapı halkı**: Sadrazam, vezir, eyalet valileri, beylerbeyleri ve daha

başka devlet büyükleri yanında hizmet gören kimselere verilen genel ad.

- 909 – **kapı haseklağası**: Kızlarağasının sadrazam kapısındaki işlerini yürütmekle yükümlü görevli.
- 910 – **kapı kethüdası**: Osmanlı egemenliği altındaki beyliklerin, yabancı devletlerin, eyalet valilerinin, vezir ve beylerbeylerinin devletle ilgili işlerine bakan görevli.
- 911 – **kapıkulu** [es. t. *gulam -ı der, dergâh-ı âli kulları*]: Osmanlılarda devletten ödenek alan, sürekli görev yapan atlı ve yaya askerlerden oluşan örgüt.
- 912 – **kapıkulu sipah bölüğü**: Osmanlı süvarisinin, savaş sırasında hükümdarın sağında durup onu ve sancağı korumakla görevli birinci bölüğü.
- 913 – **kapıkulu süvarisi** [es. t. *ebna-yı sipahiyan*]: Kapıkulu askerinin altı bölükten oluşan atlı sınıfı: Sipah, silâhdar, sağ ulufeciler, sol ulufeciler, sağ garipler, sol garipler.
- 914 – **kapıkulu ulufesi**: Yeniçeri ağaları ile kimi devlet büyüklerinin hizmetlerinde çalışan adamların ocaktan aldıkları ödenek.
- 915 – **kapılı levent**: Bir vezirin ya da beylerbeyinin kapısında görev yapan levent.
- 916 – **kapılı ulufesi**: Yeniçeri ocağı kütüğünde kayıtlı olup kışlaya gitmeyecek başka yerlerde görev yapanların aldıkları ulufe.
- 917 – **kapılı yeniçeri**: Ocakta bulunmayıp padişahın ve devlet büyüklerinin yanında görev yapan, savaşlara katılmayan yeniçeri.
- 918 – **kapı mahkemesi** [es. t. *bab mahkemesi*]: İstanbul kadısının bir naibince yönetilen, özellikle karı-koca anlaşmazlıkları davalarına bakan, bir tür noterlik görevi de yapan mahkeme.
- 919 – **kapı naibi** [es. t. *bab naibi*]: Kapı mahkemesi başkanı olan yargıcın sanı.
- 920 – **kapı oğlanı**: 1- Kapiçuhadarı yamağı. 2- Elçiliklerde çevirmen yardımcısı.
- 921 – **kapı oğlanları**: Sarayda kapı hizmetinde bulunan hadımlara verilen ad.
- 922 – **kapı olma**: Yeniçerilere, her yedi yılda bir kez ocak askeri olduğunu gösterir mühürlü ulufe kâğıdı verilmesi eylemi.

- 923 – **kapısız levent**: Buyruğu altında çalıştığı beylerbeyi ya da vezirîn görevinden ayrılması üzerine boşta kalan levent.
- 924 – **kapiya çıkma** bkz. **çıkma**.
- 925 – **kapı yayabaşısı**: Yeniçeri subaylarından birinin sanı.
- 926 – **kapitulasıyonlar** [Alm. *Kapitulationen*] [Fr. *capitulations*] [İng. *capitulations*]: Osmanlı hükümdarlarının, kendi ülkeleri içinde yabancı-lara tanıdıkları özel haklar ve ayrıcalıklar.
- 927 – **kaptanpaşa** [es. t. *kaptan-ı derya*]: Osmanlı devletinde deniz kuvvetlerinin en büyük askeri ve yönetsel buyurucusu. bkz. **deniz kuvvetleri komutanı**.
- 928 – **kaptanpaşa baştardesi** [es. t. *baştarde-i hümayun*]: Kadirgaların süslü ve gösterişli olanlarına verilen ad.
- 929 – **Kaptanpaşa Eyaleti**: Osmanlı devletinde kaptanpaşa yönetiminde merkezi Gelibolu olan Akdeniz adaları ile Cezayir'deki sancaklardan oluşan eyalet.
- 930 – **kaptanpaşa kadirgası** bkz. **kaptanpaşa baştardesi**.
- 931 – **kapudane**: Osmanlı donanmasında koramiralığa denk bir aşama.
- 932 – **kara**: 1– Bir kıran yüzünden hayvanları yiten vergi yükümlüsü. 2– Bir çift büyüklüğünde toprağı olan bir köylünün, kalıtı üzerinde hakları olmayan ikinciden sonraki erkek çocuklarından, ekmeğini kazanır duruma gelinceye kadar evlenmemiş olanlar. 3– Çok yoksul olan bennâk vergisi yükümlüsü.
- 933 – **karabatak**: 1– Bir çeşit ok. 2– Mehter yöntemlerinden birinin adı.
- 934 – **karabine** [Alm. *Karabiner*] [Fr. *carabine*] [İng. *carbine*]: Ağzı yayvan, namlusu genellikle yivli, kısa, yeğni eski bir tüfek türü.
- 935 – **karahadımlar**: Zenci soyundan haremağaları.
- 936 – **karaka** bkz. **kapak**.
- 937 – **karakol** [Alm. *Wache*] [Fr. *patrouille, garde*] [İng. *patrol, sentry, guard*]: 1– Hükümetçe silâhlı olarak dolaştırılan türlü güvenlik kuvvetleri. 2– Güvenlik kuvvetlerinin yerleşmiş bulundukları konut.
- 938 – **karakulak**: Osmanlı devletinde emir çavuşu, haberci.
- 939 – **karakullukçu**: Yeniçeri ocağı bölük ve ortalarında odaları ve odaya gelen konukların ayakkabılarını temizlemek, yemek kaplarını yıka-mak ve benzeri işler görmekle yükümlü er.

- 940 - **karakuruş**: Osmanlı ülkelerinde kullanılan yabancı paralardan Alman talar'ı ile İspanyol rıyan ve ekü'lerine verilen ad.
- 941 - **kara leventler**: Bir devlet büyüğünün kapısında hizmet gören ya da kapısız kalarak dolaşan atlı asker.
- 942 - **karamürsel**: Osmanlıların, Marmara Denzinde ilk kez işlettikleri gemi.
- 943 - **karanamlu**: Çakmaklı tüfeklerden birinin adı.
- 944 - **kara resmi**: Kara'lardan az ölçüde alınan küçük baş hayvan vergisi. bkz. **ağnam resmi**.
- 945 - **karasancak**: Muhammet Peygamberin, Topkapı sarayı müzesindeki siyah renkli sancağının adı.
- 946 - **karasandık** bkz. **orta sandığı**.
- 947 - **karavaş**: Savaşta tutsak edilen ya da satın alınan ve sahibinin üzerinde tam bir kullanma hakkı bulunan kadın.
- 948 - **karavele** [es. t. *şehbaz-ı bahri*] [Alm. *Karavelle*] [Fr. *caravelle*] [İng. *caravela*] [İt. *caravella*]: Denizlerde başlıca yük taşıtı olarak kullanılan büyük tekne.
- 949 - **karavul** bkz. **karakol**.
- 950 - **kardinal** [Alm. *Kardinal*] [Fr., İng. *cardinal*] Papayı seçen, ona danışmanlık eden ya da onun bakanları görevini yapan yetmiş başpapazdan her biri.
- 951 - **kârhaneliler**: Yeniçeri ocağında kullanılan araç ve gereç işliklerinde çalışanlar.
- 952 - **karşı devrim** [es. t. *mukabil ihtilâl*] [Alm. *Gegenrevolution*] [Fr. *contre-révolution*] [İng. *counter-revolution*]: Bir devrimin sonuçlarını yok etmeyi amaçlayan karşıt eylem.
- 953 - **karuça**: Dingilleri üzerine yaylara asılmış olarak yapılan bir tür araba.
- 954 - **kasapbaşı**: Osmanlı sarayının et gereksinmelerini sağlayan kasapların başı.
- 955 - **kasım dağıtımı** [es. t. *ruz-ı kasım tevzii*, *ruz-ı kasım taksiti*]: Kasım ayında halktan toplanmak üzere saptanan vergi.
- 956 - **kast** [Alm. *Kaste*] [Fr., İng. *caste*] [Lat. *castus*]: Hindistan'da, uğraşları babadan oğula geçen, aynı geleceğe bağlı olan ve başkalarına kapalı tutulan insan toplulukları.
- 957 - **katar ağaları**: Yeniçeri ocağının yedi büyük ağası: kul kethüdası, zağarcıbaşı, seksoncubaşı, muhızırağa, kethüdayeri, başbölükbaşı.

- 958 – **Katoliklik** [Alm. *Katholizismus*] [Fr. *catholicisme*] [Ing. *catholicism*]: İsa Peygamber'in aziz Petrus'a aktardığı yetkilerin kalıtçısı olan papayı dinsel başkan tanıyan Hristiyan mezhebi.
- 959 – **katrancılar ortası**: Yeniçeri ocağının, eşya ve araçları taşıyan arabaların bakımı ile görevli 52. ortası.
- 960 – **katun**: Elli haneden oluşan Eflâklı topluluğu.
- 961 – **katuna** bkz. **çingene boyu**.
- 962 – **kaval topu**: Ağızdan dolma, yuvarlak gülle atan ilkel bir top.
- 963 – **kavasbaşı** bkz. **yasakçı**.
- 964 – **kavuk**: Festen önce Osmanlıların giydikleri, çeşitli türleri olan başlık.
- 965 – **kayacı**: Sarp kayalıklara çıkıp, Osmanlı sarayı için şahin ve atmaca yavrularını yuvalarından toplayan kimse.
- 966 – **kaymakam divanı**: Kaymakam paşanın başkanlığında kurulan divan.
- 967 – **kaymakam paşa** [es. t. *kaymakam-ı asitane-i saadet, kaymakam-ı rikâb-ı hümayun*]: Sefere çıkan ya da herhangi bir nedenle başkentte bulunmayan sadrazama vekillik eden vezir.
- 968 – **kayser** [es. t. *çasar*] [Alm. *Kaiser*] [Fr. *empereur*] [Ing. *emperor*] [Lat. *caesar*]: 1– Genellikle imparator. 2– Kutsal Roma-Germen devleti, Avusturya-Macaristan ve Alman imparatorlarının sanı.
- 969 – **Kazak** [Alm. *Kozak*] [Fr. *Cosaques*] [Ing. *Cossach*]: 1– Lehistan kralı I. Sigismund'un 1516'da sınır boylarını bekletmek üzere kurduğu, sonradan Ruslarca da benimsenen bir sınıf atlı asker. 2– Güney Rusya kıyılarında ve ırmak boylarında oturan, çok kez şayka denilen kayıklarıyla Karadeniz kıyılarında korsanlık yapan İslavlaşmış bir budun. 3– Türkistan'da ve Güney Sibirya'da, bugün Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Türk topluluğu.
- 970 – **kazan kaldırmak**: Yeniçerilerin ocakta yemek pişirdikleri kazanı kaldırarak başlattıkları ayaklanmalara verilen ad.
- 971 – **kazasker**: Osmanlı İmparatorluğunda kadıların başında bulunan, asker ile ilgili şariat ve tüze sorunlarını çözüme bağlamakla yükümlü; belli bir aşamaya dek kadıları ve müderrisleri atamaya da yetkili, ilmiye rütbelerinin en yükseklerinden birini taşıyan ve padişah divanının üyesi olan görevli.
- 972 – **kazasker buyruğu** [es. t. *mürasele*]: Kazaskerlerin kadılara, bunların da nalplere, atanma ve yetkileri ile ilgili olarak yazdıkları buyruk.

- 973 – **kazasker divanı** bkz. **cuma divanı**.
- 974 – **kazasker ikindi divanı**: Kazaskerlerin, kendilerine gönderilen davalarla ilgili olarak belirli günlerde ikindi vakti yaptıkları divan.
- 975 – **kazı** [es. t. *hafriyat*] [Alm. *Ausgrabung*] [Fr. *fouille excavation*] [İng. *digging, excavation*]: Eski yapı kalıntılarını bulmak için kazıbilimcilerce toprağın belli kurallara ve yöntemlere göre kazılıp araştırılması.
- 976 – **kebgebur**: 1– Topçu ocağında top döküm ustası. 2– Osmanlılarda, büyük maden ocaklarında cevherin ayıklanıp arıtılması işlerini düzenlemekle görevli bir sınıf.
- 977 – **keçekülâh**: Yeniçeri başlığı.
- 978 – **keçi ayaklı**: Süvarilerin kullandığı tatar oklarının bir türü.
- 979 – **kehhalbaşı**: Osmanlı sarayında hekimbaşıya bağlı olarak çalışan göz hekimlerinin başı.
- 980 – **kemerbaşı**: Medrese öğrencilerinin elebaşı.
- 981 – **kenar mahkemesi**: 1– Kadınlara bağlı olup naiplerce yürütülen mahkeme. 2– İstanbul'da küçük davalara bakan bir tür mahkeme.
- 982 – **kenaryazı** [es. t. *der-kenar*]: Resmî dairelerde dilekçe ve benzeri kâğıtlara yetkililerce yazılıp istenen işe ilişkin düşünceleri belirten satırlar.
- 983 – **kentdevletl** [es. t. *şehir devleti, site*] [Alm. *Stadtstaat*] [Fr. *cit  *] [İng. *city-state*]: Eski zamanlarda, kendi yasaları ile yönetilen bir ya da birkaç kentten oluşan devlet.
- 984 – **kentsoylu** [es. t. *burjuva*] [Alm. *Bürger*] [Fr., İng. *bourgeois*]: Soylu ile köylü ve işçi sınıfları arasında kalan orta sınıf ve bu sınıfın   yesi.
- 985 – **kentsoyluluk** [es. t. *burjuvazi*] [Alm. *B  rgertum*] [Fr., İng. *bourgeoisie*]: Kentsoylu olma niteliği.
- 986 – **kerke  **: Kuşatılan kaleleri zorlamak için dışarda kurulan atış kuleleri ve tabyalar.
- 987 – **kervansaray**: Kervanların konaklamaları için anayollar üzerinde yapılmış büyük konuk evi.
- 988 – **kese**: Değeri ve sayısı altın ya da gümüş olduğuna göre ve zaman zaman değişen belli bir para birimi.
- 989 – **kesedar**: 1– Saraylılara ait paraların hesabını tutan ve bu paraları saklayan görevli. 2– Resmî dairelerde evrak memuru.

- 990 – keseneğe almak [es. t. *iltizam etmek*]: Osmanlılarda bir yerin gelirini satın almak.
- 991 – kesenekçi [es. t. *mültezim*]: Bir yerin gelirini keseneğe alan kişi.
- 992 – kesim [es. t. *mukataa*]: 1– Hazineye ait herhangi bir gelirin belli bir bedel karşılığı keseneğe verilmesi. 2– Osmanlı İmparatorluğunda Tuna kuzeyindeki ülkeler ile Irak ve Basra halkının tüm vergiler yerine toptan ödedikleri vergi.
- 993 – kesime bağlı eyaletler [es. t. *mukataaya merbut eyaletler, mirilü eyaletler*]: Her yıl başkente belli bir para ve aşlık gönderen eyaletler: Mısır, Bağdat, Basra gibi.
- 994 – kesime verme [es. t. *ikta*]: İslâm devletlerinde hükümdarın, bir hizmet karşılığı olarak bir toprak ya da gelirini bir memura ya da askere vermesi yöntemi.
- 995 – kesim taksitleri [es. t. *müeccele*]: Kesime verilen devlet mallarının taksite bağlanan bedelleri.
- 996 – keskinler: Ata binmekte, kılıç ve mızrak kullanmakta, tüfek atmakta ustalık kazanmış kimseler.
- 997 – kethüda: Zenginlerin ve devlet adamlarının buyruğunda çalışan ve onların birtakım işlerini gören kişi.
- 998 – kethüda bey [es. t. *kethüda-yı sadr-ı âli*]: 1– Yeniçeri ocağında yeniçeri ağasından sonra gelen en yüksek aşamadaki subay. 2– bkz. sadaret kethüdası.
- 999 – kethüda bölüğü: Yeniçeri ocağında ağa bölüklerinden, başında kethüdabey'in bulunduğu birincisinin adı.
- 1000 – kethüdalılar: Yeniçeri ocağının 33. ortası.
- 1001 – kethüdayerli [es. t. *cay-ı kethüda*]: 1– Herhangi bir oruna vekillik eden kişi. 2– Başkent dışındaki kapıkulu süvarisinin kendi bölgesindeki en yüksek buyurucusu olan subay.
- 1002 – kılavuz çavuş: Törenlerde padişaha ve sadrazamlara yol açan görevli.
- 1003 – kılıç: Bir timar ya da zeametın çekirdeğini oluşturan parçasına verilen ad.
- 1004 – kılıç alayı: Osmanlı padişahlarının kılıç kuşanmak üzere Eyüp Sultan türbesine gitmeleri dolayısıyla düzenlenen tören.
- 1005 – kılıççılar [es. t. *şemşirgeran*]: Saray zanaatçılarından kılıç yapanlar.
- 1006 – kılıç hakkı: Tımarların üç ya da altı bin akçelik bölümü.

- 1007 – **kılıç kuşanma**: Tahta yeni çıkan Osmanlı padişahlarının Eyüp Sultan türbesine giderek törenle kılıç kuşanmaları.
- 1008 – **kılıçlılar** [es. t. *ehl-i seyf, erbab-ı seyf*]: Osmanlı toplumundaki askeriler sınıfını oluşturan üç takımdan askerlikle uğraşanlar; ötekiler: yöneticiler, ulema.
- 1009 – **kılıç orunları** [es. t. *menasib-ı seyfiyye*] bkz. **askerlik orunları**.
- 1010 – **kılıç zeamet** [es. t. *icmallu zeamet*]: İcmal defterinde 20.000 ve daha çok akçe yazılı olan tımar.
- 1011 – **kırkbin kul ağası** bkz. **yenicheriağası**.
- 1012 – **kırkık akçe**: Kenarları aşınmış ya da kesilmiş olduğundan değeri düşmüş maden para.
- 1013 – **kırk yargıçları** [es. t. *erbain hakimleri*]: İstanbul'daki dört kadılığa bağlı kırk mahkemenin yargıçlarına verilen ad.
- 1014 – **kırlangıç**: Karakol ve keşif işlerinde kullanılan çektiri türünden ufak bir savaş gemisi.
- 1015 – **kırna**: Tuna ırmağını karşıdan karşıya geçmekte kullanılan şayka türünden bir taşıt teknesi.
- 1016 – **kırnak** bkz. **karavaş**.
- 1017 – **kırnıl resmi**: Osmanlı döneminde, devlet malı otlaklarda yayılan hayvanlardan alınan vergi.
- 1018 – **kırmızı bayrak bölüğü** bkz. **sipah bölüğü**.
- 1019 – **kırmızı bayrak bölükağası** bkz. **sipah ağası**.
- 1020 – **kırmızılı takım**: Asakir-i mansure-i Muhammediye askerinin kırmızı giysi giyen birlikleri.
- 1021 – **kır sekbanı**: Yazın, ekinin korunmasıyla görevli bekçi.
- 1022 – **kırtıl baçı** bkz. **selâmet akçesi**.
- 1023 – **kışlak** [es. t. *meşta, meştat*]: Orduların, göçebe budunların hayvanlarıyla birlikte kışı geçirmek üzere konakladıkları yer.
- 1024 – **kışlak resmi** [es. t. *kışlakıye*]: Kışlaklardan yararlanan kimselerden alınan vergi.
- 1025 – **kızıl-aba** [es. t. *muvaHHidi aba*]: Devşirme çocuklara giydirilen lokma dikişli kırmızı renkte üst dolama.
- 1026 – **Kızıl-adalar**: İstanbul'un güneyindeki dokuz adanın topluca adı: Beyadası ya da Büyükada (Prkipos — Megale Demonesia), Heybeliada

[1027 – 1042] **kızıl akçe**

(Halkis — Demonios), Burgazadası (Antigone), Kınalıada (Proti), Tavşanadası, Sedefadası, Sivirlada, Yassıada, Kaşıkadası (Pide).

1027 – **kızıl akçe** bkz. **mangır**.

1028 – **kızıl altın** bkz. **çil akçe**.

1029 – **kızılca müselleme**: Rumeli'deki müselleme askeri.

1030 – **kızılalma**: Osmanlılarca Roma ve Viyana kentleri için kullanılan simgesel bir ad. Biri Eski Roma İmparatorluğunun, öteki de Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunun başkenti olan bu kentleri ele geçirmek dünya egemenliği anlamına gelecekti. Kızılalma adının verilmesi ise eskiden Ayasofya önünde bulunan. Jüstinyen heykelinde, imparatorun dünya egemenliği simgesi olarak avucunda tuttuğu yuvarlağın elmaya benzetilmesinden dolayıdır.

1031 – **kızıl kuruş**: Osmanlı ülkelerinde de bir süre kullanılan yabancı altın paralar.

1032 – **kızıl mangır**: Pirinçten kesilmiş para.

1033 – **kızılarağası** [es. t. *darüssaade ağası*]: Osmanlı sarayındaki haremağalarının başı ve en yüksek buyurucusu.

1034 – **kilercibaşısı**: İçoğlanlardan biri olup, kilercilerin başı ve padişah sofrasının düzenleyicisi olan kişi.

1035 – **kilerciusta**: Osmanlı sarayının harem bölümünde yemek işlerine bakan karavaş.

1036 – **knez**: Eflaklılar'da babadan oğula geçen bucak kethüdalığı.

1037 – **kocabaşı**: Osmanlılarda, Rumeli'deki Hıristiyan köylerinin ihtiyar heyeti başkanı. bkz. **milletbaşı**.

1038 – **kocaduvar** [es. t. *sur*] [Alm. *Stadtmauer*] [Fr. *muraille*] [İng. *wall*]: Bir kenti ya da kasabayı çepeçevre saran kale duvarı.

1039 – **kocakavuk** [es. t. *örf*]: Bilginlere özgü büyük kavuk.

1040 – **kocakavuklu**: İlimyenin kolluk işleriyle uğraşan görevlisinin sanı.

1041 – **koçaş**: 1– Koçu denen dört tekerlekli ve yaylı arabayı kullanan arabacı. 2– Sefer zamanı Rumeli'de toplanarak orduda arabacılık hizmeti gören bir takım.

1042 – **koçbaşı**: Kuşatılmış kalelerin duvar ve özellikle kapılarını zorlamak için kullanılan, ucunda bir koçun başına benzer demir topuz bulunan, ağır, direk biçiminde bir savaş aracı.

- 1043 – **koka**: Yeniçeri komutanları ve Eflâk Beylerinin giydikleri tolga blâzîmindeki başlık.
- 1044 – **kokonos**: Yeniçeriler arasında saygı duyulan kimselere verilen ad.
- 1045 – **kol**: Devlet buyruklarının ulaştırılmasında izlenmek üzere belirtilmiş kentler üzerinden geçen yollar: Anadolu'nun orta kolu, Rumelinin sağ kolu.
- 1046 – **kola binme**: Kamu düzeninin korunması için, kolluk kuvvetlerinin bir kent çevresinde atla dolaşmaları.
- 1047 – **kola çıkma**: Kamu düzeninin korunması için, kolluk kuvvetlerinin kent içinde yaya olarak dolaşmaları.
- 1048 – **kolağası**: Mansure askeri örgütünün kurulmasından sonra Osmanlı ordusunda binbaşı ile yüzbaşı arasında subay aşaması.
- 1049 – **kolçak**: Zırhın kola geçirilen parçası.
- 1050 – **kol gezme** bkz. **kola çıkma**.
- 1051 – **kolomborna** [İt. *colovrina*]: Demir gülle atan bir top türü.
- 1052 – **koloni** [es. t. *müstamere*] [Alm. *Kolonie*] [Fr. *colonie*] [İng. *colony*]: Başka bir ülkeye yerleşmeye giden göçmen topluluğu ya da bu topluluğun yerleştiği yer.
- 1053 – **konakçı**: Sefere çıkan askerin önünden gidip konak yeri sağlamakla görevli subay.
- 1054 – **konakçıbaşı**: Savaşa gitmekte olan padişahın tuğları ile otağını bir konak ileride taşıyanların en kıdemlisi olan beylerbeyi, sancakbeyi ya da kapıcıbaşı aşamasındaki yüksek görevli.
- 1055 – **kondurucu**: Seferde padişah tuğlarının ikisini bir konak ileride taşıyan dört kişiden ikisine verilen san. bkz. **göçürücü**.
- 1056 – **konkordato** [Alm. *Konkordat*] [Fr., İng. *concordat*]: XI, yüzyıldan sonra, Papalık ile Katolik devletler arasındaki karşılıklı ilişkileri düzenleyen anlaşma.
- 1057 – **konsil** [Alm. *Konzil*] [Fr. *concile*] [İng. *council*] [Lat. *concilium*]: Öğreti ve kilise düzeni ile ilgili sorunları çözümlmek üzere toplanan piskopos ve din bilginlerinden oluşan kurul.
- 1058 – **kontoş**: Dar kollu, kalçaya kadar inen, büyük devlet adamlarının, özellikle Kırım Hanlarının giydikleri üstlük.
- 1059 – **konukluk** [es. t. *müsaferet*]: Türklerce savaş açılan devletlerin İstanbul'daki temsilcilerinin uygun bir binada gözaltında bulundurulmaları.

[1060 – 1075] konuşma görevlisi

- 1060 – **konuşma görevlisi** [es. t. *mükâleme memuru*]: Savaşan iki güçten birinin, öteki güçle görüşmek üzere görevlendirdiği kimse.
- 1061 – **konyar**: Rumeli'deki fatih çocuklarına (evlad-ı fatihan), yerli Hırs-
tlyanlarca verilen ad.
- 1062 – **koru ağası**: Saraya bağlı çayır ve korulara bakmakla yükümlü görev-
lilerin buyurucusu.
- 1063 – **korucu**: Hasahıra bağlı otlak ve çayırları korumak, İstanbul çevre-
sindeki ormanlara ve su yollarına bakmakla yükümlü bekçi.
- 1064 – **koruyuculuk** [es. t. *himaye*] [Alm. *Schutzherrschaft*, *Protektorat*]
[Fr. *protectorat*] [İng. *protectorate*]: Güçlü bir devletin, zayıf bir devleti
kendi yetkisi altında tutması.
- 1065 – **koşu**: Ok atma yarışmasına özellikle yeniçerilerin verdikleri ad.
- 1066 – **koşullu yönetim** [es. t. *idare-i meşruta*] [Alm. *konstitutionelle Monar-
chie*] [Fr. *monarchie constitutionnelle*] [İng. *constitutional system of
government*]: Hükümdarın başında bulunduğu bir yürütme organının
yanında, yasama yetkisini kullanan bir parlamentosu da olan yönetim
biçimi.
- 1067 – **koyun emini**: Osmanlılarda İstanbul kentinin ve savaş zamanı or-
dunun etini sağlamakla yükümlü görevli.
- 1068 – **kozak**: Madenden yapılmış, içine antlaşmalar ve padişah mektupları
konup gönderilen kutu.
- 1069 – **kozbek başı**: Kozbekçilerin en yüksek buyurucusu.
- 1070 – **kozbekçileri**: Selâmlığa giderken ve gezintiye çıkarken padişahın
eşyalarını taşıyan ve koruyan saray görevlileri.
- 1071 – **köle** [es. t. *mülk-i yemin, bende, abd, gulam*] [Alm. *Sklave, Knecht*]
[Fr. *esclave, serf*] [İng. *slave, serf*]: Savaşta tutsak alınan, yabancı ül-
kelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan ya da başkasın-
dan satın alınan erkeklere verilen ad.
- 1072 – **kölemen** [es. t. *memluk*] [Alm. *Mameluk*] [Fr. *mamelouk*] [İng. *ma-
meluke*]: 1– Eskiden, kölelerden oluşturulan bir asker sınıfı. 2– Birl-
nin mülkünde bulunan köle ve karavaş.
- 1073 – **körmü**: Yelkencilik, vardiyacılık gibi görevler yapan deniz azabı.
- 1074 – **köprücü**: Osmanlı ülkelerinde, özellikle ordunun geçeceği yollar
üzerindeki köprüleri onarmak ve korumakla görevli takım.
- 1075 – **körde**: Bir tür kesici silâh.

- 1076 – **köşebaşı**: Koğuşta baş köşeye oturmaya yetkili olan ağalardan beşine verilen san.
- 1077 – **köşklü**: Eskiden, yangınları haber vermesi için yangın kulelerinde ve başka uygun yerlerde bekletilen gözetleyici.
- 1078 – **köy kethüdası**: Osmanlılarda, köylerde devlet ile halk arasında ilişkiyi sağlayan görevli.
- 1079 – **Kubbealtı**: Topkapı sarayında Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek üzere toplandıkları, Ortakapıdan sonra gelen alan.
- 1080 – **kubbe vezirleri** [es. t. *dahil vezirleri, kubbe-nişin*]: Padişah divanı üyesi olan vezirler.
- 1081 – **kul**: 1– Yeniçeri; Enderundan yetişen bütün devlet büyükleri ve altı bölük süvarileri. 2– bkz. **köle, karavaş**.
- 1082 – **kulağası** bkz. **yeniçeriağası**.
- 1083 – **kul akçesi** [es. t. *hilat-baha*]: Osmanlılarda, devşirme çocuklarının giyecek giderlerini karşılamak üzere devşirildikleri yerler halkından her oğlan başına alınan para.
- 1084 – **kulaklı tezkere**: Resmi tezkerelerin alındığını belirten imzanın konulması için düzenlenen bir tür alındı.
- 1085 – **kul bırakımı** [es. t. *azat, itâk*]: Köle ve karavaşların özgürlüğe kavuşturulması.
- 1086 – **kul cinsi**: Osmanlılarda karavaşıktan yetişen kadınlara verilen ad.
- 1087 – **kul çavuşu**: Yeniçeri ocağının en küçük aşamalı subaylarından biri.
- 1088 – **kul kardeşi**: Taşra kalelerinde ve uç boylarında en az üç yıl görev yapmak üzere yeniçeri ocağına geçici olarak alınan asker.
- 1089 – **kul kethüdası** bkz. **kethüdabey**.
- 1090 – **kulluk**: İstanbul ve taşrada kamu düzenini korumakla görevli daire.
- 1091 – **kullukçu**: 1– Kullukta görevli yeniçeri. 2– Silahtarağa ile ileri gelen saray ağalarının hizmetine bakan oğlan.
- 1092 – **kullukçubaşı**: 1– Sarayda Seferli odası erlerinden, padişahın sarık ve abdest peşkirlerini yıkamakla görevli olanına verilen ad. 2– Kiler ve hazine koğuşlarındaki kıdemlilere verilen ad.
- 1093 – **kulluk hakkı**: Osmanlılarda tımarlılara ve sipahilere verilen toprakta oturanlardan, ettikleri toprak oranında her yıl alınan vergi.
- 1094 – **kuloğlanı**: İhtisap akçesini toplayan belediye tahsildarı.

[1095 – 1109] kuloğlu

- 1095 – **kuloğlu** [es. t. *veled-i kul*]: Ölen evli yeniçerilerin, babaları gibi, ocakta askerlik yapan çocukları.
- 1096 – **kul taifesi** bkz. **yeniçeri**.
- 1097 – **kumbara** bkz. **humbara**.
- 1098 – **kundaklı kaval**: Eşkinici askerinin kullandığı bir tür tüfek.
- 1099 – **kurgan**: 1– Türkistan'da sintepe. 2– Kale.
- 1100 – **kurşunlu mahzen**: İstanbul'da tüm tersane gereçlerinin saklandığı depo.
- 1101 – **kurtulmalık** [es. t. *fidye, fidiye-i necat*] [Alm. *Lösegeld*] [Fr. *rançon*] [İng. *ransom*]: Tutsaklıktan kurtulmak için ödenen para.
- 1102 – **kurucu meclis** [es. t. *meclis-i müessisan*] [Alm. *verfassunggebende Versammlung, Konstituante*] [Fr. *assemblée constituante*] [İng. *constituent assembly*]: Bir devletin anayasasını yapmak üzere toplanan ulusal meclis.
- 1103 – **kurultay** [Alm. *Kongress*] [Fr. *congrès*] [İng. *congress*]: 1– Eski Türk devletlerinde temel sorunları görüşmek üzere yapılan genel toplantı. 2– Önemli sorunları görüşüp karara bağlamak üzere yetkili kişilerce düzenlenen toplantı.
- 1104 – **kuruş**: 1– Eskiden, Osmanlı ülkelerinde kullanılan yabancı paralar. 2– XVI. yüzyıl sonlarından bu yana kullanılan ve seksen akçe değerinde sayılan Osmanlı parası. 3– Türk lirasının yüzde biri.
- 1105 – **kuşbazlar**: Padişahların av kuşlarını yetiştiren kimseler.
- 1106 – **kuşçu**: Suç işleyen saray hasekilerini cezalandırmak ve yola getirmekle görevli haseki subayı.
- 1107 – **kuşhane mutfığı**: Sarayda padişahın kişisel yemeklerinin pişirildiği mutfak.
- 1108 – **kutsal bağlaşma** [es. t. *ittifak-ı mukaddes*] [Alm. *heilige Allianz*] [Fr. *sainte alliance*] [İng. *holly alliance*] [Lat. *lega sacra*]: Kutsal saydıkları bir ülkü ya da inancı birlikte yürütmek için kimi devletlerin aralarında kurdukları birlik: 1684'te Hristiyan Avusturya, Lehistan, Venedik ve Papalığın Müslüman Osmanlılara karşı; 1815'de tutucu Avusturya, Rusya ve Prusya devletlerinin Fransa ve başka devrimci güçlere karşı yaptıkları bağlaşımların adı.
- 1109 – **kutsal eşyalar** [es. t. *emanat-ı mübareke, emanat-ı mukaddese*]: Hz. Muhammet, kimi tanrı elçileri ve ululardan kalma olduğuna inanılıp Topkapı sarayı müzesinde saklı duran eşyalar: Muhammet Peygam-

bere ait bir dîş, tas, sancak, seccade, yay, âsa ve bir çift nalın; Hz. Şuayb'ın bir âsası, Hz. Nuh'un tenceresi, Hz. İbrahim'in kazanı, Hz. Yunus'un gömleği, Hz. Davud'un kılıcı, Ebubekir'in seccadesi, İmam Hüseyin'in gömleği, dört halifenin sarıkları ile tesbih ve kılıçları, Cafer-i Tayyar'ın kılıcı, Halit İbn-i Zeyd'in kılıcı, Halife Osman'ın yazma bir Kuranı, Kabe'nin anahtarı, altın oluğu; ayrıca başka ululardan kalma eşya ve silâhlar.

- 1110 – **kutsal kentler** [es. t. *Haremeyn*]: Müslümanlarca kutsal tutulan Mekke ve Medine kentleri.
- 1111 – **kutsal kentler aşaması** [es. t. *Haremeyn payesi*]: Mekke ve Medine kadılığını eylemli olarak yapmamak üzere verilen bir ilmiye aşaması.
- 1112 – **kutsal kentler orunu** [es. t. *Haremeyn mansıbı*]: Mekke ve Medine'nin eylemli kadılığı.
- 1113 – **Kutsal Sancak** [es. t. *Sancak-ı Şerif*]: Muhammet Peygamberden kalan ve Topkapı sarayında öteki kutsal eşyalarla birlikte saklanan sancak.
- 1114 – **kutsal savaş** [es. t. *cihad-ı mukaddes*] [Alm. *heiliger Krieg*] [Fr. *guerre sacrée*] [İng. *holy war*]: Din uğruna savaş.
- 1115 – **kutsal ülke** [es. t. *arz-ı mevud, arz-ı mukaddes*] [Alm. *Gelobte Land, Heilige Land*] [Fr. *terre promise*] [İng. *promised land*]: Yahudi-lerce kutsal sayılan Filistin'e verilen ad.
- 1116 – **kutsal yerler** [es. t. *makamat-ı mübareke, makamat-ı mukaddese*] [Alm. *Heilige Stätten*] [Fr. *lieux saints*] [İng. *holy places*]: Filistin'de İsa Peygamber ve Hristiyanlık dini ile ilgili yerler ve tapınaklar.
- 1117 – **kutucu usta**: Sarayın harem bölümündeki sultanlarla kadın ve ikballerin giyim ve süslenmeleriyle ilgili karavaş.
- 1118 – **kuvayı milliye** bkz. **ulusal güçler**.
- 1119 – **kuyruklu buyrultu**: Defterdarın kuyruklu imzasını taşıyan ve sadrazamın onayı ile yürürlüğe giren ödeme buyruğu.
- 1120 – **kuyruklu imza**: Maliyeden çıkan ferman ve hükümlerin arkalarına ve sadrazamlığın dışındaki yazılan tezkerelerin altına konan ucu uzatılmış defterdar imzası.
- 1121 – **kuyruklu sarraf**: Kefilliğini devletin onadığını belirtmek üzere eline kuyruklu imza taşıyan berat verilmiş sarraf.
- 1122 – **kuyruksuz imza**: 1– Sadrazamlık katına yazılan arize ve hazine

tezkerelerine konan defterdar imzası. 2- Devlet büyüklerinin ح :
sah (doğrudur) işareti yerine attıkları imza.

- 1123 – kuytak: 1- bkz. sandıktaş. 2- Kenarları taş örülmüş ve üstü taş kapaklarla örtülü sin.
- 1124 – küçük ahırbeyi [es. t. mirahur-i sani]: Ahırbeyi yardımcısı.
- 1125 – küçük çıkma: Her yedi yılda bir uygulanan olağan çıkma.
- 1126 – küçük defterdar [es. t. şikk-ı sani defterdarı] bkz. Anadolu defterdarı.
- 1127 – küçük efendi [tezkere-i sani] bkz. küçük tezkereci.
- 1128 – küçük kalfa: Osmanlı devletinde kıdemli kalfa yardımcılara verilen ad.
- 1129 – küçük mehter: Yeniçeri ağasının özel işleriyle uğraşan ağa gediklilerinin üçüncüsü.
- 1130 – küçük oda: Edirne, Galata ve İbrahimpaşa saraylarından gelen acemioğlanların öğretim görmek üzere alındıkları, Topkapı sarayının enderun bölümündeki altı koğuştan ikincisi.
- 1131 – küçük ruznamçeci: Defterdarın yanında bulunan ruznamçecilerden ikincisi.
- 1132 – küçük sah bkz. kuyruksuz imza.
- 1133 – küçük tepeli: Padişah divanı paşalarının giydikleri kavuk.
- 1134 – küçük tezkereci bkz. tezkereci 1.
- 1135 – küçük vezir: Kubbe vezirlerinin en yenisi.
- 1136 – künye defteri bkz. kütük defteri.
- 1137 – kürek avarızı: Savaş gemilerinde çalışmak üzere askere alınanların giderlerini karşılamak üzere bu gibilerin köylerindeki Hıristiyanlardan alınan vergi.
- 1138 – kürek cezası: İşlediği suç yüzünden, donanmada verilen kürek çekme cezası.
- 1139 – kürekçi [es. t. payzen]: Eskiden savaş gemilerinde kürek çekmekle yükümlü kimse.
- 1140 – kürekçi vergisi [es. t. kalyoncuyan bedeliyesi]: Osmanlı devletinde gemilerde kürek çeken ve yelken açıp toplayanların ücretlerini karşılamak için toplanan vergi.
- 1141 – kürkçübaşı: Sarayda padişahın kürklerini saklamakla yükümlü görevli.

- 1142 – kürsü şeyhi [es. t. cuma vaizi, salâtin şeyhi]: Sultan camilerinde cuma namazından sonra vazeden kürsü sahibi resmi din adamı.
- 1143 – kütük: Hafif donanma sınıfından, ırmaklarda ve çıkarmalarda taşıt aracı olarak kullanılan tekne.
- 1144 – kütük defteri: Eskiden yenîçerilerin, sonradan askerlerin adları, babaadları, soyadları, doğum tarih ve yerleri, fizik yapıları, göreve alınışları ve görev sırasındaki davranışları belirtilmek üzere tutulan defter.

L

- 1145 – **ladike** (İslavca *vladika*'dan): Karadağ piskoposunun sanı.
- 1146 – **lağım**: Kale duvarlarında gedik açmak ya da düşman ordugâhına zarar vermek amacıyla düşman siperlerine doğru yer altından açılan dar yol.
- 1147 – **lağımıcı**: Düşman kalelerini havaya uçurmak için lağım kazan asker sınıfı.
- 1148 – **lağımıcıbaşı**: Tımarlı lağımıcıların komutanı.
- 1149 – **lağımıcı ocağı**: Önceleri yeniçeri örgütünde lağım kazarak kale duvarlarını havaya uçurma ile görevli, sonraları bugünkü istihkâm birliğine denk duruma getirilen ağa bölüğü.
- 1150 – **lala**: 1– Şehzadelerin özeleğitmeni. 2– Padişahların vezirlerine seslenişte kullandıkları deyim.
- 1151 – **lâle**: Eskiden, ağır tutukluların boyunlarına geçirilen demir halka.
- 1152 – **Lâle Devri**: Osmanlı tarihinde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlık yaptığı zaman kesimine (1718–1730) verilen ad.
- 1153 – **Las Ülkesi**: Osmanlıların Sırbistan'a verdikleri ad.
- 1154 – **Latin**: 1– İtalya'da Latium bölgesi halkından olan. 2– Dilleri Latinceden türemiş olan uluslar: İtalyanlar, İspanyollar, Fransızlar, Portekizliler, Romanyalılar. 3– Güneybatı Avrupa Katoliklerinin topluca adı.
- 1155 – **lata**: Osmanlılarda ilmiyenin giydiği bir tür üstlük giysi.
- 1156 – **lejyon** [Alm. *Legion*] [Fr. *légion*] [İng. *legion*]: 1– Eski Romalılarda askerî birlik. 2– Birkaç takımdan oluşan askerî birliği.
- 1157 – **levent**: Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan askerî sınıf.
- 1158 – **leylek çadırı**: Karargâhın ortasında cellatların oturmaları ve içinde savaştan kaçıp yakalanan yeniçerilerin boğulmaları için kurulan çadır.

- 1159 – Ilman reisi** bkz. **değnek sahibi**.
- 1160 – loğofet** (Yunancadan): Rum Patrikhanesinde, patriklerle hükümet arasındaki işlere aracılık eden görevlinin sanı.
- 1161 – lonca** [Alm. *Gilde, Korporation*] [Fr. *corporation*] [İng. *guild, corporation*] [İt. *loggia*]: Uğraşları bir olan kimselerin, bir pirin yönetimi altında oluşturdıkları özel dernek.
- 1162 – lonca ustası** [Alm. *Gildemeister*] [Fr. *maitre de corporation*] [İng. *master of the guild*]: Loncanın başkanı.
- 1163 – Lordlar Kamarası** [Alm. *Oberhaus*] [Fr. *Chambre des Lords*] [İng. *House of Lords*]: İngiliz parlamentosunun soylulardan oluşan ikinci meclisi.
- 1164 – lugal**: Mezopotamya sitelerinde halkça, tanrıların yeryüzündeki vekili sayılan başkanların adı.

M

- 1165 – **mabeyin** [es. t. *mâbeyn-i hümayun*]: 1– Padişahın sarayı. 2– Padişah sarayının harem dairesi ile dış daireler arasında bulunan, il. Mahmut zamanından beri sarayın dışarı ile ilişkilerinin sağlandığı bölümü. 3– Padişahın sarayında mabeyincilerin bulundukları yer. 4– Eski konaklarda harem ile selâmlık arasındaki bölüm.
- 1166 – **mabeyin başkâtibi**: il. Mahmut zamanından bu yana padişahların sadrazamlarla yazışmalarını yöneten ve yazmanların başı olan yüksek saray görevlisi.
- 1167 – **mabeyinci** [es. t. *karîn*]: 1– İçsaray ağalarından mabeyin dairesinde görev yapanların sanı: Silâhtarağa, çuhadarağa, rikâptarağa, tûlbent ve peşkir gulâmı, başmüezzin, sirkâtibi, başçuhadar, sarıkçıbaşı, kahvecibaşı, tüfekçibaşı. 2– Sonradan padişahların dışarı ile ilişki ve bağlantılarını sağlayan görevli.
- 1168 – **mabeyin çavuşu**: Padişahı koruma, davetlileri çağırma ve atla haber bildirme işlerini yapan görevli.
- 1169 – **mabeyin feriki**: Padişahı korumakla görevli askerlerin general aşamasındaki komutanı.
- 1170 – **mabeyin müşiri**: Padişahı korumakla görevli askerlerin mareşal aşamasındaki komutanı.
- 1171 – **maden çağı**: Tarih öncesi zamanların ayrıldığı üç çağdan sonuncusu olan ve madenlerin kullanılmağa başlandığı zaman kesimine verilen ad.
- 1172 – **maden para** [es. t. *sikke, meskûkât*] [Alm. *Münze*] [Fr., İng. *coin*]: Değeri, devletin resmî damgası ile garanti edilmiş maden para.
- 1173 – **mağrip** [Alm. *Berberi*][Fr. *etats barbaresques d’afrique*] [İng. *barbary*]: Kuzey Afrika kıyısında Mısır’ın batısında kalan ülkelerin topluca adı: Libya, Cezayir, Tunus, Fas.
- 1174 – **mahmudiye**: il. Mahmut zamanında basılmış bir altın para.

- 1175 – **mal defterdarı** bkz. **hazine defterdarı**.
- 1176 – **malikâne divanı**: Osmanlı döneminde Anadolu'nun belli yerlerinde uygulanan ve görünüşteki iyeliği kişilerin, ama gerçek iyeliği devletin olan bir toprak kullanım yöntemi.
- 1177 – **malikâne timarı**: Osmanlılarda yalnız Anadolu eyaletinde bulunan, savaşa kendisi gitmeyip cebeli gönderen, buna karşılık yıllık gelirinden belli bir oranı devletçe alınan bir tür tımar.
- 1178 – **malisor** [Arnavutça: *dağlı*]: Kuzey Arnavutluk halkının bir kısmı.
- 1179 – **mal kâğıdı** [es. t. *mülkname*, *temlikname*]: Devlet toprakları gelirlerinin belli yöntemlere göre bir yere ödenek olarak ayrılmasını gösteren belge.
- 1180 – **malkoç**: Osmanlılarda akıncılar ocağının komutanı.
- 1181 – **mancınık** [Alm. *Katapult*] [Fr. *catapulte*] [İng. *catapult*] [Lat. *man-ganium*]: Topun bulunmasından önce, kaleleri dövmek için taş gülle fırlatmakta kullanılan bir tür büyük sapan.
- 1182 – **manda** [Alm. *Mandat*] [Fr. *mandat*] [İng. *mandate*] [Lat. *mandatum*]: 1. Dünya Savaşından sonra, kimi az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye erdştirip bağımsızlığa kavuşturuncaya dek Uluslar Birliği (Cemiyet-i Akvâm) adına yönetmek üzere kimi büyük devletlere verilen vekillik.
- 1183 – **mandacı** [es. t. *mandater*] [Alm. *Mandatär*] [Fr. *mandataire*] [İng. *mandatary*] [Lat. *mandatarius*]: 1– Bir ülkeyi manda esasına göre yönetmesi için Uluslar Birliğince (Cemiyet-i Akvâm) görevlendirilen (devlet). 2– Osmanlılarda, tersanede kıçtan kara yatan gemilerin bakımı ile yükümlü koruyucu, tersane görevlisi.
- 1184 – **mandagözü**: Osmanlılarda, yirmibeş kuruş değerinde bir nikel paranın adı.
- 1185 – **mangır**: Akçenin dörtte biri değerinde eski bir Osmanlı parası.
- 1186 – **mansure askeri** [es. t. *asakir-i mansure-yi Muhammediye*]: Yeniçerilerin kaldırılmasından (1826) sonra kurulan, Batı örneğine göre eğitilen Osmanlı ordusu.
- 1187 – **mansure hazinesi**: Osmanlılarda 1826'da kurulan mansure askerinin gereksinmelerini karşılamak için ayrılan devlet gelirinin yönetimi ile görevli malî örgüt.
- 1188 – **mareşal** [es. t. *müşir*] [Alm. *Feldmarschall*] [Fr. *maréchal*] [İng. *mar-*

shal): Tanzimattan sonra Osmanlı devletinde ve 1932'den bu yana Türkiye Cumhuriyeti'nde en yüksek askerlik aşaması.

1189 – **marlye**: Osmanlılarda yaşı geçkin olan kadın tutsaklara verilen ad.

1190 – **marki** [Alm. *Markgraf*] [Fr. *marquis*] [İng. *marquess*]: İngiliz ve Fransızlarda kont ile dük arasında bir soyluluk sanı.

1191 – **markiz** [Alm. *Markgräfin*] [Fr. *marquise*] [İng. *marchoness*]: Markinın karısı.

1192 – **marsavan** [es. t. *merzaban*]: Sınır gözetçisi.

1193 – **marten topu**: Osmanlılarda eskiden kullanılan ağır topların bir türü.

1194 – **martolos**: 1- Osmanlılarda genel olarak yerli Hristiyanlardan kurulmuş bir sınıf asker. 2- Kır serdarı. 3- Tuna korsanı.

1195 – **matracı**: Savaşlarda ve törenlerde, padişahın ve devlet büyüklerinin matralarını taşımak, ayrıca onların buyruklarını ilgililere iletmekle görevli kimse.

1196 – **matracıbaşı**: Sadrazamın yanındaki matracıların başı.

1197 – **matrakçı**: Türklerde matrak adı verilen, üzeri deri kaplı, başı yuvarlakça değnek biçiminde bir spor aracı ile oynanan cirit oyununa benzer bir spor kolunun ustası.

1198 – **mavili takım**: Mansure askerinin mavi giysi giyen birlikleri.

1199 – **mavi sopa** [es. t. *mavi âsa*]: Osmanlılarda tersane ileri gelenlerinin tören sırasında taşıdıkları sopa.

1200 – **mavna**: Osmanlı donanmasında çepektiri türünden bir gemi.

1201 – **mecelle**: 1- Fıkıh kitaplarının işlemler bölümünden derlenip özet olarak bir araya getirilmiş kuralları kapsayan kitap. 2- Osmanlılarda ilk medenî kanun.

1202 – **mecidi, mecidli nişanı**: Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan Osmanlı nişanlarından biri.

1203 – **mecidiye**: Bir Osmanlı altınının beşte biri değerindeki gümüş para.

1204 – **mecusi** [Alm. *Magier, Feueranbeter*] [Fr. *mage, guebre*] [İng. *magian, zoroastrian*] [Yun. *magos*] [Fars. *gebr*] [Hindu. *parsi*]: Zerdüşt dininden olanlar, ateşe tapanlar.

1205 – **mednî**: Osmanlı döneminde, Mısır'da kullanılan gümüş paraların adı.

1206 – **medrese**: İslâm ülkelerinde, görenekçi yöntemlerle yürütülen öğretim kurumu.

- 1207 – **megaron**: Ege bölgesinde, temeli taştan ve üstü kerpiç ile tahtadan yapılmış en eski ev tipi.
- 1208 – **mehter**: 1– Mehterhane takımında görevli kırmise. 2– Babiâll çavuşu ya da kavası. 3– Osmanlılarda çadırlara bakan uşak.
- 1209 – **mehterbaşı**: 1– Mehterhanenin başı; mehter takımının yetiştirilmesinden ve çalışmasından sorumlu kişi. 2– Saray çadırcılarının başı.
- 1210 – **mehterhane**: 1– Osmanlılarda davul, nakkare, zil, zurna ve borulardan kurulan askerî mızıka takımı. 2– Askerî mızıka yeri.
- 1211 – **mektubî** bkz. **mektupçu**.
- 1212 – **mektupçu**: Osmanlılarda, bir resmî dairenin yazı işlerini çevirmekle yükümlü yüksek görevli.
- 1213 – **menhîr** [Alm., Fr., İng. *menhir*] (Keltçeden): Tarih öncesi zamanlardan kalma dikili tek parça sütun biçiminde taş anıt.
- 1214 – **menşur**: Genellikle serdarlık, Kırım hanlığı, vezirlik, kazaskerlik, Eflâk ve Buğdan voyvodalığı ve valilik gibi yüksek orunlara atananlar için çıkarılan padişah buyruğu.
- 1215 – **menzil**: 1– At değiştirmek ya da konaklamak üzere kervanların ve posta tatarlarının indikleri bina, han. 2– Erim: top menzili, ok menzili. 3– Bir günlük yürüyüş (ortalama sekiz saat) ile alınabilen yol uzunluğu, iki konak arası yol: Ankara-Eskişehir arası 6 menzildir.
- 1216 – **menzil atları**: Posta tatarlarının yorulmuş atlarının yerini almak üzere, menzillerde bekletilen yedek atlar.
- 1217 – **menzil atmak**: Önaşam kırmak amacıyla ok atma yarışı yapmak.
- 1218 – **menzil bozmak**: Ok atma yarışında önaşam kırmak.
- 1219 – **menzilci**: Menzil beygirleri ile giden posta tatarı.
- 1220 – **menzil dikmek**: Ok atmada kırılan sonaşam dolayısıyla, önaşam okunun düştüğü yere bir taş dikmek.
- 1221 – **menzil emini**: Osmanlı devletinde, yollarda ve konak yerlerinde askerin yiyeceğini sağlamakla yükümlü görevli.
- 1222 – **menzil taşı**: 1– Önaşam okunun düştüğü yere dikilen taş. 2– Ok atma talimleri yapılan alan.
- 1223 – **merhaba siperi**: Kale kapısının tam karşısındaki mazgala verilen ad.
- 1224 – **merhem akçesi**: Müslüman dinini kabul eden Hristiyanlara verilen sünnet parası.
- 1225 – **meşaleci**: Osmanlı sarayında kapıcıların bir takımı.

[1226 – 1245] meşrutiyet dönemi

- 1226 – **meşrutiyet dönemi** [es. t. *devr-i meşrutiyet*]: Osmanlı tarihinde, 23 temmuz 1908 ile 29 ekim 1918 arasındaki koşullu yönetim dönemi.
- 1227 – **mevkufatçı** [es. t. *mevkufatî*]: Mevkufat adı altında toplanan kaçkın resmi, boşalmış timar ve vakıf gelirleri ile geleneksel vergilerden savaş için ayrılan para işleriyle uğraşan görevli.
- 1228 – **mevkufatçı kalemi**: Osmanlı malîyesinde, mevkufatçının buyruğu altındaki büro.
- 1229 – **mevlit alayı**: Muhammed Peygamberin doğum gününde, önceleri Ayasofya, sonraları Sultan Ahmet camiinde okunan mevlit dolayısıyla düzenlenen, padişah ve devlet büyüklerinin de katıldıkları büyük tören.
- 1230 – **meydanbaşı**: Acemi ocağında, erlere verilen cezaların uygulanması işini yürütmekle görevli subayın sanı.
- 1231 – **meydan günü**: Ok meydanında, ok atma yarışları yapılan gün.
- 1232 – **meydan kethüdası** bkz. **meydan başı**.
- 1233 – **meydan savaşı** [es. t. *meydan muharebesi*] [Alm. *Schlacht*] [Fr. *bataille*] [İng. *battle*]: Açık, düzlük yerde yapılan büyük savaş.
- 1234 – **meydan şeyhi** [es. t. *câgîr*]: Güreş alanında, pehlivanları tanıtan ve hakemlik yapan kişi.
- 1235 – **meze (mezo) firkateyn**: Güverte topları olmayan savaş gemisi.
- 1236 – **meze (mezo) kapak**: Güvertesinde çok top bulunan savaş gemisi.
- 1237 – **meze (mezo) korvet**: Korvet büyüklüğünde, hafif ve hızlı bir savaş gemisi türü.
- 1238 – **Mısır hazinesi** bkz. **cep harçlığı**.
- 1239 – **Mısır kesesi** [es. t. *kise-yi Mısri*]: Altı yüz kuruş değerinde bir para ölçeği.
- 1240 – **Mısır zer-i mahbubu**: Mısır darphanesinde basılan Osmanlı altın paralarından biri.
- 1241 – **Mısır zincirlişi**: Mısır'da basılan Osmanlı altın paralarından biri.
- 1242 – **mızraklı alay**: Son zamanlarda, Osmanlı padişahının mızrakla silâhlendirilmiş özel süvari alayı.
- 1243 – **mızraklı süvari alayı** bkz. **mızraklı alay**.
- 1244 – **mikado**: Japon İmparatorlarına verilen san.
- 1245 – **milâdî tarih** [es. t. *tarih-i milâdî*] [Alm. *christliche Zeitrechnung*]

[Fr. *ère chrétienne*] [Ing. *christian era*] [Lat. *anno domini*]: İsa peygamberin doğumu ile başlayan ve bugün Batı'da kullanılan yıl sayımı.

- 1246 – **milletbaşı**: Osmanlı döneminde, Hristiyan mahalle ve köylerinin yönetim işlerine bakmak üzere kocabaşı ile birlikte seçilen kişilerden her biri.
- 1247 – **mimarbaşı** [es. t. *ser-mimarân-ı hassa*]: Osmanlı sarayında, resmi binaların onarımı ve yapımı işleriyle uğraşan mimarların başı.
- 1248 – **mindere çıkmak**: Osmanlı yönetim örgütünde, yazı işleri dairesinde bir göreve atanmak.
- 1249 – **miralem**: Padişahın bayrağını taşımak, bayrak mehterlerinin komutanlığını yapmak; padişahca vezirlere, beylerbeyi ve sancakbeylerine verilen sancak ve tuğları sahiplerine iletmek; gerektiğinde padişahın üzensisini tutmak gibi işlerle yükümlü olan yüksek saray görevlilerinden biri.
- 1250 – **mirî avcılar** bkz. **defterli avcılar**.
- 1251 – **mirîci**: Osmanlı maliyesinde, koyunları sayıp vergilerini toplayan görevli.
- 1252 – **mirî kaptan**: Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancakbeyleri gemilerini kullanan kaptanların sanı.
- 1253 – **mirî katibi**: Osmanlı devletinde maliye ile halk arasındaki davalara bakan yargıç.
- 1254 – **mirîlî**: 1- Gerektiğinde toplanan aylıklı asker. 2- Devletin gelir kaynakları.
- 1255 – **mirîlmiranlık**: Emirülümerlık ile Rumeli beylerbeyliği arasında bir aşama.
- 1256 – **mirî reis**: bkz. **hassa kaptanı**.
- 1257 – **misak-ı milîl** bkz. **ulusal ant**.
- 1258 – **miskinler tekkesi**: Osmanlılarda cüzzamlı hastaların barındıkları yerler.
- 1259 – **mistika** [lt. *mistica*]: Yalnız yelkenle devinen bir tür savaş gemisi.
- 1260 – **mit** bkz. **söylence**.
- 1261 – **miyane**: 1- Yeniçeri örgütünde cemaattan küçük ve bölükten büyük olan bir birliğin adı. 2- Bir tür top.
- 1262 – **modern tarih** bkz. **yeniçağ tarihi**.
- 1263 – **molla**: 1- Büyük kadı. 2- Medrese öğrencisi.

[1264 – 1281] monopolye tutmak

- 1264 – **monopolye tutmak**: Köylünün ürettiği şarabın onda birini alan subaşı ve sipahinin, kendisinin satılincaya dek iki ay süre ile köylünün elindeki ürünün satılmasını yasaklaması.
- 1265 – **Moskof** [Alm. *Moskowiter*] [Fr. *Moscovite*]: Eskiden Ruslara verilen ad.
- 1266 – **muameleci**: 1– Sarraflık işleriyle uğraşan kimse. 2– bkz. **tefecî**.
- 1267 – **mufassal defterî**: Toprak yazımı işleminin ayrıntılı olarak geçirildiği defter.
- 1268 – **muhasabe kâtibi** bkz. **yevmiye kâtibi**.
- 1269 – **muhasip**: Tatlı konuşmaları ile büyüklerin, özellikle padişahların güzel zaman geçirmelerini sağlamakla görevli kimselere verilen san.
- 1270 – **muhtesip**: Esnaf ve zanaatçıların narhlara uyup uymadıklarını, kullandıkları ölçü araçlarını denetlemek ve suçlu görülenleri cezaya çarptırmakla yükümlü görevli.
- 1271 – **muhzır**: Şer'i mahkemelerde, ilgililerin kadı önüne gelmelerini sağlayan görevli.
- 1272 – **muhzırağa**: Barış ve savaş zamanlarında kendi bölüğü ile birlikte doğrudan doğruya sadrazama bağlı olan, yeniçerî ocağının ileri gelen subaylarından biri.
- 1273 – **muhzırağa ortası**: Yeniçerîlerin, muhzırağaya bağlı 27. ortasına verilen ad.
- 1274 – **mukabele kalemi**: Kapıkulu atlı ve yaya askerlerinin ödenek ve künye işleriyle uğraşan maliye bürosu.
- 1275 – **mukabele malı**: Osmanlılarda timarlardan toplanan gelir.
- 1276 – **mukayese zahiresi**: İstanbul halkı için taşradan zorla satın alınan yiyecek maddeleri.
- 1277 – **mum alayı**: Ramazan'da teravih namazından sonra Muhammet Peygamberin türbesinde yapılan tören.
- 1278 – **mumcu**: Yeniçerî ocağında çavuşlardan sonra gelen, yeniçeriağasına bağlı oniki kişiden her biri.
- 1279 – **mumya** [Alm. *Mumie*] [Fr. *momie*] [Ing. *mummy*]: Özel ilaçlarla bozulmadan saklanan ölü.
- 1280 – **musıla-yı sahn** bkz. **tetimme medreseleri**.
- 1281 – **muştucu** [es. t. *müşdecî*]: Hacı kafilesi ile sürrenin Hicaz'a vardığını ve oradan esenlikle döndüğünü padişaha bildirmekle görevlendirilen kimse.

- 1282 – muştucubaşı** [es. t. *müşdeci-yi evvel*]: Müştucuların başı.
- 1283 – mutasarrıf**: Tanzimattan sonra, Osmanlı yönetim örgütünde sancakların yöneticisine verilen ad.
- 1284 – mübaşır**: 1– Tanzimattan önce, devletçe gördürülmesi gereken bir iş için görevlendirilen memurun sanı. 2– Mahkemelerde ilgilileri yar-gış önüne çıkarmak, ya da onlara birşey bildirmekle yükümlü görevli.
- 1285 – mübaşirlik ödeneği** [es. t. *mübaşiriye*]: Mübaşirlere gittiği yerler halkınca ödenen para.
- 1286 – müderris**: Medreselerde ya da büyük camilerde ders okutan kimse.
- 1287 – müftü** bkz. *şeyhülislâm*.
- 1288 – mühimme defterleri** [es. t. *divan-ı hümayun sicilleri*]: Padişah diva-nından, 1649 tarihine dek çıkan bütün ferman ve beratların, daha son-raları ise yalnız devlet işleriyle ilgili işlemlerin özet olarak tarih sıra-sıyla bulundurulduğu defterler.
- 1289 – mühimme yazıcıları** [es. t. *mühimme-i nüvisan*]: Padişah divanında tutulan mühimme defterlerini yazan kimseler.
- 1290 – mühürbilim** [Alm. *Siegelkunde*][Fr. *sigillographie*] [İng. *sigillography*]: Eski mühürlerin kullanılışını, biçimlerini, tüzel anlamlarını inceleyen ve bunları okumayı amaçlayan bilgi dalı.
- 1291 – mühürdar**: Devlet büyüklerinin mühürlerini taşımak ve gereken evrakı mühürlemekle yükümlü görevli.
- 1292 – mühürlü kâğıt** [es. t. *memhur*]: Yeniçeri olacaklara, kütük kayıt-larına temel olmak üzere, yeniçeri ocağınca verilen mühürlü belge.
- 1293 – mülâzım**: 1– Atanmak için sıra bekleyen müderris ya da kadı aday-ları. 2– Kanunî döneminden beri savaşa çıkan padişahların daire hiz-metleri için ayrılan kapıkulu süvarilerinden sayısı 300 olan atlıya veri-len ad. 3– Osmanlılarda bir ücret almadan devlet hizmeti yapan aday görevli. 4– Osmanlı ordusunda teğmen aşamasına yükselmiş subay.
- 1294 – mülkiye** [Alm. *Zivil*] [Fr., [İng. *civil*]] Osmanlılarda, seyfiye ve ilmiye sınıflarından olmayan devlet görevlileri sınıfı.
- 1295 – mülk tımar** bkz. *mallkâne tımar*.
- 1296 – münavebe tımarı**: Birkaç kişiye ait olup, iyeleri nöbetleşe savaşa katılan bir tür tımar.
- 1297 – müneccimbaşı** [es. t. *ser-müneccim-i hassa*]: Osmanlılarda, önemli bir işe girilirken gökbilim hesaplarına dayanarak uğurlu vakti seç-mekle, günbilik ve yıllık düzenlemekle uğraşan saray görevlisi.

- 1298 – **müsellem**: Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, barış zamanı tarımla uğraşan, savaş zamanı sefere katılan; kapıkulu ocaklarının kurulmasından sonra da bir süre geri görevlerde eyalet askerî olarak kullanılan; buna karşılık kimli vergilerden bağışık tutulan bir sınıf atlı asker.
- 1299 – **müstahfız**: 1– Yeniçerilik zamanında kale, hisar ve yurdu koruyan tımarlı asker. 2– Yeniçeriler kaldırıldıktan sonra kırk yaşını aşmış kimselerin, yedek asker hizmetlerinden sonra gelen dört yıllık askerlik süresi.
- 1300 – **müsvedde defteri** bkz. **yevmiye defteri**.
- 1301 – **müteferrika**: Padişah, vezir ve daha başka devlet büyüklerinin yanında türlü hizmetlerde kullanılan kimselere verilen ad.
- 1302 – **müteferrikabaşı**: Saray müteferrikalarının başı.
- 1303 – **mütemayız**: Osmanlılarda, saniye ile 01â arasında ve askerlikteki albay aşamasına denk bir sivil aşama.
- 1304 – **mütesellim**: Tanzimattan önce beylerbeyi ve sancakbeylerinin, bölgelerindeki sancak ve ilçeleri kendi adlarına yönetmekle görevlendirdikleri kimse.
- 1305 – **müze** [Alm., İng. *Museum*] [Fr. *musée*]: Eski sanat ve bilim yapıtlarının, sanat ve bilimi ilgilendiren nesnelerin görülüp yararlanılması için bulundurulduğu yer.

N

- 1306 – **naip**ler kurulu [es. t. *niyabet heyeti*]: Bir hükümdarın işlerini yürütmekle görevlendirilen kişilerden oluşan kurul.
- 1307 – **nakıbüleşraf**: İslâm Peygamberinin soyundan gelenler arasından seçilip, onların her işini gören ve onları devlet önünde temsil eden başkanın sanı.
- 1308 – **name defteri**: Padişah divanından çıkan mektupların birer örneğinin yazılı bulunduğu defter.
- 1309 – **nasyonal sosyalizm** [Alm. *Nationalsozialismus*] [Fr. *national-socialisme*] [İng. *national socialism*]: Almanya’da, I. dünya savaşından sonra Adolf Hitler’in kurduğu baskı yönetiminin adı (1933–1945).
- 1310 – **nazizm** bkz. **nasyonal sosyalizm**.
- 1311 – **necaşi** [Alm., İng. *Negus*] [Fr. *négus*]: Etiyopya (Habeşistan) Imparatorlarının sanı.
- 1312 – **nemçe**: Osmanlıların Avusturyalılara, Almanlara verdikleri ad.
- 1313 – **nevruz**: Eski bir İran takvimine göre, yılbaşı sayılan mart ayının 22. günü.
- 1314 – **nişan**: 1– bkz. **ferman**. 2– Osmanlılarda 1832’den sonra hizmet ve yararlık karşılığı olarak bir kişiye verilen madalya.
- 1315 – **nişancı** [es. t. *muvaakkî, müftî-i kanun, sahib-i divan-il-inşa, sahib-i kalem-i alâ, tevkici, tevkii, tuğraî, tuğrakeş*]: Padişah divanı üyesi olan yüksek bir görevlinin sanı. (Divanda yasalarla ilgili sorunlar üzerinde açıklamalar yapmak, padişah mektuplarını kaleme almak, vezirlere verilecek menşur ve beratların taslağını hazırlamak, antlaşma, berat, menşur, name ve fermanların başına tuğra çekmek gibi işler yapardı.)
- 1316 – **nişanlı kâğıt**: Padişah, sadrazamla birlikte savaşa gittiğinde, sadrazamlık kaymakamına, gereğinde kullanılmak ve sonra hesabını vermek üzere verilen tuğralı, boş, padişah buyruğu kâğıtları.

[1317 – 1326] **nizam-ı cedit**

- 1317 – **nizam-ı cedit**: 1– Osmanlı ıslahat tarihinde 1789 ile 1839 tarihleri arasındaki zaman kesimi. 2– Bu dönemde Batı örneklerine göre yapılan yenileşme eylemlerinin tümü. 3– Bu dönemde Batı yöntemlerine göre yetiştirilmek üzere kurulan ordu.
- 1318 – **nizamiye**: Asker örgütünde, dört yıl muvazzaflık ve iki yıl yedek askerlik (redif) hizmetini yapmakta olan asker.
- 1319 – **nizamlı gedik**: II. Mahmut zamanında kurulan gediklere verilen ad. bkz. **gedik**.
- 1320 – **nota** [es. t. *takrir*] [Alm., Fr., İng. *Note*]: Bir devletin başka bir devlete ya da onun elçisine yazılı ya da sözlü olarak yaptığı bildiri.
- 1321 – **nöbet çalmak** bkz. **mehterhane**.
- 1322 – **nöbetçi yeniçeriler**: Nöbetleşe üçer yıl süre ile kale gözetçiliğine çıkan yeniçeri ortalrı.
- 1323 – **nöbet kalfası**: Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası**.
- 1324 – **nöbetlik voynuk**: Görev yapmak üzere İstanbul'a getirilmiş olan voynuk.
- 1325 – **nukre**: Osmanlıların ilk gümüş paralarına verilen ad.
- 1326 – **nüzul emini** bkz. **konakçı**.



- 1327 – **oba:** 1– Bölmeli büyük göçebe çadırı. 2– Bir ya da birkaç çadırdaki yaşayan ailelerden oluşan göçebe toplumu. 3– Göçebelerin geçici konak yerleri.
- 1328 – **ocak** bkz. **yenicheri ocağı**.
- 1329 – **ocak ağaları** [es. t. *senadid-i bektâşîyan*]: Yenicheri ocağının ileri gelen subayları: yenicheri ağası, sekbanbaşı, kethüdabey, zağarcıbaşı, samsoncubaşı, turnacıbaşı, hasekiler, başçavuş, başdeveci, başyayabaşı, muhızırağa, kethüdayeri, başbölükbaşı.
- 1330 – **ocağa çıkma** bkz. **çıkma**.
- 1331 – **ocakağası** bkz. **yenicheriağası**.
- 1332 – **ocak başçavuşu:** Yenicheri ocağında, ağabölüklerinin yüksek subaylarından birinin sanı.
- 1333 – **ocakbaşı:** Osmanlı sarayında, pişirdikleri yemeklere göre (kebabçı, pilavcı gibi) adlandırılan aşçı öbeklerinden herbirinin başı olan kişi.
- 1334 – **ocak bazirgânı:** Yenicheri ocağının, para ve dışardaki alışveriş işleriyle uğraşan görevli.
- 1335 – **ocak beytûlmalcısı:** Ölen yenicherilerden kalan para ve mal ile uğraşan görevli.
- 1336 – **ocak hasekisi:** Yenicheri ortalarından birinin subayı.
- 1337 – **ocak ihtiyarları:** Yenicheri ocağının, bunalım zamanlarında toplanırlara da çağrılarak oylarına başvurulmuş ileri gelenleri.
- 1338 – **ocak imamı:** Yenicheri odalarının bulunduğu yerdeki orta cami imamlarına verilen ad.
- 1339 – **ocak kapıkethüdası:** Görevi, ocağın hükümet dairelerindeki işlerini yürütmek olan yenicheri subayı.
- 1340 – **ocaklı** bkz. **yenicheri**.

[1341 – 1356] ocaklık

- 1341 – **ocaklık**: Bir yerin gelirinin, ölümünden sonra kalıtcılarına da geçmek koşuluyla, bir kimseye verilmesi yöntemi.
- 1342 – **oda**: Yeniçeri kışkıları ile içsaray koğuşılarına genel olarak verilen ad.
- 1343 – **odabaşı**: Ağabölüklerinde ve yaya ortalarında, yayabaşı ve bölükbaşından sonra gelen, görevi alaylarda selâm törenlerini düzenlemek ve yönetmek olan subay.
- 1344 – **oda erleri** bkz. **yeniçeri**.
- 1345 – **oda kethüdası**: Yaya ortalarında yayabaşından sonra gelen, görevi yeniçeri ağalarının bakım ve temizliğiyle ilgilenmek, kul oğlanlarını korumak, suç işleyenleri cezalandırmak olan görevli.
- 1346 – **odalı**: Topkapı sarayında hasoda, seferli, hazine ve kiler odalarında oturan saray adamları.
- 1347 – **odalık**: Padişah ve şehzadelerin, saraya alınan karavaşılar arasından seçtikleri kadın.
- 1348 – **odalı yeniçeriler**: Kalelerde gözetçilik eden kapıkulu yeniçerileri.
- 1349 – **oğlan** [es. t. *gulam*]: 1– Savaşta alınan erkek tutsakların bir bölümü. 2– Timar sahiplerinin savaş zamanı birlikte götürdükleri savaşçılar. 3– Selçuklularda aylıklı asker.
- 1350 – **okçu** [es. t. *tirendaz, kemankeş*] [Alm. *Schütze (mit Pfeil und Bogen)*] [Fr. *tireur a l'arc, archer*] [İng. *archer, bowman*]: Okla silâhlanmış asker.
- 1351 – **okmeydanı**: Okçuların ok atma çalışmaları yaptıkları alan.
- 1352 – **olağanüstü vergiler** [es. t. *rûsum-ı fevkalâde, tekâlif-i fevkalâde*]: Şeriat kurallarında yerleri bulunmadığı halde, devletin olağanüstü gereksinimleri için padişah buyrukları ile alınan vergiler: töresel vergiler ve sıkıntı vergileri.
- 1353 – **olguluk** [es. t. *vakayiname, ruzname*] [Alm. *Chronik*] [Fr. *chronique*] [İng. *chronicle*]: Olayların zaman sırasına göre yazılmış bulunduğu bir tür tarih yapıtı.
- 1354 – **olimpiyat** [Alm., Fr. *Olympiade*] [İng. *olymplad*]: Eski Yunanlılarda ve zamanımızda dört yılda bir düzenlenen uluslararası spor yarışları ve şenlikleri.
- 1355 – **olmazlama** [es. t. *veto*] [Alm., Fr., İng. *Veto*]: Bir yetkilinin bir öneriye ya da bir olaya karşı olduğunu bildirmesi, onu yadsıması.
- 1356 – **onarıcı** [es. t. *meremmetçi*]: 1– Bostancı ocağına bağlı olup saray ve yapıların onarımı ile görevli kişi.

- 1357 – **onbuyruk** [es. t. *evamir-i aşere*] [Alm. *Zehn Gebote, Dekalog*] [Fr. *Dix Commandements, Décalogue*] [İng. *Ten Commandments, Decalogue*] [Lat. *Decalogus*]: Tanrının, Musa Peygambere gönderdiği söylenen ve Yahudilerce uyulması gereken on buyruğa verilen ad.
- 1358 – **ondalık** [es. t. *deşür*]: Osmanlılarda, şeriat kurallarına göre toprak ürünlerinden önceleri onda bir oranında alınırken sonraları beşte bir kadar çıkarılan vergi.
- 1359 – **onkiler**: Tanzimattan önce bakanlar kurulu.
- 1360 – **onkılık**: II. Mahmut zamanında basılan bir altın para.
- 1361 – **onkent** [es. t. *bilâd-ı aşere*]: İzmir, Selânik, Yenişehir Feneri, Konya, Kudüs, Halep, Trabzon, Sofya, Üsküdar ve Havass-ı Refia kentlerine topluca verilen ad.
- 1362 – **onkent kadıları**: Onkent diye anılan kentlerde görev yapan kadılara verilen ad.
- 1363 – **onluk osmanî** bkz. **osmanî**.
- 1364 – **orducu**: Savaş alanına gitmek üzere yola çıkan Osmanlı ordusunun her türlü gereksinmelerini sağlamak üzere birlikte giden zanaatçılar ve esnafa topluca verilen ad.
- 1365 – **ordu-yu hümayun ağası** bkz. **orducubaşı**.
- 1366 – **orducubaşı**: Orduların buyurucusu.
- 1367 – **ordu defterdarı**: Seferde bulunduğu sürece ordunun para işlerini yürüten görevli.
- 1368 – **ordugâh** [es. t. *muasker*] [Alm. *Heerlager*] [Fr., İng. *camp*]: Savaş sırasında ordunun merkezi olarak kullanılan yer.
- 1369 – **ordu hazinesi** bkz. **ordu çadırı**.
- 1370 – **ordu kalmesi**: 1– Kırım Savaşı giderlerini karşılamak için çıkarılan on ve yirmi kuruşluk kâğıt para. 2– Savaş zamanlarında ordunun başında bulunan sadrazam ya da serdar-ı ekremin uzun kâğıtlar üzerine yazmış oldukları buyurultular.
- 1371 – **ordu mühimmesi**: Seferde bulunan sadrazamın, savaşlara ilişkin konuşmalarının yazıldığı mühimme defteri.
- 1372 – **ordu nâibi**: Osmanlılarda, ordu kadısı adına ordu içindeki davalara bakan görevli.
- 1373 – **ordu şikâyet defteri**: Savaş sırasındaki yakınmaların yazıldığı defter.
- 1374 – **ordu tepesi**: Ordunun geçtiği yol boyunca, geriden gelen birliklere

yön göstermek için her iki fersahta bir (yaklaşık olarak 10 km.) dikilen im.

1375 – orta: Yeniçeri örgütünde bugünkü bölük dengi birliklere verilen ad.

1376 – ortabaşı bkz. odabaşı.

1377 – orta bölükleri: Kapıkulu süvarilerinden sağ ve sol ulufeci bölükleri.

1378 – orta camisi [es. t. *cami-i miyane*]: Yeniçeri ocağının camisi.

1379 – ortaçağ [es. t. *kurun-ı vustâ*] [Alm. *Mittelalter*] [Fr. *mayen-âge*] [İng. *middle ages*]: İlkçağ ile 1453 ya da 1492'de başladığı varsayılan yeniçağ arasında kalan zaman kesimi.

1380 – ortaçağ tarihi: İlkçağ ile ortaçağ arasındaki zaman kesiminin tarihi.

1381 – ortaçavuş [es. t. *çavuş-ı miyane*]: Kola çıkan sadrazamın, sarayına dönene kadar yanında bulundurduğu görevli.

1382 – ortak: Yeniçeri ocağından emekli olan kimse.

1383 – ortakapı [es. t. *babüsselâm*]: 1– Konaklarda, harem dairesi ile selâmlık dairesi arasındaki kapı. 2– Topkapı sarayının ikinci kapısı.

1384 – ortakayık: Çıkarma ve ırmak taşıtı olarak kullanılan, mavna türünden altı düz bir tekne.

1385 – orta kazanı: Her yeniçeri ortasında sayıları iki ya da üç olan ve kutsal sayılan, önemli işler görüşüleceği zamanlar çevresinde toplanılan, bakırdan yapılmış kazan.

1386 – ortamehter bkz. ikinci mehter.

1387 – ortanca: Haremağalığında nöbet kalfası ile hasıllı arasındaki bir aşama. bkz. haremağası.

1388 – ortataş çağı [es. t. *mesolitik devir*] [Alm. *Mesolithikum*] [Fr. *âge mésolithique*] [İng. *mesolithic*]: Tarih öncesi zamanlardan biri, yontmataş çağından cılalıtaş çağına geçiş dönemi.

1389 – ortasandığı: Her yeniçeri ortasında, ölen yeniçerilerin kalıtlarının satılması ile elde edilen paraların yatırıldığı kasa.

1390 – Ortodoks [Alm., Fr., İng. *Orthodox*]: Hıristiyanlığın büyük mezheplerinden biri olan Ortodoksluğu benimseyen kişi.

1391 – Osmanî: II. Osman zamanında basılmış gümüş para.

1392 – Osmanî nişanı [es. t. *nişan-ı Osmanî*]: Sultan Aziz'ce 1861'de çıkarılmış olan bir nişan.

- 1393 – **Osmanlı:** 1– I. Osman'ın Anadolu'da kurup sonradan Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerine yayılarak büyük bir imparatorluk haline gelen Türk devletinin adı. 2– Osmanlı devleti uyruğu. 3– Vezir dairelerinde hizmet gören ağalara verilen ad. bkz. **zobu, ağam çırağı.**
- 1394 – **otağ:** Padişah ve vezirler için yapılan gösterişli ve etekli çadır.
- 1395 – **otçubaşı** bkz. **barutçubaşı.**
- 1396 – **ot gecesi:** Saray mutfağının, tatlıların pişirilmesine ayrılan bölümünde, yılda bir kez mâcunların pişirildiği şenliklerin düzenlendiği gece.
- 1397 – **otlakiye** bkz. **kırnıl resmi.**
- 1398 – **oturak:** 1– Yararlı işler başarmış, sakatlık ya da kocamışlık nedeniyle görevden bağışlanarak emekliye ayrılmış yeniçeri. 2– Eski gemilerde kürekçilerin oturdukları yer.
- 1399 – **oturak ulufesi:** Önceleri görevden bağışlanan yeniçerilerin; sonraları, hiçbir görev yapmadan ulufe kâğıdı satın alan kişilerin devletten aldıkları ulufe.
- 1400 – **oymak** [es. t. *kabile*] [Alm. *Stamm*] [Fr. *tribu*] [İng. *phratry*]: Boy ya da uruk denen topluluğun bölümlerine verilen ad.

Ö

- 1401 – **Ön-Asya** [Alm. *Vorderasien*] [Fr. *Asie anterieure*]: Asya'nın batısında, özellikle Akdeniz ile bağlantısı bulunan ülkelere verilen ad.
- 1402 – **önder** [es. t. *lider, şef*] [Alm. *Führer*] [Fr. *leader, chef*] [İng. *leader*] [İt. *duce*] [Lat. *dux*]: Büyük işlerde bir topluluğa önyak olan kişi.
- 1403 – **önerge** [es. t. *takrir*]: Sadrazamın, bir iş üzerine padişaha sunduğu ayrıntılı bilgileri kapsayan belge.
- 1404 – **öntarih** [es. t. *protohistorya*] [Alm., Fr., İng. *Protohistoria*]: Tarih öncesi zamanlardan tarih zamanlarına geçiş dönemi.
- 1405 – **ören** [es. t. *harabe, virane*] [Alm. *Ruine*] [Fr. *ruine*] [İng. *ruin*]: Eski zamanlardan kalma kent, kale ve duvar yıkıntıları.
- 1406 – **örencik** [es. t. *asariatika*]: Eski zamanlardan kalan yapıt yıkıntıları, antik zamanlar kalıntısı.
- 1407 – **öyküsel tarihçilik** [es. t. *hikâye tarzında tarihçilik*] [Alm. *erzählende Geschichtsschreibung*] [Fr. *historiographie narrative*] [İng. *narrative historiography*]: Olayları, aralarındaki nedensel ilişkileri ve zaman sırasını gözetmeksizin, yüzeysel olarak öykülemeyi ön planda tutan ilkel tarih yazıcılığı.
- 1408 – **özeksel yönetim** [es. t. *merkeziyetçi idare*] [Alm. *Zentralismus*] [Fr. *centralisation*] [İng. *centralization*]: Her işin tek bir merkeze bağlı olarak yürütüldüğü yönetim.
- 1409 – **özeksiz yönetim** [es. t. *adem-i merkeziyet*] [Alm. *Dezentralisierung*] [Fr. *décentralisation*] [İng. *decentralization*]: Yerel işlerin, merkeze sorulmadan yerel orunlarca yürütüldüğü yönetim.
- 1410 – **özelçağrı** [es. t. *nefir-i has*]: Sadece bir kısım askerin savaşa sürülmesi.
- 1411 – **üzengi ağaları** [es. t. *rikâb-ı hümayun ağaları*]: Padişahın atı yanında yürümeğe izinli olan ağalar: Yenîçerlağası, mîrialemler, kapıcılar ket-

hüdası, kapıcıbaşılar, çavuşbaşı, avağaları, ahırbeyleri, çeşnigirbaşı, altı süvari bölüğü ağaları, cebecibaşı ve arabacıbaşı.

1412 – özerk [es. t. *muhtar*] [Alm. *Autonom*][Fr. *autonome*][Ing. *autonomous*]: Özerklik niteliği taşıyan.

1413 – özerklik [es. t. *muhtariyet*] [Alm., Fr. *Autonomie*] [Ing. *autonomy*]: Özeksel bir gücün yönettiği geniş bir bütün içinde, bir kuruluşun ya da bir ülkenin belli koşullar altında kendi kendini yönetme hakkı.

1414 – özürlü [es. t. *mayûbe*]: Osmanlılarda, organlarında sakatlık bulunan kadın tutsaklar takımı.

P

- 1415 – **padişah** [Alm., Fr., İng. *Sultan*]: Büyük hükümdar, Osmanlı hükümdarlarının sanı.
- 1416 – **padişah bağıışı** [es. t. *teşrifat-ı mülükâne*]: Padişahın, bir kimseye gönlünü aimak için gönderdiği bağıış.
- 1417 – **padişah billesindekiler** [es. t. *rikâb-ı hümayun*]: Padişah savaşa gittiği zaman ya da sadrazam sefere çıkıp padişah başkentte kaldığı zaman, vekil olarak yanlarında bulundurulmuş yüksek görevliler: Rikâb makamı, rikâb defterdarı.
- 1418 – **padişah buyruğu** bkz. **ferman**.
- 1419 – **padişah cebi** [es. t. *ceb-i hümayun*]: Padişahın kişisel parası.
- 1420 – **padişah dirliliği**: Bir kimsenin geçimlini sağlamak için devletçe verilen aylık, tımar, ulufe ve mevâcip gibi ödenekler.
- 1421 – **padişah haremi** [es. t. *harem-i hümayun*, *babüssaadet-iş-şerife*]: Topkapı sarayında kadınlar için ayrılmış olan bölüm.
- 1422 – **padişah hazinesi** [es. t. *hazine-i hassa*] bkz. **İçhazine**.
- 1423 – **padişah imzası** [es. t. *imza-yı hümayun*]: Padişahın, yabancı hükümdarlara yazılan mektupların kenarlarına koyduğu altın yaldızlı imza.
- 1424 – **padişah kayığı** [es. t. *zevrağ-ı şerif*]: Padişaha özgü kayık.
- 1425 – **padişah mahfil** [es. t. *hünkâr mahfili*, *mahfil-i hümayun*]: Sultan camilerinde padişahın namaz kılması için ayrılan özel yer.
- 1426 – **padişah mehterhanesi** [es. t. *mehterhane-i tabi u alem*]: Padişahın özel mızıka takımı.
- 1427 – **padişah mektubu** [es. t. *name-i hümayun*]: Osmanlı padişahlarının yabancı hükümdarlara, Kırım hanlarına, Mekke Şerifine yazdıkları mektuplar.
- 1428 – **padişah peşkeşçisi** [es. t. *pişkeşci-yi şehriyari*]: Padişah adına saraya gelen armağanları alan görevli.

- 1429 – **padışah reisi** [es. t. *reis-i padişah*]: Padişah baştardesi gemisinin kaptanı.
- 1430 – **padışah sarayı** [es. t. *darüssaade, dergâh-ı âli, dergâh-ı muallâ, dergâh-ı şerif, saray-ı amire, saray-ı hümayun*]: Osmanlı padişahlarının oturdukları saraylar: Topkapı Sarayı, Edirne Sarayı, Eskişehir Sarayı.
- 1431 – **padışah tuğcuları** [es. t. *tuğcıyan-ı hassa, tuğkeşan*]: Silahat bölüğünden, savaşta padişahın tuğlarını taşıyan 23 görevli.
- 1432 – **padışah vakıfları** [es. t. *evkaf-ı hümayun, evkaf-ı salâtin*]: Padişahların ve onların soyundan gelenlerin yaptıkları vakıflar.
- 1433 – **padışah yazısı** [es. t. *hatt-ı hümayun, hatt-ı şerif*]: Padişahların, genellikle kendi el yazıları ile çıkardıkları buyruklar.
- 1434 – **palanka** (Macarca'dan): Ağaç ve topraktan yapıp hendekle çevrilip pekiştirilmiş siper; küçük kale.
- 1435 – **palyoş**: Kısa ve iki yanı keskin kılıç, kasatura.
- 1436 – **Panteon** [Alm., İng. *Pantheon*] [Fr. *panthéon*] [Yun. *pan* 'bütün' ve *theos* 'Tanrı'dan]: 1– Eski Yunan ve Roma'da en büyük tapınak. 2– Bir toplulukta tapılan tanrıların tümü. 3– Paris'te ünlü kişilerin gömülü bulundukları tapınağın adı.
- 1437 – **papa** [Alm. *Papst*] [Fr. *pape*] [İng. *Pope*]: Katolik kilisesinin, İsa Peygamberin vekili sayılan, Vatikan'da oturan ve kardinaller meclisince seçilen başkanı.
- 1438 – **papirüs** [Alm., Fr., İng. *Papyrus*]: 1– Eski Mısırlıların yazı kâğıdı apmak için özünden yararlandıkları bitki. 2– Bu bitkiden yapılan kâğıt. 3– Bu kâğıt üzerine yazılmış elyazısı.
- 1439 – **paralı asker** [es. t. *ücretli asker*] [Alm. *Soldat, Mietsoldat*] [Fr. *mercenaire*] [İng. *mercenary*]: Para karşılığında yabancı bir devlet hesabına çalışan asker.
- 1440 – **parlamento** [es. t. *meclis-i milli*] [Alm. *Parlament*] [Fr. *parlement*] [İng. *parliament*]: 1– Yasama organını oluşturan meclis ya da meclislerin bütünü. 2– Eski Fransa'da soyluların yargılandığı mahkeme.
- 1441 – **paşa**: Osmanlılarda, sancakbeyi ve daha yüksek aşamalarındaki yöneticilere, albaydan daha yüksek aşamadaki askerlere, beylerbeyi ve vezirlere; Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar yüksek bilimsel aşamalı kişilere verilen san. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra, daha çok general karşılığı olarak kullanılmış, daha sonra çıkarılan sivil aşama-

lardan mirlülümere, beylerbeyi ve vezir aşamalarına yükselenlere de paşa denilmiştir.

1442 – paşa baştardesi bkz. paşa gemisi.

1443 – paşa defterlisi: Vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve Kırım hanlarının yanında bulunan dirlik sahiplerine verilen ad.

1444 – paşa divanı: Beylerbeyi ve vezirin başkanlığında, kendi bölgeleri ile ilgili resmi işlerin görüşülmesi için toplanan divan.

1445 – paşa gemisi: Kaptanpaşaların bindikleri savaş gemisi.

1446 – Paşakapısı bkz. Babîâli.

1447 – Paşakapısı kodamanları [es. t. *Paşakapısı erkânı*, *Paşakapısı ricâli*]: Başta sadrazam olmak üzere devlet ileri gelenleri.

1448 – paşalı: Paşa sanını taşıyan büyüklerin hizmetindeki gedikli ağalar.

1449 – paşalık: 1– Paşa sanı ya da paşa olma durumu. 2– Bir paşanın yönetimi altındaki bölge.

1450 – paşa odası: Yeniçeri ocağında 21. ağa bölüğünün adı.

1451 – paşa reisi [es. t. *reis-i paşa*]: Kaptanpaşa gemisinin kaptanı.

1452 – paşa sancağı: Osmanlılarda valilerin oturdukları eyalet merkezlerine verilen ad.

1453 – paşmaklık: Padişahların anne, kızdardeş, kız ve hasekilerine bağlanan haslara verilen ad.

1454 – patentali: Yabancı bir devletin uyuğu ve korunumu altında bulundugunu belirten tezkereye sahip kimse.

1455 – patrici [Alm. *Patrizier*] [Fr. *patricien*] [İng. *patrician*]: Eski Romalılarda, soylu bir aileden gelen kimse ve bu kimselerden oluşan sınıf.

1456 – patrona [Alm. *Vizeadmiral*] [Fr. *vice-amiral*] [İng. *vice-admiral*]: Osmanlılarda, 1682'den sonra kullanılan, kapudane ile riyale arasında bir deniz subaylığı aşaması; miri kalyonların ikinci kaptanı.

1457 – patrona gemisi [es. t. *patrone-i hümayun*]: Patronanın bindiği gemiye verilen ad.

1458 – peksane: Osmanlılarda, kıyı savunması ve savaş gemilerinde kullanılmış eski bir topun adı.

1459 – pencik: Asker yetiştirilmek üzere, savaş tutsaklarından beşte bir oranında ayrılan acemioğlan adaylarına verilen ad.

1460 – pencikçi: Savaşta ele geçirilen tutsakların beşte birini ve öteki esirler için de gerekli vergiyi toplamakla görevli kişi.

- 1461 – **pencikçibaşı**: Pencikçilerin buyurucusu.
- 1462 – **pencik emini**: Pencik yasasına göre, savaş tutsakları ile pazarlarda satılan kul ve karavaşlardan alınan vergileri toplamakla görevli kişinin sanı.
- 1463 – **pencikli kul**: Esircilerin, pencik vergisini ödeyip satmış oldukları tutsak.
- 1464 – **pencik oğlanı**: Osmanlılarda, savaş tutsaklarından askerlik görevi için beşte bir oranında ayrılan Hristiyan gençlerden herbiri.
- 1465 – **pencik resmi**: Osmanlılarda, savaşlarda ele geçirilen tutsakların sahiplerinden belli bir yasa (pencik yasası) gereğince alınan vergi.
- 1466 – **pençe**: Sadrazamın, eyaletlerdeki vezirlerin, beylerbeyi ve sancak-beylerinin çıkardıkları resmî belgelere imza yerine koydukları im.
- 1467 – **pençik** bkz. **pencik**.
- 1468 – **perdeci** [es. t. *perdedar*]: Osmanlılarda yüksek orunlu kişilerin kapılarında bekleyen ve girmeye izni olanları içeri alan görevli.
- 1469 – **perde çavuşu** bkz. **kapıçavuşu**.
- 1470 – **pergende**: Çektiri sınıfından bir tür savaş gemisi.
- 1471 – **perışanl**: Küçük görevlilerin giydikleri bir tür kavuk.
- 1472 – **peşkeş**: Özellikle hükümdarların birbirlerine yolladıkları ya da hükümdarlara sunulan armağan.
- 1473 – **peşkeşçi**: Yabancı elçilerin padişahlara getirdikleri armağanları divan günü vezirlerin önünde sergileyen, ortakapı bölükbaşlarından birinin sanı.
- 1474 – **peşklırağası**: Hasoda örgütünde peşkir ve havlulara bakan görevli.
- 1475 – **peşkloğlanı** bkz. **peşklırağası**.
- 1476 – **peygamber hırkası** [es. t. *hırka-i saadet*, *hırka-i şerif*]: Muhammet Peygamberden kalma olup, Topkapı Sarayı Müzesinin bir bölümünde saklanan kutsal emanetlerden biri.
- 1477 – **peykler** [es. t. *peykân-ı hassa*]: Binişlerde, gösterişli giysileri ile padişahların yanında yürüyerek saltanata görkem katan ve gereğinde padişahların buyruklarını yerine getiren, son derece çevik ve çabuk iş gören asker.
- 1478 – **peykbaşı**: Peyklerin komutanı olan subay.
- 1479 – **pılaçka** (Arnavutça'dan) bkz. **çapul**.

- 1480 – **pir**: 1- Erkek savaş tutsaklarından, pencik yasasına göre ayrılan kocamışlara verilen ad. 2- Tarikat kurucusu. 3- Lonca ve fütüvvet kuruluşlarının başında bulunan yönetici.
- 1481 – **piramit** [es. t. *ehram*] [Alm., Fr., *Pyramide*] [İng. *Pyramid*]: Mısır firavunlarının mezarlarına verilen ad.
- 1482 – **pirpiri**: 1- Yeniçerileri salma erlerinin giydikleri kırmızı çuhadan yapılmış cüppe. 2- Bizans altınlarının bir türü.
- 1483 – **piyade**: 1- Yaya askeri. 2- Yepelek yapılı bir tür gezinti kayığı.
- 1484 – **plebler** [es. t. *avam*] [Alm. *Pöbel*] [Fr. *plèbes*] [İng. *plebs*] [Lat. *plebes*]: Eski Roma'da dışardan gelerek yerleşen kimseler ve bu kimselerden oluşan en kalabalık sınıf.
- 1485 – **polis** bkz. **kentdevleti**.
- 1486 – **potera**: Yüz kişiden az olan ufak akıncı topluluklarınca yapılan saldırı.
- 1487 – **potur oğulları**: Bosna'nın müslüman halkından devşirme olarak alınmasına izin verilen kimseler.
- 1488 – **prankı**: Osmanlı ordusunda kullanılmış bir tür top.
- 1489 – **prens** [Alm. *Prinz, Fürst*] [Fr., İng. *prince*]: 1- Batı ülkelerinde hükümdar. 2- Hükümdar oğullarına verilen san. 3- Osmanlılarda Eflâk ve Buğdan beyliklerine atanan Fener beylerinin sanı.
- 1490 – **Prens Adaları**: Marmara'da, İstanbul güneyindeki sıra adalara topluca verilen ad.
- 1491 – **presnes** [es. t. *sultan*] [Alm. *Prinzessin, Fürstin*] [Fr. *princesse*] [İng. *princess*]: Hükümdar soyundan gelen ya da hükümdar soyundan olanlarla evlenen kadınlara verilen ad.
- 1492 – **prenslük** [Alm. *Fürstentum*] [Fr. *pricipauté*] [İng. *pricipality*]: 1- Prens olma hali. 2- Bir prensin yönetimindeki bağımsız ya da yarı bağımsız küçük devlet: Monako Prenslüğü, Karadağ Prenslüğü.
- 1493 – **presbiteriyenlik** [Alm. *Presbyterianismus*] [Fr. *presbytèrianisme*] [İng. *Presbyterianism*]: Protestan mezhebinin, demokratik kurallara göre örgütlenmiş bir kolu.
- 1494 – **primikür**: Voynuk örgütünde assubaylardan birinin sanı.
- 1495 – **Protestanlık** [Alm. *Protestantismus*] [Fr. *protestantisme*] [İng. *Protestantism*]: Papanın dinsel başkanlığını ve katolik kurallarını tanımayan bir Hristiyan mezhebi.

- 1496 – **protesto etmek** [es. t. *ikame-i hüccet*] [Alm. *protestieren*] [Fr. *protester*] [İng. *protest*]: Herhangi bir davranışın tüzeye, antlaşma ve sözleşmelere aykırı düştüğünü ve onanmadığını resmî olarak açıklamak.
- 1497 – **pulta**: Ucu demirli ve delme gücü fazla olan ok.
- 1498 – **pusla odası**: Fetvahanede, fetva için başvuranlara yanıt vermek için soruların yazıldığı büro.
- 1499 – **puta**: 1– Ok türlerinden birinin adı. 2– Niřangâh.
- 1500 – **putatapar** [es. t. *putperest*] [Alm. *Götzendiener*] [Fr. *Idolâtre*] [İng. *idolatrours, idolater*]: Putlara tapan kımse.
- 1501 – **putlaştırmak** [es. t. *telih*] [Alm. *vergötzen*] [Fr. *idolâtrer*] [İng. *idolize*]: Bir nesnede ya da bir kimsede olağanüstülük görerek onu put haline getirmek.

R

- 1502 – **rabla**: Osmanlılarda hamiseden büyük ve saliseden küçük olan, askerlikteki yüzbaşılığa denk aşama.
- 1503 – **raca** [Alm. *Radscha, Rajah*] [Fr. *rajah, radjah*] [İng. *rajah*]: Hindistan'da küçük hükümdarın sanı.
- 1504 – **rafızî**: Şii takımının, Halife Ali'ye aşırı derecede bağlı bir kolundan olan kimse.
- 1505 – **rakı vergisi** [es. t. *arak resmi*]: Osmanlılarda rakıdan alınan vergi.
- 1506 – **ramazan tahvilleri**: 1875 ramazanında, devlet borçlarını erteleyen hükümet kararnamesi ayarında çıkarılan tahviller.
- 1507 – **reaya** [es. t. *raiyye, raiyyet*]: Genel olarak Osmanlı uyruğu, dar anlamda vergi yükümlüsü olan sınıflar.
- 1508 – **redif**: Son dönem Osmanlı ordusunda altı yıllık nizamiye hizmetini tamamladıktan sonra, daha 14 yıl süre ile yedek asker durumunda olanlara verilen ad.
- 1509 – **reform** bkz. **düzeltilim**.
- 1510 – **reis**: XVII. yüzyıla dek Osmanlı donanması komutanına verilen ad.
- 1511 – **reis efendi** bkz. **reisülküttap**.
- 1512 – **reisülküttap**: XVII. yüzyıla değin padişah divanı yazmanlarının başı, bundan sonra 1835'e değin bugünkü dışişleri bakanı dengi olan orunlu kişinin adı.
- 1513 – **reisülküttap kesedarı**: Reisülküttap kalemini yöneten ve kâğıtlarını saklayan görevli.
- 1514 – **resim yazı** [es. t. *hiyeroglif*] [Alm. *Hieroglyphe*] [Fr. *hiéroglyphe*] [İng. *hieroglyph*]: Eski çağlarda, kimi uygar uluslarca kullanılan resim ve simgelere dayalı bir tür yazı.
- 1515 – **Restorasyon dönemi** [Alm. *Zeitalter der Restauration*] [Fr. *époque de Restauration*] [İng. *epoch (era) of Restauration*]: Napoleon Bonaparte'dan

sonra Avrupa'yı yeniden eski biçime sokmak çabalarının ortaya çıkarttığı zaman kesimi.

- 1516 – **rikâp ağaları** [es. t. *ağayan-ı rikâb-ı hümayun*]: bkz. **özengi ağaları**.
- 1517 – **rikâpdar**: Padişahın eğer, pabuç ve çizmelerine bakmakla görevli olup derece olarak hasoda subayları arasında çuhadardan sonra gelen ağa.
- 1518 – **rikâp kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa**.
- 1519 – **Rim**: Osmanlılarda halk dilinde Roma kentine verilen ad.
- 1520 – **Rim papa**: Roma'da oturan Katoliklerin dinsel başkanı.
- 1521 – **riyal**: Bir ara Osmanlı ülkelerinde de kullanılan İspanyol paralarından biri.
- 1522 – **riyale** [Alm. *Vizeadmiral*] [Fr. *viceamiral*] [İng. *vice-admiral*]: Osmanlı donanmasında kapudane ve patronadan sonra gelen ve tümgenerale denk bir aşama.
- 1523 – **Rönesans** [es. t. *Devr-i İntibah*] [Alm., Fr., İng. *Renaissance*]: bkz. **Uyanış**.
- 1524 – **Rum**: 1– Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan ve Roma yurttaşı haklarına sahip olan halk. 2– Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Hellen soyundan gelme halk.
- 1525 – **Rum ateşi**: Eskiden deniz ve kara savaşlarında yangın çıkarmak için kullanılan bir araç.
- 1526 – **Rumeli**: Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki ülkelerine topluca verilen ad.
- 1527 – **Rumeli ağası**: Türk dilini, gelenek ve göreneklerini öğrenmeleri için Rumeli köylerindeki Türk aileleri yanına verilen acemiocağı adayı devşirmelerin dağıtım ve koruma işleriyle görevlendirilenlerin başı olan yeniçeri subayının sanı.
- 1528 – **Rumeli beylerbeyi** [es. t. *Rumeli emir-ül-ümerası*]: Osmanlı İmparatorluğunda Rumeli eyaletinin yönetiminden sorumlu, askerî ve mülkî yetkileri olan görevli.
- 1529 – **Rumeli defterdarı** bkz. **başdefterdar**.
- 1530 – **Rumeli kazaskeri** [es. t. *sadr-ı Rum*]: Rumeli ile ilgili işleri yürüten kazasker. bkz. **kazasker**.
- 1531 – **Rumeli eyaleti**: Osmanlı İmparatorluğunun, merkezi Sofya olan ve Rumeli beylerbeyi eliyle yönetilen eyaleti.

[1532 – 1544] Rum eyaleti

- 1532 – **Rum eyaleti** [es. t. *eyalet-i Rum, Rumeli-yi suğra*]: Osmanlıların, önceleri merkezi Amasya olan Sivas ilinin adı.
- 1533 – **rumî altın**: II. Sultan Mehmet zamanında basılmış altın paranın adı.
- 1534 – **rumî kese** [es. t. *kise-i rûmî*]: 500 kuruş değerinde para ölçeği.
- 1535 – **rumî tarih** [es. t. *tarih-i rûmî, sene-i maliye*] bkz. **akçalı yıl**.
- 1536 – **Rum padişahı** bkz. **padişah**.
- 1537 – **Rum ülkesi** [es. t. *diyar-ı Rum, mülk-i Rum*]: Eskiden Bizans İmparatorluğu sınırları içinde bulunan ülkelere, Osmanlı yönetimine geçtikten sonra da verilen ve özellikle Anadolu için kullanılan bir deyim.
- 1538 – **ruznamçe** [es. t. *yevmiye*]: 1– Devlet dairelerinde günlük gelir ve giderlerin ya da günlük olayların yazıldığı el defteri. 2– Saymanlık kalemi.
- 1539 – **ruznameci**: Osmanlı devlet dairelerinde, günlük gelir ve giderlerin ya da olayların defterini tutan görevli.
- 1540 – **ruzname** bkz. **ruznamçe**.
- 1541 – **ruznameci** bkz. **ruznamçeci**.
- 1542 – **rûus**: 1– Vezir, beylerbeyi, timar ve zeamet sahipleri dışında kalan bütün devlet görevlilerine verilen görev kâğıdı. 2– Medrese öğrenimini bitirip sınavı başarılanlara verilen diploma.
- 1543 – **rûus aylığı** [es. t. *rûus maaşı*]: İleri gelen ulemanın çocuklarına bağlanan aylık ödenek.
- 1544 – **rûus buyruğu** [es. t. *rûus hükmü*]: Önerge kâğıdına dayanılarak yazılan belge (berat).

S

- 1545 – **saçak öpme**: Sarayda bayramlaşma törenine katılan büyüklerin, padişahın tahtından sarkıtılmış saçakları öpmesi.
- 1546 – **sadaret kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa**.
- 1547 – **sadaret kethüdası** bkz. **kâhyabey**.
- 1548 – **sadr**: Kazaskerlere verilen san.
- 1549 – **sadrazam** [es. t. *sadr-ı âli, sahib-i devlet, vezir-i azam, zat-ı asafî*] [Alm. *Grossvizir*] [Fr. *grand visir*] [İng. *grand vizir*]: Osmanlı devletinde padişahın tam yetkili vekili ve vezirlerin en büyüğü.
- 1550 – **sadrazam arzı** bkz. **telhis**.
- 1551 – **sadrazamlık alayı** [es. t. *sadaret alayı*]: Yeni sadrazam olan kişi için düzenlenen tören.
- 1552 – **sadrazamlık armağanı** [es. t. *sadaret peşkeşi*]: Sadrazamlığa geçen kimsenin padişaha sunduğu armağan.
- 1553 – **sadreyn**: Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin ikisine birden verilen ad.
- 1554 – **sadreyn efendiler**: Rumeli ve Anadolu kazaskerleri.
- 1555 – **sağ akçe** [es. t. *gayr-ı mağşuş akçe*]: Karışığı ve eksiki olmayan, ayarı ve ağırlığı tam olan para.
- 1556 – **sağgarıpler** [es. t. *gureba-yı yemin*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi ordunun sağ yanını korumak olan bölüğü.
- 1557 – **sağ kolağası**: Aşaması sol kolağası ile binbaşı arasında olan subay.
- 1558 – **sağlama defteri** [es. t. *mizan defteri*]: Devletin gelir ve giderlerini toplu bir halde gösteren defter.
- 1559 – **sağ ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan-ı yemin*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi sadrazam ile devlet büyüklerini korumak olan bölüğü.
- 1560 – **sahabe** [es. t. *eshab-ı kiram*]: Hz. Muhammet'in söylediklerini ve yaptıklarını, göz tanıklığına dayanarak anlatan kişi.

[1561 – 1576] **sahn aşaması**

- 1561 – **sahn aşaması** [es. t. *sahn-ı seman payesi*]: İlmiye sınıfı içinde özel bir rütbe olan, Fatih Medresesi öğretim üyeliği.
- 1562 – **sahn medreseleri** [es. t. *sahn-ı seman*]: Osmanlılar döneminde Fatih camisi çevresinde bulunan, bugünkü edebiyat, ilahyât ve hukuk fakülteleri karşılığı olan yüksek öğretim kurumları.
- 1563 – **sakallı**: Savaş tutsaklarının yaşları geçkin olanları.
- 1564 – **salarlık** [es. t. *salarıye*]: Osmanlılarda emir, vezir gibi rütbe sahiplerinin elde ettikleri toprak ürünlerinden alınan ek vergi.
- 1565 – **saldırı duyurusu** [es. t. *nefir*]: Saldırmak üzere düşmanın gelmekte olduğunu bir yer halkına bildiren duyuru.
- 1566 – **saldırmazlık antlaşması** [es. t. *adem-i tecavüz misakı, (muahedesi)*] [Alm. *Nichtangriffspakt*] [Fr. *pacte de non-agression*] [İng. *pact of non-agression*]: Devletler arasında karşılıklı olarak birbirleriyle saldırı-mamak için yapılan antlaşma.
- 1567 – **salıcı**: İstanbul'da bulunmayan kapıkulu süvarilerinin, ulufelerini, zamanından önce alabilmeleri için, belli bir indirim karşılığı kırıp ödeyen kimse.
- 1568 – **salise**: Osmanlılarda rabiadan büyük ve saniyeden küçük, askerlikteki binbaşılığa denk sivil aşama.
- 1569 – **salma çuhadarı**: Kendini tanıtmamak için giysi değiştirip gezerek suçluları kovuşturmak ve kamu düzenini korumakla görevli yeniçeri subayının sanı.
- 1570 – **salma tomruk** [es. t. *tevkifhane*]: Yakalanan suçluların geçici bir süre alıkonuldukları ve içinde serbest dolaşabildikleri cezaevi.
- 1571 – **salta**: Eskiden giyilen bir tür kollu cepken.
- 1572 – **saltanat arabası** [es. t. *gerdune-i saltanat*]: bkz. **alay arabası**.
- 1573 – **Saltanat Kapısı** [es. t. *Bab-ı Hümayun*]: Topkapı Sarayının Ayasofya tarafındaki birinci kapısı.
- 1574 – **saltanat kayığı** [es. t. *zevrağ-ı saltanat*]: bkz. **kancabaş**.
- 1575 – **saltanat kaymakamı** [es. t. *kayim-i makam-ı saltanat*]: Sefere çıkan ya da herhangi bir nedenle başkentte bulunmayan padişahın, kendisine vekil olarak başkentte bıraktığı şehzadeye verilen san.
- 1576 – **saltanat naibi** [es. t. *naib-i (naibe-i) saltanat*] [Alm. *Regent(in)*] [Fr. *régent(e)*] [İng. *regent*]: Tahtta hükümdar bulunmadığında ya da hükümdarın çocukluk döneminde devleti yöneten kişi.

- 1577 – **saltçılık** [es. t. *mutlakiyet, mutlakiyet-i idare*] [Alm. *Absolutismus*] [Fr. *absolutisme, autocratie*] [Ing. *absolutism, autocracy*]: Hükümdarın, tüm siyasal erki elinde bulundurduğu yönetim biçimi.
- 1578 – **salyane**: 1– Bir yıllık olarak toptan ödenen ulufe. 2– Yılda bir alınan vergi.
- 1579 – **samsuncubaşı**: Samsuncu ortası komutanına verilen ad.
- 1580 – **samsuncu ortası**: Yeniçeri ocağının, savaşta kullanılan köpekleri yetiştirmek ve yönetmekle görevli 17. ortası.
- 1581 – **sancak** [es. t. *liva*]: 1– Belirti olarak kullanılan, özellikle yazı işlemeli ve kenarları saçaklı bayrak. 2– Osmanlı yönetim örgütünde il ile ilçe arasında yer alan yönetim bölgesi.
- 1582 – **sancakbeyi**: Sancağın askerî ve mülkî yönetiminden sorumlu olan görevli.
- 1583 – **sancak boğma**: Yardım istemek amacıyla, sancağın ortasını büzerek işaret verme.
- 1584 – **sancak gemileri**: Osmanlı donanmasında kaptanpaşa, kapudane, patrona ve riyale gemilerine topluca verilen ad.
- 1585 – **sancak kaldırmak**: Ayaklanmak, başkaldırmak.
- 1586 – **sancak kaptanı**: Sancak gemilerinin kaptanı.
- 1587 – **sancaktar** bkz. **bayraktar**.
- 1588 – **sandıklı**: II. Sultan Mahmut zamanında basılan altın paralardan biri.
- 1589 – **sandıklı altın** bkz. **hayrîye altını**.
- 1590 – **sandıktaş** [es. t. *lahit, lahd*] [Alm. *Sarkophag*] [Fr. *sarcophage*] [Ing. *sarcophagus*]: Taştan oyma ve üstü taş kapakla örtülü tabut.
- 1591 – **sanîye**: Osmanlılarda saliseden büyük ve uladan küçük, askerlikteki albaylığa denk sivil aşama.
- 1592 – **sansoncu ortası** bkz. **samsuncu ortası**.
- 1593 – **sansür** [Alm. *Zensur*] [Fr. *censure*] [Ing. *censur*]: Basın, yayın ve haberleşme ile sinema ve kitap yapıtlarının hükümetçe önceden denetlenmesi ya da kısıtlanması işi.
- 1594 – **saplama**: Hakları olmadığı halde bir yolunu bularak devşirme çocukları arasında yeniçeri ocağına sokulan kimse.
- 1595 **saray acemloğlanı** bkz. **lçoğlanı**.
- 1595a– **sarayağası**: lçağalardan biri olup, saraylarda oturanlara hizmet etmek ve sarayları korumakla görevli kişi.

- 1596 – **saray ahır** [es. t. *hasahır, ıstabl-ı amire*]: Osmanlılarda, saray hayvanlarının ve bununla uğraşan görevlilerin bulundukları yer.
- 1597 – **saray baltacıları** bkz. **yakalı baltacılar**.
- 1598 – **saray kethüdası**: Akhadımların, sarayağasından sonra gelen buyurucusu.
- 1599 – **saraylı**: Padişah sarayında karavaş olarak ya da başka bir görevde bulunmuş olan kadın.
- 1600 – **saray mehterhanesi** [es. t. *tablu alem-i hassa*]: Saray bandosu.
- 1601 – **saray ustası** bkz. **kâhya kadın**.
- 1602 – **sarıbayrak ağası** bkz. **silâhtarağa**.
- 1603 – **sarıbayrak bölüğü** bkz. **silâhtar bölüğü**.
- 1604 – **sarıca**: 1– XVII. yüzyıldan sonra eyalet valilerinin, kendi bölgelerinden toplanan derme çatma kimselerden kurdukları 40–50 şer kişilik vurucu ve çapulcu süvari birliklerine verilen ad. 2– Genel olarak dik-kafalı, başıbozuk asker.
- 1605 – **sarıca temsilcisi** [es. t. *serçeşme*]: Sarıcaların, İstanbul'da resmî katlardaki işleriyle uğraşan kimse.
- 1606 – **sarıkıbaşı** [es. t. *serdestari-i şehriyari*]: Padişahların sarıklarını hazırlamak, korumak ve sarmakla yükümlü görevli.
- 1607 – **sarısekbân**: Beylerbeyliği döneminde, eyaletlerin disiplinini sağlamakla görevli sekbânlar verilen ad.
- 1608 – **satak**: Eskiden, eşya ve öteberi satılan çarşı ve pazar yeri.
- 1609 – **satrap** [Alm., İng. *Satrap*] [Fr. *satrape*]: Eski Perslerde il yöneticisi.
- 1610 – **satraplık** [Alm., İng. *Satrapie*] [Fr. *satrapy*]: 1– Satraplık görevi ya da orunu. 2– Bir satrapın yönetimi altındaki bölge: Anadolu Satraplığı.
- 1611 – **savaş** [es. t. *harp*] [Alm. *Krieg*] [Fr. *guerre*] [İng. *war*]: İki ya da daha çok devletlerin, istediklerini kabul ettirmek ya da başkasının isteklerine boyun eğmemek amacıyla, birbiriyle diplomatik ilişkilerini keserek silâhlı güçlerle vuruşmaları.
- 1612 – **savaş ülkeleri** [es. t. *dar-ül-harb*]: Müslüman bir hükümdarın ege-menliği altına henüz alınamamış olan ülkeler.
- 1613 – **saykalbaşı** [es. t. *ser-amele-i saykal*]: Yeniçerilerde silahların temizliğiyle uğraşanların başı.

- 1614 – **seccadecibaşı**: Padişahın seccadesini korumak ve serip kaldırmakla yükümlü görevli.
- 1615 – **seçmen prens** [es. t. *elektör, müntehip prens*] [Alm. *Kurfürst*] [Fr. *électeur, prince électeur*] [İng. *elector*]: Kutsal Roma-Germen imparatorlarını seçme yetkisi olan belli sayıdaki Alman hükümdarlarının sanı.
- 1616 – **seçmen prenslik** [es. t. *müntehip prenslik*] [Alm. *Kurfürstentum*] [Fr. *électorat*] [İng. *electorate*]: 1– Seçmen prensin görevi ya da orunu. 2– Seçmen prensin yönettiği ülke.
- 1617 – **sefer** [Alm. *Feldzug*] [Fr. *campagne, expédition militaire*] [İng. *campaign, military expedition*]: Ordunun, savaş yapmak üzere genellikle yurt dışına yaptığı yolculuk.
- 1618 – **seferberlik** [es. t. *seferberi*] [Alm. *Mobilisierung*] [Fr., İng. *mobilisation*]: Bir ülkenin silâhlı kuvvetlerini sefer durumuna getiren, ülkenin ekonomisini ve yönetimini savaş gereklerine uyacak biçime sokan hazırlık ve önlemlerin tümü.
- 1619 – **sefer duası** [es. t. *konun-ı duo*]: Düşman toprağına giren yeniçerilerin, her ikindi namazından sonra ocakyazıcısı başkanlığında topluca ettikleri dua.
- 1620 – **sefere eşmek**: Savaşa gitmek.
- 1621 – **seferli kethüdası**: Seferli ocağının başı.
- 1622 – **seferli koğuşu**: Bir sanat okulu durumuna sokulan ve içinde ünlü bilgin, şair, ressam, müzikçi, okçu, pehlivan, berber, tellak gibi sanatçıların yetiştirdiği içsaray koğuşlarından birinin adı.
- 1623 – **seferli ocağı** [es. t. *hane-i seferli*]: Sarayda, padişahın özel hizmetlerini görmek ve kendisi sefere çıkarsa birlikte gitmekle görevli kimselerden oluşan ocak.
- 1624 – **sefer vergisi** [es. t. *seferiye vergisi*]: Savaş dolayısıyla alınan olağan-dışı vergi.
- 1625 – **seğirdim**: Yeniçeri mutfakları için kesilen etleri taşıyan hayvanların ön ve arkalarında yürüyen yeniçeri.
- 1626 – **seğirdimbaşısı**: Seğirdim askerinin başında bulunan subay.
- 1627 – **seğirdim ustası** bkz. **seğirdimbaşısı**.
- 1628 – **seğirdim yolu**: Kale bedenlerindeki korunaklar.
- 1629 – **sekban**: 1– Osmanlılarda, sınır boylarında görev yapan bir sınıf asker.

2– Eyalet paşaları ve sancak beylerine bağlı olarak görev yapan bir sınıf asker. 3– bkz. **sekban bölükleri**.

1630 – **sekbanbaşı**: Sekbanların komutanı olup, derecesi yeniçerlağasından sonra gelen subayın sanı.

1631 – **sekban bölükleri**: Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri; 34 ortadan oluşmuştur. bkz. **ağa bölükleri, yaya ortaları**.

1632 – **sekban-ı cedit**: Alemdar Mustafa Paşa'nın 1808'de kurduğu yeni düzen asker.

1633 – **sekban kâtibi**: Sekban ortalarından 18. bölüğün komutanı.

1634 – **sekson** bkz. **samsuncu ortası**.

1635 – **seksoncu** bkz. **samsuncu ortası**.

1636 – **selâm ağası**: 1– Padişah bir yere gittiği zaman yanında bulunan ve ve karşılamaya gelenleri onun adına selâmlayan görevli. 2– Sadrazam ve vezirlerin yanında karşılama işlerini düzenleyen görevli.

1637 – **selâm çavuşu**: 1– Törenlerde padişah, sadrazam ve büyükleri ata binip inerken selâmlamak ve alkış tutmak görevini yapan divan çavuşlarından biri. 2– Vezirlerin içgedikli diye adlandırılan 24 ağasının ikincisi.

1638 – **selâmlık**: 1– Eski saray ve konaklarda erkeklere ayrılan bölüm. 2– bkz. **cuma alayı**.

1639 – **selâmlık alayı** bkz. **cuma alayı**.

1640 – **Selimi serpuş**: İlk kez Yavuz Sultan Selim zamanında padişah ve kimi devlet büyüklerinin örtmeğe başladıkları, uzun, tepesi ağzından genişçe, silindirik biçiminde ve üzerine tülbent sarılan başlık.

1641 – **semer devirme**: Bir yeniçerinin, bir ocak odasından öbürüne geçmesi.

1642 – **senato** [es. t. *âyan meclisi*] [Alm. *Senat*] [Fr. *sénat*] [İng. *senate*] [Lat. *senatus*]: 1– Çift meclisli parlamentolarda yasama meclisi. 2– Eski Roma'da gün görmüş soylulardan oluşan yöneticiler kurulu. 3– Hamburg, Bremen, Batı Berlin, Danzig gibi kimi kentlerin ve Hanza Birliğinin en yüksek yönetim organı.

1643 – **sensoncu** bkz. **samsuncu ortası**.

1644 – **senyör** [es. t. *zaim*] [Alm., Fr., İng. *Seigneur*]: 1– Egemen hükümdarlara verilen san. 2– Ortaçağ Avrupasında toprağı olan derebeyi.

- 1645 – sepetardından gelme bkz. saplama.**
- 1646 – sepet tımarı:** Sahibinin, yerine bir kalıtcı bırakmadan ölmesi sonucu boşalan timar.
- 1647 – serasker [es. t. *sipahsalar* (Selçuklularda)]:** Sadrazamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezire verilen san. 2– Asakir-i Mansure-ı Muhammediye ordusu komutanı.
- 1648 – serasker kapısı [es. t. *bab-ı seraskerî*]:** Seraskerlerin resmî görev yeri.
- 1649 – seraser kuşaklılar bkz. ağa gediklileri.**
- 1650 – seraskerlik buyruğu [es. t. *seraskerlik beratı, serdarlık beratı*]:** Savaşla gitmekle görevlendirilen vezirlere verilen yetki belgesi.
- 1651 – serbest dirlik:** Tüm vergi ve gelirleri sahibinin olan ayrıcalıklı timar ya da zeamet.
- 1652 – serdar-ı ekrem:** Padişahların katılmadığı savaşlarda başkomutanlık yapan sadrazamlara verilen san.
- 1653 – serdarlar bkz. yeniçeri serdarları.**
- 1654 – serdengeçti bkz. dalkılıç.**
- 1655 – serdengeçti ağası:** Savaşta giriştiği tehlikeli işten sağlam dönen serdengeçtiye verilen san.
- 1656 – sergi [es. t. *suret*]:** 1– Devlet hazinesinden ödenecek paranın ne kadar olduğunu gösteren ve alacaklıya verilen belge. 2– Yeniçeriler dışındaki ocakların aylıklarının paşa kapısında dağıtılması işlemi.
- 1657 – sergibaşı:** Sergi işleriyle uğraşan görevlilerin başı.
- 1658 – sergi halifesi:** Sergileri düzenleyen ve bununla ilgili işlemleri yapan görevli.
- 1659 – sergili:** Ulufe dağıtımında hazır bulunup parasını doğrudan kendisi alan süvari.
- 1660 – serhat kulu bkz. yerlikulu.**
- 1661 – serhatlı:** Büyük devlet adamlarının yolculukta kullandıkları bir tür giysi.
- 1662 – sertop:** Savaş gemilerinde çavuştan üstün bir aşama.
- 1663 – seymen bkz. sarı sekban.**
- 1664 – sfenks [es. t. *sfenks, ebülhevl*] [Alm., Fr., İng. *Sphinx*]:** Mısır'da piramitler yakınında bulunan, insan başlı ve hayvan gövdeli yontu.

- 1665 – **sıbyan bölükleri**: Süvari subayı yetiştirmek üzere 1831’de kurulan bir askerî kuruluş.
- 1666 – **sıkıntı vergileri** [es. t. *rüsum-ı şakka, tekâlif-i şakka*]: Osmanlılarda zorlu gereksinmeler karşısında şeriat ve töresel vergi kuralları dışında, salmalar yolu ile uyruklardan alınan olağanüstü vergilerden bir küme. bkz. **olağanüstü vergiler**.
- 1667 – **sıkıyönetim** [es. t. *örfi idare, idare-i örfiye*] [Alm. *Ausnahmezustand*] [Fr. *état de siège*] [İng. *martial law, state of siege*]: Olağanüstü durumlarda yurttaki düzen ve güvenliğin korunması için ordunun yardımı ile uygulanan yönetim.
- 1668 – **sıkma**: Nizam-ı cedid askerinin giydiği şalvar biçimi pantolon.
- 1669 – **sınırboyu halkı** [es. t. *mürabitin, serhat halkı*]: Müslümanları düşmandan koruması için sınır boylarında yerleştirilen halk.
- 1670 – **sıra işlemi** [es. t. *silsile*]: İlimiye sınıfından olanlar için her yıl hükümetçe yapılan atama, yükseltme ve işten çekme işlemi.
- 1671 – **sırkâtibi**: 1– bkz. **mabeyn başkâtibi**. 2– Elçiliklerde gizli belgeleri kaleme alan yazman.
- 1672 – **sikke**: 1– bkz. **maden para**. 2– Değerli madenler üzerine vurulan damga.
- 1673 – **sikkcebaşı**: Osmanlılarda para basımevinde (darphane) para ve madalya kalıpları yapan ustaların başı.
- 1674 – **silahsızlanma** [es. t. *terk-i teslihat*]: Dünyada genel barışı sağlamak ereğiyle devletlerin karşılıklı olarak silah gücünü azaltma ya da tümüyle ortadan kaldırma çabası.
- 1675 – **silahtar ağa**: Törenlerde, sağ omuzunda padişahın kılıcını taşıyarak at üzerinde gerisinden yürüyen, sarayın hasodabaşısından sonra gelen en yüksek görevlilerinden biri.
- 1676 – **silahtar bölüğü**: Kapıkulu süvarisinin savaşa giderken askerin geçeceği yolları temizlemekle görevli ikinci bölüğü.
- 1677 – **silahtar hazinesi**: Topkapı sarayında, yönetim ve gözetimi dolayısıyla anahtarı silahtarahada duran ve içinde değerli silahlarla eşyalar saklı olan yer.
- 1678 – **silik akçe**: Yazı ve nakışları aşınmış maden para.
- 1679 – **silmsakalar** [es. t. *sakayan-ı sim-i hassa*]: Padişah divanında hizmet gören suçular.

- 1680 – **slntepe** [es. t. *tümülüs*] [Alm. *Tumulus, Grabhügel*] [Fr., İng. *tumulus*]: İlkçağda sin üzerine toprak yığarak yapılan tepecik.,
- 1681 – **slnyazıt** [es. t. *kitabe-i seng-i mezar*] [Alm. *Grabschrift*] [Fr. *epitaphe*] [İng. *epitaph*] [Lat. *epitaphium*]: Gömüt taşına düz, oyma ya da kabartma olarak yazılan anımsama yazısı.
- 1682 – **slpahı** bkz. **topraklı süvari**.
- 1683 – **slpahloğlu** [es. t. *sipahzade, velediş*]: Kapıkulu süvarilerinin, asker olabilme hakkına sahip çocuklarına verilen ad.
- 1684 – **sir**: 1– Eskiden Avrupa'da kimi derebeylerine verilen san. 2– İmparator ve krallara seslenirken kullanılan saygı sanı.
- 1685 – **siyaset çeşmesi** bkz. **cellât çeşmesi**.
- 1686 – **sofa**: Yeniçeri koğuşunun bir adı.
- 1687 – **sofa kurma**: Tulumbacıların, aralarında çıkan anlaşmazlıkları çözümlemek için, başkanlarının yönetimi altında toplanmaları.
- 1688 – **sofalılar**: Aslında yeniçeri değilken bir yolunu bulup adlarını kütüğe geçirerek ocağa sokulan ve ulufe almak hakkını kazanan yeniçeriler.
- 1689 – **sofalı ocağı**: Topkapı sarayındaki kutsal hırka dairesini temizlemekle yükümlü görevlilerden oluşan kuruluşun adı.
- 1690 – **sofa tezkeresi**: Sofalıların yeniçeri ocağına verildiklerini gösterir belge.
- 1691 – **sofracı** [es. t. *zevvakîn-i dergâh-ı âli, zevvakîn-i hassa*]: Sarayda sofrta hizmeti gören, kimi zaman padişahın özel yemeğinin hazırlanmasına bakan kimse.
- 1692 – **sofra eskisi**: Sarayda ve konaklarda kıdemli kalfa ve ağalar.
- 1693 – **softa**: 1– Sahn medreseleri dışında kalan medreselerin öğrencisi. 2– İlimiye sınıfından olanlara, aşağılamak için verilen ad. 3– Yobaz, kaba sofı.
- 1694 – **solak ortaları**: Yeniçeri ocağının, padişahın gözetçiliğİ görevini yapan 60, 61, 62 ve 63. ortaları.
- 1695 – **solakbaşı**: Bir solak ortasının komutanı.
- 1696 – **solgarlıpler** [es. t. *gureba-yı yesar*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi sadrazama bağılı sancak gözetçiliğİ yapmak ve ordunun sol kesiminde yedek kuvvet olarak beklemek olan bölüğü.
- 1697 – **sol kolağası**: Aşaması kolağası ile sağ kolağası arasında olan subay.

- 1698 – **sol ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan-ı yesar*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi hükümdarın sancağını korumak olan ve sadrazamın buyruğunda bulunan bölüğü.
- 1699 – **son üç aylık** [es. t. *reşen mevacibi*]: Yeniçerilere verilen dördüncü üç aylık ulufe.
- 1700 – **sorguç**: Padişahın ve vezirlerin başlıklarına takılan tüy ya da püskül biçimindeki süs.
- 1701 – **sorguçlar** bkz. **gagauz**.
- 1702 – **Sovyet**: Rus komünistlerinin kurdukları hükümet.
- 1703 – **soyağacı** [es. t. *şecere*] [Alm. *Stammbaum*] [Fr. *arbre généalogique*] [İng. *genealogical tree, pedigree*]: Bir soyun, en uzak atasından başlayarak son üyesine değin bireylerini gösterir çizelge.
- 1704 – **soybilim** [es. t. *ilm-i ensab, silsile*] [Alm. *Genealogie*] [Fr. *généalogie*] [İng. *genealogy*]: Tarihte ailerin, soyların kökenlerini, atalardan torunlara dek sıralanışlarını ve akrabalık ilişkilerini inceleyen bilim dalı.
- 1705 – **soylu** [es. t. *asilzade*] [Alm. *Adlige, Aristokrat*] [Fr. *aristocrate, noble*] [İng. *aristocrat, nobleman*]: 1– Soylu yönetimindeki ayrıcalıklı sınıf ve bu sınıfın üyesi. 2– Fransız devrimi sırasında soylu kişi ya da eski yönetim yanlısı. 3– Doğuşu ya da zekâ, davranış üstünlükleriyle sıvırlan kimse.
- 1706 – **soylular yarışı** [es. t. *turnuva*] [Alm. *Turnier*] [Fr. *tournoi*] [İng. *tournament*]: Ortaçağ Avrupa'sında derebeylerle şövalyelerin kendi aralarında düzenledikleri spor ve savaş oyunları yarışması.
- 1707 – **soyluluk** [es. t. *zadegânlık, asalet*] [Alm. *Nobilität, Adel, Aristokratie*] [Fr. *noblesse, aristocratie*] [İng. *nobless, aristocracy*]: Soylu olma niteliği.
- 1708 – **soynuk ağa** bkz. **soynuk eski**.
- 1709 – **soynuk eski**: Padişahın kişisel hizmetlerini gören, hazine koğuşunun dokuz saray adamından herbirine verilen ad.
- 1710 – **sömürge** [es. t. *müstemleke*] [Alm. *Kolonie*] [Fr. *colonie*] [İng. *colony*]: Bir ulusun, kendi ülkesi sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği, ekonomik ve siyasal çıkarlar sağladığı ülke.
- 1711 – **sömürgecilik** [es. t. *müstemlekecilik*] [Alm. *Kolonialpolitik*] [Fr. *politique de colonisation*] [İng. *colonial policy*]: Sömürge edinme siyaseti.

- 1712 – **söylence** [es. t. *usture, esatir, mit*] [Alm. *Mythe*] [Fr. *mythe*] [İng. *myth*]: Tarih öncesi Tanrılarının serüvenlerini anlatan öykü.
- 1712a– **söylencebilim** [Alm. *Mythologie*] [Fr., İng.*mythologie*]: 1– Bir budunun söylencelerinin tümü. 2– Söylenceleri inceleyen bilim.
- 1713 – **suağası** [es. t. *mir-i ab*]: Osmanlılarda toprak sulamada akarsulardan herkesin düzenle yararlanabilmesini sağlayan görevli.
- 1714 – **subaşı** bkz. **sübaşı**.
- 1715 – **sucu gedlği** [es. t. *saka gedlği*]: Bir tür tekel olan çeşmeden su alma ayrıcalığı.
- 1716 – **sucular** [es. t. *sakalar, sebilciler*]: Yeniçeri ocağının su gereksinmesini sağlayan kimseler.
- 1717 – **sucular kethüdası**: Sakalar ocağının kethüdası.
- 1718 – **sudagabo**: Deniz topçuları örgütünde beylik kalyonlarda görev alanlardan bir sınıfın adı.
- 1719 – **suhte** bkz. **softa**.
- 1720 – **sultan**: 1– Müslüman, özellikle Sünnî hükümdarların kullandıkları san: Sultan Osman gibi. 2– Padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen san: Naciye Sultan, Hürrem Sultan gibi.
- 1721 – **sultan camileri** [es. t. *salâtin camileri*]: Padişah, padişah oğulları ve sultanlarca yaptırılan camiler.
- 1722 – **sultan düğünü** [es. t. *sûr-i hümayun*]: Padişah oğullarının sünnetleri ve kızlarının evlenmelerinde yapılan tören ve şenlik.
- 1723 – **sultan efendi**: Osmanlılarda padişahın kızkardeşleri ile kızlarına verilen san.
- 1724 – **sultanı**: 1– Mısır, Trablus ve Cezayir darphanelerinde basılan Osmanlı altınları. 2– 1908'den sonra Osmanlı ülkelerinde, bugünkü lise dengi öğretim kurumu.
- 1725 – **sultan kethüdası**: Padişahların ve şehzadelerin evlendirilen kızlarının dairelerindeki işlere bakan görevli.
- 1726 – **sultanlık** [es. t. *saltanat*] [Alm. *Herrschaft, Sultanat*] [(Fr. *règne, sultanat*] [İng. *reigne, sultanate*]: 1– Padişahlık, hükümdarlık görevi. 2– Sultan sanını taşıyan bir İslâm hükümdarın ülkesi: Fas Sultanlığı vb.
- 1727 – **sultanoğlu** [es. t. *sultan-zade*]: Padişah kızlarının, padişah soyundan olmayan kocalarından doğan erkek çocuklarına verilen san.

- 1728 – **sunak** [es. t. *mezbah*,][Alm. *Altar*] [Fr. *autel*] [İng. *altar*] : Tapınaklarda, üzerinde kurban kesilen, günlük gibi güzel koku veren nesneler yakılan, önünde dinsel törenler yapılan masa.
- 1729 – **sunular** [es. t. *maruzat*]: Sadrazamın mabeyne yazdığı tezkereler.
- 1730 – **suyolcu**: İstanbul'un su yollarının ve bunlara ilişkin kuruluşların bakımı, onarım ve işletme işleriyle uğraşan kimse.
- 1731 – **suyolcubaşı** : Osmanlılarda su işlerine bakan ve şehreminine bağlı görevlinin sanı.
- 1732 – **sübaşı** [es. t. *şahne, şihne*]: 1– Kentlerin, özellikle kasabaların güvenlik işlerine bakan görevlilerin buyurucusu. 2– Acemi ocaklarında küçük aşamalı subay. 3– Kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse. 4– Rumeli'de çiftlik kâhyası.
- 1733 – **Süleymanîye medreseleri** [es. t. *sahn-ı Süleymaniye*]: İstanbul'da Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptırdığı; tıp, matematik ve fen derslerinin okutulduğu yüksek öğretim kurumları.
- 1734 – **sümün**: XVII. yüzyıl ortalarında bir süre Osmanlı ülkelerinde kullanılan ve kuruşun sekizde biri (beş para) değerinde bir yabancı para.
- 1735 – **Sünnîlik**: Müslümanlığın hak tanınan dört büyük mezhebine (Hanefî, Malikî, Şafî) topluca verilen ad.
- 1736 – **süratçılar ocağı** [es. t. *süratçıyan ocağı*]: İvedilikle ateşlenebilen topların kullanılmasını bilen, 1783'te kurulmuş askerî sınıf.
- 1737 – **sürre**: 1– Osmanlı padişahlarının, seyyid ile şerif ve ileri gelenlere dağıtılmak üzere, her yıl Hicaz'a gönderdikleri para ve armağanlara verilen ad. 2– Yarım yük (50.000 akçe) tutarında para için kullanılan bir tecim terimi.
- 1738 – **sürre alayı**: Her yıl recep ayının 12 sinde darüssaade ağasının denetimi altında Hicaz'a gitmek üzere törenle yola çıkarılan ve padişahın armağanlarını taşıyan topluluk.
- 1739 – **sürre altını** [es. t. *darülhilâfe altını*]: II. Sultan Mahmut zamanında çıkarılan bir altın para.
- 1740 – **sürre emlini** [es. t. *emir-ül-hac*]: Sürre alayını sağ ve esen olarak ereğine ulaştırmakla görevlendirilen kişinin sanı.
- 1741 – **sürsat**: Savaşa giden ordunun geçeceği yollar çevresindeki köylülerden, savaş yükümü yoluyla ve rayiç değeri üzerinden yiyecek satın alınması ya da buna karşılık para toplanması.

- 1742 – sürü:** 100, 150, 200 ya da daha kalabalık devşirme çocuklardan oluşan topluluk.
- 1743 – sürücü:** Devşirme çocuklarını İstanbul'a getirmekle yükümlü olan görevli.
- 1744 – sürü gelmek:** Devşirme çocuk topluluklarının İstanbul'a gelmeleri.
- 1745 – süvari kaptan:** Osmanlı donanmasında kapudane, patrona ve riyaleden sonra gelen bir aşama.

Ş

- 1746 – **şahi**: 1–Zarbazan denilen topun en büyük türü. 2– Yavuz Sultan Selimin bastırıldığı altın para.
- 1747 – **şahinci**: 1–Padişahların av şahinlerini üretilip besleyen ve eğiten kişi. 2– Hassa kuşbazları denilen tımarlı avcılardan bir takımın adı.
- 1748 – **şahincibaşı**: Padişahın av ağalarının başı.
- 1749 – **şahtur**: İnce donanma gemilerinden bir sınıfın adı.
- 1750 – **şakaloz** bkz. **çakaloz**.
- 1751 – **şakloz** bkz. **çakaloz**.
- 1752 – **şalope** [Alm. *Schalop*] [Fr. *chalope*] [İng. *shalop*] [İspanyolca *chalupa*’dan]: Eskiden kullanılan iki direkli hafif bir savaş gemisi.
- 1753 – **şaman** [Alm. *Schaman*] [Fr. *chaman*] [İng. *shaman, shamanist*]: Şamanlıkta gelecekte haber verme, büyü yapma gibi işler gören; ruhlarla ilişki kurarak hastaları iyileştirdiğine inanılan din adamı.
- 1754 – **şamanlık** [Alm. *Schamanismus*] [Fr. *chamanisme*] [İng. *shamanism*]: Genellikle Sibirya budunlarında yaygın olan eski bir Türk dini.
- 1755 – **şamdancı** [es. t. *şamdani*]: 1– Yeniçeri ocağında mum, şamdan yapan kimse. 2–Sarayda aydınlatma işleriyle görevli kimse.
- 1756 – **şamdancibaşı**: Sarayda aydınlatma ve ışık araçlarının bakımı işleriyle uğraşan görevlilerin başı.
- 1757 – **şatır**: Tören ve alaylarda gösterişi artırmak için padişahın, vezirin yanlarında yürüyen görevliler.
- 1758 – **şatırbaşı**: Saray şatırlarının başı.
- 1759 – **şato** [Alm. *Burg, Schloss*] [Fr. *château*] [İng. *castle, chateau*]: Pektilmiş derebeyi (senyör, kral) konağı.
- 1760 – **şayka** bkz. **çayka**.
- 1761 – **şehinşah**: İran hükümdarlarının sanı.

- 1762 – **şehir kethüdası**: Osmanlılarda kentlerin maliye ve yönetim işlerine bakan görevli.
- 1763 – **şehir naibi**: Osmanlı eyalet ve sancaklarında baş yönetici divanlarına katılan yüksek görevlilerden biri.
- 1764 – **şehit**: Din yolunda canını veren kimse.
- 1765 – **şehname**: 1– Hükümdarların niteliklerini, üstün başarılarını dille getiren yapıt. 2– Firdevsî'nin ünlü yapıtının adı.
- 1766 – **şehnameci** [es. t. *şehnamenüvis*, *şehnamehan*]: 1– Şehname yazarı. (Şehnamecilik tarih yazıcılığının bir türüdür.) 2–Osmanlılarda vakanüvisliğin kuruluşundan önce devletin resmî tarih yazarı.
- 1767 – **şehremini**: Tanzimata kadar saray ve devlet yapılarının onarım, harmin gider ve aylık işlerine bakmakla yükümlü görevliye verilen san.
- 1768 – **şehremini halifesi**: Şehreminine bağlı yazı işlerini çevirmekle yükümlü görevli.
- 1769 – **şehremini ruznamçecisi**: Şehremini dairesinde hesap işleri ile yükümlü görevli.
- 1770 – **şehzade** [Alm. *Prinz*] [Fr. İng. *prince*]: Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san.
- 1771 – **şehzade alayı**: Sancak beyliği görevi ile eyalete çıkmakta olan padişah oğullarının İstanbul'dan ayrılımları sırasında düzenlenen tören.
- 1772 – **şehzade lalası**: Sancağa çıkan padişah oğullarına, görevlerinde danışmanlık yapmak üzere katılan seçkin kişinin sanı.
- 1773 – **şehzade sancağı**: Padişah oğullarının, devlet yönetimini öğrenmeleri için valilik ettikleri sancaklar: Amasya, Manisa, Trabzon, Antalya, Sivas, Konya, Kütahya.
- 1774 – **şeriat**: Müslümanlıkta dinsel yasa ve kurallar.
- 1775 – **şerifi** bkz.. **Venedik dukası**.
- 1776 – **şerifler**: Hz. Muhammet'in torunu Hasan'ın soyundan gelen kimse-ler.
- 1777 – **şeyhülharemeyn**: Hac yolcularının ve sürre alayının güvenle Hicaz'a gidip dönmelerini sağlamakla görevli olan Şam valilerinin sanı.
- 1778 – **şeyhülislâm** [es. t. *müfti-l-enam*, *fetva-penah*]: Divan üyesi olup bütün din kurumlarının başında olan en yüksek müderris.

[1779 – 1783] şeyhülislâm kapısı

- 1779 – şeyhülislâm kapısı [es. t. *bab-ı fetva, bab-ı meşihat*]: Şeyhülislâm-ların görev yaptıkları daire.
- 1780 – Şiiilik [es. t. *Şia*]: Hz. Muhammet'in torunu Halife Ali ve oğullarının gadre uğradıkları savıyle Sünnilikten ayrılanların meydana getirdikleri ve İslâmın bölündüğü 72 takımın 20 sini kapsayan mezhep.
- 1781 – şimşirlik bkz. kafes .
- 1782 – şltiye [es. t. *şehitiye, şehitiye-i brik*]: Brik türünden iki dlrekli beylik gemi.
- 1783 – şövalye [Alm. Ritter] [Fr. *chevalier*] [İng. *knight*] 1– Eski Roma'da üç sınıftan ikincisinin üyesi olan yurttaş. 2– Ortaçağ Avrupa'sında özel biçimde yetişmiş ve özel ülküler taşıyan soylu kış, atlı savaşçı. 3– Feodal düzende soyluluk sanlarının en alt derecesi.

T

- 1784 – **tabkur** bkz. **tabur**.
- 1785 – **tablet** [Alm. *Tontafel, Tablette, Keilschrifturkunde*] [Fr. *tablette*] [İng. *tablet, cuneiform tablet*]: Eski uygar budunlardan kalma, pişmiş ya da güneşte kurutulmuş kilden yapma, üzerinde çivi yazısı ile metin yazılı belge.
- 1786 – **tabur** [Alm. *verschanztes Feldlager, Artilleriepark*] [Fr. *barricade, parc d'artillerie*] [İng. *barricade, fortified campus*]: Berkitilmiş tabya ve sığınak.
- 1787 – **tabur ağası**: Osmanlılarda tabur komutanı, alay binbaşısı.
- 1788 – **tabur kurmak**: Asker birliğini, çevresine hendek çekmek ya da başka türlü berkitimler yaparak saldırıdan korumak ve savaşmaya hazır tutmak.
- 1789 – **tabya yamağı** bkz. **yamak 3**.
- 1790 – **taht** [es. t. *serîr, iklîl*] [Alm. *Thron*] [Fr., İng. *throne*]: 1– Hükümdarlık koltuğu. 2– Hükümdarlık orunu.
- 1791 – **tahta**: Topkapı Sarayında divanın kurulduğu Kubbealtı'nın dış yanında relsükküttap ile yazmanlarının oturdukları yerin adı.
- 1792 – **tahtadayı** bkz. **arday**
- 1793 – **tahta geçiş artırımları** [es. t. *cûlus terakkileri*]: Padişahın tahta geçmesi nedeniyle yeniçeri ulufelerinde yapılan artırımlar.
- 1794 – **tahta geçiş bahşîşl** [es. t. 1– *cûlus in'âmı*. 2– *cûlusiye*]: 1– Padişahların tahta geçmeleri dolayısıyla askere, ulemaya ve memurlara dağıtılan para. 2– Aynı nedenle timar, zeamet ve görev sahiplerinden alınan vergiler.
- 1795 – **tahta geçiş çıkması** bkz. **büyük çıkma**.
- 1796 – **taht değişiml** [es. t. *tebeddül-i saltanat*] [Alm. *Thronwechsel*]: Hükümdarın değişmesi.

[1797 – 1812] taht gemisi

- 1797 – **taht gemisi**: Osmanlı padişahlarının bindikleri gemi.
- 1798 – **taht kadılığı**: İstanbul'daki kadılara verilen san.
- 1789 – **taht kapısı** bkz. **akağalar kapısı**.
- 1800 – **tahttan indirmek** [es. t. *hal*] [Alm. *Entthronung*] [Fr. *déthronement, déposition*] [İng. *dethronement, deposition*]: Hükümdarlıktan düşürmek.
- 1801 – **tak**: Anıt olarak yapılan ya da şenliklerde yer yer caddelerde kurulan türlü süslerle donatılmış kemer.
- 1802 – **takım** [es. t. *cemaat*]: Yeniçeri ocağı, saray vb. örgütlerde hizmet gören topluluklar: kapıcılar takımı, cellâtlar takımı, sucular takımı, cebeciler takımı gibi.
- 1803 – **takımerkl** [es. t. *oligarşi*] [Alm. *Oligarchie*] [Fr. *oligarchie*] [İng. *oligarchy*]: Siyasal erkin, toplumun bir takımının elinde bulunduğu yönetim biçimi.
- 1804 – **talimhanecibaşı** [es. t. *ser-muallim-i talimhane*]: Yeniçeri ocağında, talimhanelerde komutanlık ve öğretmenlikle görevli bulunan 54. sağ bölüğün komutanı.
- 1805 – **Tanrı** [es. t. *ilâh, Allah*] [Alm. *Gottheit, Gott*] [Fr. *divinité, dieu*] [İng. *deity*]: 1– Çoktanrıcılıkta var olduğuna inanılan insanüstü varlıklardan her biri. 2– Acunda varolan her şeyin yaratıcısı ve buyurucusu olduğuna inanılan yüce varlık.
- 1806 – **Tanrıça** [es. t. *ilâhe*] [Alm. *Göttin*] [Fr. *déesse*] [İng. *godness*]: Kadın Tanrı.
- 1807 – **Tanrı elçisi** [es. t. *peygamber, resul*] [Alm. *Prophet*] [Fr. *prophète*] [İng. *prophet*]: İnsanlara doğru yolu göstermek üzere Tanrının gönderdiği elçi.
- 1808 – **tanrıkut**: Hun hükümdarlarının sanı.
- 1809 – **Tanrısız** [es. t. *mülhit*] [Alm. *Atheist*] [Fr. *athée*] [İng. *godless*]: Tanrısı olmayan kimse.
- 1810 – **Tanrıtanımaz** [es. t. *zındık*] [Alm. *Ketzer*] [Fr. *hérétique*] [İng. *heretic*]: Tanrı kitaplarından hiç birine inanmayan.
- 1811 – **Tanzimat** bkz. **Tanzimat-ı hayriye**.
- 1812 – **Tanzimat Dairesi**: Osmanlı danıştayının, 1871'de kurulan ve asıl görevi yasa ve tüzükleri incelemek, gereğinde bunları yorumlamak olan önemli bir dairesi.

- 1813 – **Tanzimat fermanı** bkz. **Gülhane hat-ı-hümayunu**.
- 1814 – **Tanzimat-ı hayriye**: Osmanlı devletine Batı anlamında bir biçim vermek ve özellikle Fransız devrimi ile ortaya çıkan insan hakları ilkelelerini Osmanlı ülkelerindeki halka da tanıtmak ve uygulamak için Gülhane hatt-ı hümayununun ilanından başlayarak girilen eylem.
- 1815 – **Tanzimat Yüksek Meclisi** [es. t. *Meclis-i Âli-i Tanzimat*]: Tanzimatın gerektirdiği yasa ve tüzükleri hazırlamak, yurt düzeni ve bayındırlığına yararlı önlemler bulmak, yürürlükteki tüzüklerin bozuk yanlarını düzeltmek, bakanların sorumluluğu halinde ilk yargılamalarını yapmak görevleri ile 1854'te kurulan meclisin adı.
- 1816 – **tapınak** [es. t. *mabet*] [Alm. *Tempel*] [Fr., İng. *temple*]: Tanrıya tapınılan yapı.
- 1817 – **tapkur**: Tehlike karşısında kolayca savunabilmek için, dört köşe biçiminde dizilen ve tekerleklerinden zincirle birbirine bağlanan araba ve benzeri araçların oluşturdukları berkitilmiş yer; tabur.
- 1818 – **tarih**: 1– [Alm. *Geschichte*. [Fr. *histoire*] [İng. *history*] İnsanların, üyesi bulundukları toplumu etkileyen eylemlerinden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olaylar arasındaki nedensel ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri araştırıp gösteren bilim. 2– [Alm. *Datum*] [Fr., İng. *date*]: Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz: 29 Ekim 1923, Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu tarihtir. 3– Tarih kitabı: Cevdet Paşa'nın Osmanlı Tarihi; Naima Tarihi.
- 1819 – **tarihçe**: Bir olay ya da nesnenin özet olarak yazılmış tarihi.
- 1820 – **tarihçi** [es. t. *müverrih*] [Alm. *Historiker, Geschichtsschreiber*] [Fr. *historien, historiographe*] [İng. *historian, historiographer*]: Tarihsel konular üzerinde araştırmalar yapan, tarih kitapları yazan kişi.
- 1821 – **tarih düşürmek**: Önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla koşuk biçiminde söylenen sözlerle, ebcet hesabına göre tarihini belirtmek. bkz. **ebcet hesabı**.
- 1822 – **tarihöncesi** [es. t. *kabl-et-tarih*] [Alm. *Vorgeschichte*] [Fr. *préhistoire*] [İng. *prehistoric times*]: Tarihten (yazılı belgelerden) önceki çağlar.
- 1823 – **tarikat** [Alm. *Orden*] [Fr. *ordere religieux*] [İng. *order*]: Bir din içinde tasavvufa, gizemciliğe dayanan, inançta ve kimi ilkelerde birbirinden ayrılan, Tanrıya ulaşma yollarından herbiri: Mevlevî tarikatı, Sen Jan tarikatı gibi.

[1824 – 1843] tartur

- 1824 – **tartur**: Bir tür başlık.
- 1825 – **tas**: Solak ve peyklerin giydikleri başlık.
- 1826 – **tas akçesi**: Ortaklaşa giderleri karşılamak için yenlçerilerin ulufelerinden kesilerek bölük ya da ortaların yardımlaşma sandıklarına konan para.
- 1827 – **taslakçı**: Orta belirtisi taşıdığı için, kışlaya bile uğramaksızın yenlçerilik taslayan kimse.
- 1828 – **tasma akçesi** bkz. **çift akçesi**.
- 1829 – **taşıl bilim** [es. t. *ilm-i müstehasat*] [Alm. *Paläontologie*] [Fr. *paléontologie*] [İng. *paleontology*]: Yerbilimsel dönemlerde yaşamış varlıkları inceleyen bilim.
- 1830 – **taşra hazinesi** bkz. **dışhazine**.
- 1831 – **taşra kulluğu**: Dokuz ayda bir değiştirilen, İstanbul dışındaki karakol subaylığı.
- 1832 – **taşralı** [es. t. *merd-i garib*]: 1– İstanbul'lu olmayan kimse. 2– Ulufe dağıtımında kendisi hazır bulunmayıp ödeneğini başka birisi eliyle alan kapıkulu süvarisi.
- 1833 – **taşralı er** bkz. **kalyoncu**.
- 1834 – **taşra vezirleri**: İstanbul dışında görev yapan vezirlere topluca verilen ad.
- 1835 – **Tatar**: 1– Vezir kapılarında ivedilikle haberleşmeyi sağlamakta kullanılan kimse. 2– Dobruca bölgesinde yerleştirilmiş olup otuzar kişilik ocak timara sahip olan kimselere verilen ad. 3– Kimi Türk topluluklarına verilen ad.
- 1836 – **tatar ağası**: Tatar denen postacıların başı.
- 1837 – **tatar dolaması**: Tatar denen postacıların giydikleri üstlük.
- 1838 – **tatar oku**: Yayı çok sert olduğundan ancak bir manivela ile çekilebilen bir tür büyük ok.
- 1839 – **tatlısu Frengi**: Batıllık taslayan, davranışlarında batıllara benzemeye özenen doğulu Hristiyan tıplı.
- 1840 – **tavat**: Gürcü soyluları için kullanılan bir san.
- 1841 – **taviçe**: İlçelerdeki akıncı çeribaşısı.
- 1842 – **taycı**: Has ahır için tay yetiştiren kimse.
- 1843 – **taylarağası**: Taycılarının başı olan timarlı.

- 1844 – **tazıcılar ocağı**: Üsküdar'da bulunan, bostancı ocağına bağlı, padişahlar için tazi yetiştirmekle görevli örgüt.
- 1845 – **tebdil** [es. t. *casus*]: Osmanlılarda kılık değiştirerek gizli işleri araştırıran saray ya da belediye görevlisi.
- 1846 – **tebdil-i hümayun hamlacısı**: Tebdil gezen padişahın bindiği kayığın kürekçisi.
- 1847 – **tebdil piyadesi**: Boğaziçinde giysilerini değiştirip kendini tanıtmadan gezen padişahların bindikleri kayık.
- 1848 – **tebdil eskisi**: Padişahla birlikte gezen 12 kıdemli saray görevlisinin herbiri.
- 1849 – **tebdil hasekisi** bkz. **tebdil etkisi**.
- 1850 – **tefe**: İçinde yirmi altın yaprak bulunan paket; 10 deste yerli altın yaprak ya da 200 yaprak Avrupa altını.
- 1851 – **tefecî**: El altından yüksek faizle para veren kimse.
- 1852 – **tekerk** [es. t. *mutlak hükümdar*] [Alm., İng. *Monarch*] [Fr. *monarque*]: Hiçbir denetim altında olmaksızın devletini istediği gibi yöneten hükümdar.
- 1853 – **tekerki**: [es. t. *mutlakîyet, hükümet-i mutlaka*] [Alm., Fr. *Monarch*] [İng. *monarchy*]: Siyasal erkin bir kişinin elinde bulunduğu yönetim biçimi.
- 1854 – **tekeşlilik** [Alm., Fr. *Monogamie*] [İng. *monogamy*]: Tek bir eş ile evlenme.
- 1855 – **tekfur**: Bizans İmparatorluğu zamanında vali aşamasında olan yöneticilerle Anadolu ve Rumeli'deki kimi Hristiyan beylerine verilen ad.
- 1856 – **tekin**: Eski Türklerde bir babanın taşınılmaz mallarının kalıtçısı olan en küçük oğlu.
- 1857 – **tekir**: Tekfur sözünün bozuk biçimi. bkz. **tekfur**.
- 1858 – **tekke** [es. t. *dergâh, âsîâne*]: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve törenler yaptıkları bina.
- 1859 – **tekke ortası**: Yeniçeri ocağının kırkinci ortası.
- 1860 – **tektanrılı** [es. t. *ehl-i kitab, kitabî, muvahhid*] [Alm. *Monotheist*] [Fr. *monothéiste*] [İng. *monotheist*]: Tanrı kitaplarından (Tevrat, İncil, Zebur, Kur'an) birine inanan.
- 1861 – **telhis** [es. t. *tezkire-i âlî, (Tanzimattan sonra) tezkire-i maruze*]: Sad-

razamın, bir sorunu kendi düşünceleriyle birlikte özet halinde yazarak padişaha sunduğu kâğıt.

- 1862 – **telhisçi** [es. t. *telhisi*]: Sadrazam kapısında telhis yazmak ve bunları yürürlüğe koymakla yükümlü görevli.
- 1863 – **temren**: Ok ve kargı gibi silâhların ucuna takılan sivri maden parça.
- 1864 – **Temsilciler Kurulu**: Türk Kurtuluş Savaşının başlarında Sivas Kongresince “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”nin temsilcileri olarak seçilen ve 11 Eylül 1919 – 23 Nisan 1920 arasında Türk ulusu adına bağımsızlık savını yürüten, Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki 9-16 kişilik topluluğun adı.
- 1865 – **tenktür**: “Hazine” denen bez parçaları az sayıda olan, en ufak çadır.
- 1866 – **tepe mazgalı**: Kalenin seğirdim yerlerinde, düşmanı gözetlemek için açılmış dar delik.
- 1867 – **tepsilcibaşı**: Saraydaki altın ve gümüş tepsilerin bakımı ve saklanması ile yükümlü görevli.
- 1868 – **terakkî** [es. t. *hisse*]: 20.000 akçeye dek çıkabilen timar gelirinin, kılıç hakkı çıktıktan sonraki bölümü.
- 1869 – **terhan**: Eski Türk devletlerinde, hiçbir vergi yükümü olmayan ve hanın yanına her zaman girip çıkma ayrıcalığı bulunan soylu kişi.
- 1870 – **teroğlan**: Cizye toplayan görevlilerin bu iş için kullandıkları kimse.
- 1871 – **tersane ağası**: Tersanede kaptanpaşanın vekilliğini yapan yüksek deniz subaylarından biri, kaptanpaşa vekili.
- 1872 – **tersane defteremini**: Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancaklardaki timar sahiplerinin defterlerini tutmakla yükümlü olan görevli.
- 1873 – **tersane emini** bkz. **tersane-i amire emini**.
- 1874 – **tersane halkı**: Osmanlılarda savaş gemilerinde çalışan kaptan, rels, kalafatçı, kumbaracı ve marangoz gibi görevlilerin topluca adı.
- 1875 – **tersane-i amire emini**: Tersanenin malî işlerini yürüten görevli.
- 1876 – **tersane kâtlbli** [es. t. *canib efendi*]: Tersane emininin gelir ve gider hesaplarını tutan görevli.
- 1877 – **tersane kethüdası**: Tersanede kaptanpaşadan sonra gelen en yüksek aşamalı ve en yetkili subay.
- 1878 – **tersaneli**: Osmanlılarda deniz subay ve erlerine verilen ad.
- 1879 – **tersane reisi** [es. t. *tersane defterhanesi müdürü*]: Tersanede, kap-

tanpaşa eyaletine bağlı sancaklardaki timar ve zeamet işlerine bakan en yüksek aşamalı görevlinin sanı.

- 1880 – **tersane sarayı**: Kaptanpaşanın tersanedeki sarayı, Aynalıkavak Sarayı.
- 1881 – **tersane sergisi**: Osmanlı devletinde tersanede çalıştırılanların alacaklarını gösteren cetveller.
- 1882 – **tersane timar sahipleri**: Kaptanpaşa sancağındaki timar sahipleri.
- 1883 – **tertîp**: Mansure askeri örgütünde bir asker birliğinin adı.
- 1884 – **teşrifatçı** [es. t. *teşrifatî efendi*]: Sarayda, divanda ve paşakapısında yapılan her türlü törenlerde elindeki deftere göre protokol işlerini yürüten; ayrıca vezir, beylerbeyi ve öteki devlet büyüklerinin rüsum ve harç defterlerini tutan görevlinin sanı.
- 1885 – **teşrifat nazırı**: Babîlî'de protokol işlerini uygulayan önemli bir görevlinin sanı.
- 1886 – **tetimme medreseleri**: Fatih medreselerinin, yüksek öğrenime hazırlayıcı bölümü.
- 1887 – **tezkereci**: 1– Sadrazamın ve öteki vezirlerin özel kalem müdürlerine verilen ad. 2– Padişah divanında, reisülküttaba bağlı olarak, yazı işlerini yürüten görevlinin sanı. Önceleri bir tezkereci bulunurken sonraları ikiye çıkarılmıştır.
- 1888 – **tıkama bölgesi devleti** [es. t. *tampon devlet*] [*Alm. Pufferstaat*] [*Fr. état tampon*] [*İng. buff state*]: Coğrafi konumu bakımından, güçlü ve birbirine düşman iki devlet arasında bulunan devlet.
- 1889 – **tırnakçı**: Her perşembe günü padişahın tırnaklarını kesip temizleyen görevli.
- 1890 – **timar**: Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, yıllık geliri 3.000–20.000 akçe tutan toprak dirliği.
- 1891 – **timar defterdarı**: Her eyalette, kendi bölgelerinin toprak yazımı defterine göre, timarlarla ilgili her türlü malî işlemleri yürütmekle yükümlü görevli.
- 1892 – **timar eri**: Kendisine timar verilmiş olan kimse.
- 1893 – **timarlı avcılar** [es. t. *bazdaran*]: Hizmetleri karşılığı kendilerine timar verilmiş olan avcılar.
- 1894 – **timarlı çavuşlar**: Padişah divanı çavuşlarından timar sahibi olanlar.
- 1895 – **timarlı sipahi** bkz. **topraklı süvari**.

- 1896 – **tımarlı**: Osmanlı döneminde Akkerman bölgesinde kullanılmış olan bir parâ.
- 1897 – **tımar parçalama**: Ardında ata binecek ve kılıç kullanacak çocuk bırakmadan ölen tımar sahibi bir kimsenin tımarını bölerek uygun kişilere dağıtma işi.
- 1898 – **tiran** [Alm., İng. *Tyrann*] [Fr. *tyran*] (Lidya dilinden): 1– Eski Yunan'da siyasal erki tek başına elinde tutan kimse. 2– Siyasal erki zorla ele geçiren, onu kötüye kullanan kimse.
- 1899 – **tokat**: 1– Kaleiçi, siper, barikat. 2– ahır, ağıl.
- 1900 – **tolga**: Düşman silahından korunmak için demirden yapılmış, kimilerinde altın ve gümüş kakmalar bulunan başlık.
- 1901 – **tomrukağası**: Tomruk dairesinin baş yöneticisi.
- 1902 – **tomruk dairesi**: Osmanlılarda cezaevine verilen ad.
- 1903 – **topa bağlama**: Eskiden adam öldürenlerin, topun ağzına bağlanıp ateş edilerek öldürülmeleri.
- 1904 – **topalı**: Bir kale önündeki açıklık.
- 1905 – **top arabacıbaşı**: Top arabacı ocağının komutanı.
- 1906 – **top arabacı ocağı**: Yeniçeri örgütünde topların, top araç ve gereçlerinin taşınması ile görevli ağabölüğü.
- 1907 – **topçubaşı**: Topçu ocağının komutanı.
- 1908 – **topçu ocağı**: Yeniçeri örgütünde, top dökümü ve kullanışı ile uğraşan ağabölüğü.
- 1909 – **tophane-i amire**: 1– Osmanlı askerî örgütünde topçu sınıfının yönetim merkezi. 2– Devletin top fabrikası.
- 1910 – **tophaneli**: Osmanlılarda topçu sınıfından asker.
- 1911 – **tophane müşiri**: Tophanenin en büyük buyurucusu.
- 1912 – **Topkapı Sarayı**: Osmanlı padişahlarının oturdukları, İstanbul'da Sarayburnu sırtlarında kurulmuş olan saray.
- 1913 – **topotu**: Top atımında kullanılan barut.
- 1914 – **topraklı** [es. t. *sahib-i arz*]: Beylik toprağı devlet adına kullanan tımar ya da zeamet sahibi.
- 1915 – **topraklı süvari**: Tımar ve zeamet sahipleri ile bunların savaş zamanında orduya katmak zorunda oldukları atlı askerlerden oluşan örgüt.
- 1916 – **topuzlu süvari çavuşları**: Savaş sırasında gerilemeğe ya da kaçmağa kalkışan askeri, ellerindeki topuzlarla öldürmeğe görevli atlı erbaşlar.

- 1917 – torba acemileri bkz. acemi oğlanı.
- 1918 – torba oğlanı bkz. acemi oğlanı.
- 1919 – töresel vergiler [es. t. *tekâlif-i örfiyye, rüsum-ı örfiyye*]: Savaş zamanlarında devlet hazinesinin gereksinmelerini karşılamak için toplanan olağanüstü vergilerin bir bölümü.
- 1920 – Trablusugarp ocağı: Kuzey Afrika'daki garp ocaklarından biri. bkz. garp ocakları.
- 1921 – tugay : Osmanlı ordusunda iki alaydan oluşan asker birliği.
- 1922 – tuğ: At kılından süpürge biçiminde yapıp bir sırığa takılan, Osmanlılarda padişah, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi vb. kişilerce kullanılan belirti ve nişan.
- 1923 – tuğcubaşı [es. t. *ser-tuğcıyan*]: Padişah tuğcularının başı.
- 1924 – tuğcular bkz. padişah tuğcuları.
- 1925 – tuğra [es. t. *tevk-i hümayun, nişan-ı hümayun, misal-i hümayun, nişan-ı şerif, alâmet-i şerif, tuğra-yı garra*]: Türk devletlerinde hükümdarın imzası olarak kullanılan im ya da damga.
- 1926 – tuğracı [es. t. *tuğrakeş*]: Resmî kâğıtlara tuğra çeken görevli.
- 1927 – tuğracı vezir [es. t. *tuğrakeş vezir*]: Padişahın tuğrasını çekmek yetkisi bulunan vezir.
- 1928 – tuğra çekmek: Yazılı padişah buyruklarına tuğra koymak.
- 1929 – tuğralı [es. t. *zer-i mahbub*]: Üzerinde ay resmi bulunan Osmanlı altın paralarından biri.
- 1930 – tuğralı kuruş bkz. yeni Osmanlı kuruşu.
- 1931 – tulumbacı ocağı: Yeniçeri ocağına bağlı olan, yangın söndürme işiyle görevli örgüt.
- 1932 – Tuna beylikleri [es. t. *memleketeyn*] [Alm. *Donaufürstentümer*] [Fr. *principautés danubiennes*] [İng. *danubian principalities*]: Osmanlı yönetim döneminde Eflâk ve Buğdan ülkelerinin ikisine birden verilen ad.
- 1933 – turnacıbaşı [es. t. *ser-turnayî*]: Turnacılar ortası komutanına verilen san.
- 1934 – turnacılar ortası: Yeniçeri ocağının, padişahla ava giden, av köpekleri ve tazılara bakan, birkaç turna taşıyan 68. ortası.
- 1935 – turancılık [Alm. *Panturanismus*] [Fr. *pantouranisme*] [İng. *panturanism*]: Bütün Türklerin tek yurttan ve tek buyruk altında birleşmelerini öngören, ırkçı bir akım.

[1936 – 1947] tutucubaşı

- 1936 – **tütucubaşı** [es. t. *peşkir şagirdi*]: Sarayda kiler odasının, padişahın sofra donatımı işlerine bakan 12 eskisinden üçüncüsünün sanı.
- 1937 – **tutuk akçe** [es. t. *mevkufat*]: Osmanlı maliyesinde belli bir gider için ayrılmışken harcanmadan hazineye kalan para.
- 1938 – **tüfekçi** [es. t. *silahşör*]: 1– Padişahı ve sarayı korumakla görevli olanlara verilen ad. 2– Savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kişi.
- 1939 – **tüfekçibaşı**: Tüfekçi yamaklarının buyurucusu.
- 1940 – **tüfekçi yamağı**: Padişaha özgü silahları koruyan, bakım işleriyle uğraşan görevli.
- 1941 – **tüfekhane**: Osmanlı ordusunun tüfek gereksinimini karşılayan yer.
- 1942 – **tüfekliler** [es. t. *tüfenk-endazun*]: 1– Piyade eri. 2– Savaş gemilerinde, gemici olmayan, sadece savaşan askerler.
- 1943 – **tülbent ağası**: Padişahın sarık ve çamaşırlarını korumak, temizlemek, gereğinde padişahı giydirmek işleriyle uğraşan ve törenlerde sarığı taşıyan görevli.
- 1944 – **tülbent gılamı** bkz. **tülbet ağası**.
- 1945 – **tümçağrı** [es. t. *nefir-i âmm*]: Savaş bölgesinde olan bütün halkın topyekûn savaşa çağırılması.
- 1946 – **tümdanış** [es. t. *ârâ-yı umumiye, plebisit*] [Alm. *Plebiszit, Volksentscheid, Volksabstimmung, Referendum*] [Fr. *plébiscite, référendum*] [İng. *plebiscite, referendum*]: Siyasal yetkece alınan önemli bir kararın, yönetilenlerce onanıp onanmadığını ortaya koymak için halkoyuna başvurma yolu.
- 1947 – **türbe** [Alm. *Mauseleum*] [Fr. *mausolée*] [İng. *mausoleum*]: İçinde, çoğu kez ünlü kişilerin gömülü bulunduğu yapı, anıtsal sin.

U

- 1948 – **uç** [es. t. *serhat, süğür*] [Alm. *Mark*] [Fr. *marche*] [İng. *march*] [Lat. *margo*]: Türk devletlerinde genel olarak sınır ya da sınır boylarındaki eyalet ve sancaklara verilen ad.
- 1949 – **uçbeyi** [es. t. *serhat beyi*] [Alm. *Markgraf*] [Fr., [İng. *margrave*]: Uçların sivil ve askerî yönetiminden sorumlu olan görevli.
- 1950 – **uçbeyliği**: 1– Uçbeyinin görevi ya da orunu. 2– Uçbeyinin yönetimi altındaki sancak.
- 1951 – **uçurma**: Osmanlılarda, ince donanmanın en küçük gemilerine verilen ad.
- 1952 – **uğrunkapi**: Kuşatmakta olan düşmanı ansızın baskına uğratmak için kalelere yapılmış gizli çıkış kapısı.
- 1953 – **ûlâ**: Osmanlılarda, protokolda Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinden sonra gelen bir sivil aşama
- 1954 – **Ulah** [Alm. *Wlach*] [Fr. *Valachien*] [İng. *Walachian*]: Eflâk ülkesi halkına Osmanlıların verdikleri ad.
- 1955 – **ulak** [es. t. *sâî, berid*]: Resmî kâğıtları ve haberleri ivedilikle götürüp getiren görevli.
- 1956 – **ulufe** [es. t. *vacib, mevâcib*]: Osmanlılarda kapıkulu askerine, saray ve devlet örgütlerindeki kimi görevlilere üç ayda bir verilen ödenek.
- 1957 – **ulufe artırımı** [es. t. *inâm*]: Yeniçeri ulufelerinde yapılan artırım.
- 1958 – **ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan*] bkz. **orta bölükler**.
- 1959 – **ulufe defteri** [es. t. *mevâcib defteri*]: Yeniçeri ocağından olanların ödeneklerinin yazılı bulunan defter.
- 1960 – **ulufe dîvanı** bkz. **galebe divanı**.
- 1961 – **ulufesiz acemi**: Türk töre ve geleneklerini öğrenmek üzere bir süre için Türk aileleri yanına verilen devşirme çocukları.

[1962 – 1974] ulusal ant

- 1962 – **ulusal ant** [es. t. *misak-ı milli*]: Son Osmanlı parlamentosunun, 28 Ocak 1920 tarihinde açıkladığı temeli Erzurum ve Sivas kongrelerinden benimsenen ilkelere dayanıp Türk ulusunun birliği ile yurdunun bütünlüğünü ve gelecekteki güvenliği ile gelişmesini amaçlayan, karar.
- 1963 – **ulusal güçler** [es. t. *kuva-yı milliye*]: Türk bağımsızlık savaşı boyunca iç ve dış düşmanlara karşı çalışan ve çarpışan örgütlenmiş sivil ve askeri güçlere verilen ad.
- 1964 – **ulusçuluk** [es. t. *milliyetçilik*] [Alm. *Nationalismus*] [Fr. *nationalisme*] [İng. *nationalism*]: Her ulusun kendine özgü kültür ve geleneklere bağlı kalıp kendi varlığını herşeyin üstünde tutarak yaşaması gereğine inanan görüş.
- 1965 – **ulusçuluk akımları** [es. t. *milliyetçilik cereyanları*] [Alm. *nationalistische Bewegungen*][Fr. *mouvements nationalistes*][İng. *nationalist movements*]: Fransız devriminden sonra Avrupa'nın kimi ülkelerinde, 19. yüzyıldan beri Osmanlı egemenliği altındaki yabancı uluslarda ve Türklerde, en sonunda dünyanın bütün ezilmiş uluslarında meydana gelen, kendi kendini bulma ve tam bağımsızlığa kavuşma çaba ve uğraşları.
- 1966 – **ulutaş** [es. t. *megalit*] [Alm., İng. *Megalith*] [Fr. *mégolith*] [Yun. *megalithos*]: Tarihöncesi zamanlarda iri kayalardan yapılmış anıtsal yapı.
- 1967 – **umum çıkması** bkz. **büyük çıkma**.
- 1968 – **Ungürüs, Engürus** [Alm. *Ungar*][Fr. *Hongrois*] [İng. *Hungarian*]: Osmanlıların Macarlara verdikleri ad.
- 1969 – **ur**: Eskiden toprak tabya, berkitilmiş yüksek yer.
- 1970 – **urbeyi**: Kale gözetçisi.
- 1971 – **ur kazmak**: Düşmandan korunmak için hendek açmak.
- 1972 – **uryarar**: Yeniçerilerin lağımçı ocağına bağlı, görevi kalelere ve gerekli yerlere hendek kazmak ve siper yapmak olan asker.
- 1973 – **usta**: 1– Hassa bostancılarının başı. 2– Saray karavaşlarının kıdemlilerine verilen ad. 3– Yeniçerilerde aşçıbaşılık yapan assubay.
- 1974 – **Uyanış** [es. t. *Devr-i İntibah*] [Alm., Fr., İng. *Renaissance*]: Avrupa'da ortaçağın sonlarında oluşan ve klasik ilkçağ kültürüne dayanarak gelişen bir kültür aşaması.

- 1975 – **uydu** [es. t. *peyk*] [Alm. *Satellit*] [Fr., İng. *satellite*]: Görünüşte bağımsız, gerçekte başka bir devlete bağımlı olan (devlet).
- 1976 – **uygarlık** [es. t. *medeniyet*] [Alm. *Zivilisation*] [Fr., İng. *civilisation*]: İnsanların daha iyi bir yaşayışa kavuşmaları ve doğaya egemen olabilmeleri için gösterdikleri çabalardan çıkan sonuçlar olup teknik, bilim ve kültür olarak belirir.
- 1977 – **uyruk** [es. t. *tebaa*] [Alm. *Staatsangehöriger*] [Fr. *sujet (d'un état)*] [İng. *subject, citizen*]: Bir devletin bağımlı altında bulunan klmse.
- 1978 – **Uzakdoğu** [es. t. *Aksa-yı Şark*] [Alm. *Ferne Osten*] [Fr. *Extreme Orient*] [İng. *Far East*]: Doğu Asya ülkeleri.

Ü

- 1979 – **Üçanbarlı**: Kalyon sınıfından yelkenli savaş gemilerinin en büyüğü.
- 1980 – **Üçaylık** [es. t. *kıst*]: Kapıkulu askeri ulufelerinin üç aylık tutarı.
- 1981 – **Üçaylık ödenek** bkz. **ulufe**.
- 1982 – **Üçkent** [es. t. *Bilâd-i Selâse*]: Eyüp, Galata ve Üsküdar'ın topluca adı.
- 1983 – **Üçler erki** [Alm. *Triumvirat, Dreierherrschaft*] [Fr. *triumvirat*] [İng. *triumvirate*]: Siyasal erkin üç kişi elinde bulunduğu yönetim biçimi.
- 1984 – **Üçlem** [es. t. *teslis*] [Alm. *Trinität*] [Fr. *trinité*] [İng. *trinity*]: Hristiyanlıkta Tanrı'nın birleşmiş üç ayrı varlık (baba, oğul, kutsal ruh) olarak düşünülmesi.
- 1985 – **Üçlü anlaşma** [es. t. *ittifak-ı müselles*] [Alm. *Dreierbund*] [Fr., İng., *triple alliance*]: Birinci Dünya Savaşından önce Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletleri arasında yapılan bağlaşıma verilen ad. bkz. **anlaşık devletler**.
- 1986 – **Üçlü bağdaşma** [es. t. *itilâf-ı müselles*] [Alm. *Entente*] [Fr. *entente cordiale*] [İng. *triple entente*]: Birinci Dünya Savaşından önce İngiltere, Fransa ve Rusya devletleri arasında yapılan anlaşmanın adı. bkz. **bağdaşık devletler**.
- 1987 – **Üçsancak** [es. t. *Elviye-i Selâse*]: Eskiden Kars, Ardahan ve Batum sancaklarına topluca verilen ad.
- 1988 – **Üçtuğlu**: Üç tuğ taşıyan, vezir aşamasına erişmiş kişi.
- 1989 – **Üçüncü mehter**: Ağa gediklilerinden görevi ağakapısındaki işlevlerine bakmak olan üçüncüsü.
- 1990 – **Üçüncü Üçaylık** [es. t. *reşen mevaci*]: Kapıkulu askerine verilen üçüncü ulufe.
- 1991 – **Üsküf** [es. t. *zerrin küldh*]: Yayabaşı ve daha yüksek aşamalardaki

yeniçeri subaylarının giydikleri, ağız yanı dört parmak eninde sırma ile işlenmiş börk.

1992 – üstüaçık: Tuna ve Don ırmaklarında işleyen bir su taşıtının adı.

1993 – üstünlük [es. t. tefevvuk, tahakküm] [Alm. *Hegemonie, Suprematie*] [Fr. *hégémonie, suprématie*] [İng. *hegemony, supremacy*]: Bir devletin, başkaları üzerinde kurduğu siyasal, kültürel ya da ekonomik egemenlik.

V

- 1994 – **vakanüvis** [Alm. *Reichsgeschichtsschreiber*] [Fr. *historiograph* (de l'état)] [İng. *state chronicler*]: Osmanlılarda zamanın olaylarını yazmakla görevlendirilen resmî tarihçinin sanı.
- 1995 – **vakanüvislik**: Osmanlılarda XVII. yüzyıl sonlarından beri bir devlet memurluğu olan resmî tarihçilik.
- 1996 – **vaka-yı hayriye**: Osmanlı tarihinde yeniçerilerin kaldırılması olayına (1826) verilen ad.
- 1997 – **vakıf** [Alm. *fromme Stiftung, Fideicommiss*] [Fr. *legs pieux, fondation pieuse, fideicommiss*] [İng. *pious foundation*]: Bir hizmetin sürekli olarak yapılabilmesi amacıyla, bir kimsece belli koşullarla ve resmî yoldan ayrılan mülk ya da para.
- 1998 – **valide alayı**: Ölen padişahın anne ve eşlerinin Topkapı sarayından Eskişaraya; yeni padişahın annesinin de Eskişaraydan Topkapı sarayına götürülmeleri töreni.
- 1999 – **valide dairesi**: Topkapı sarayında validesultanın oturduğu özel bölüme verilen ad.
- 2000 – **valide sultan** [es. t. *mehd-i ulya*]: Padişahın annesine verilen san.
- 2001 – **vapurhane**: Su buharıyla işleyen işyeri ve fabrika.
- 2002 – **vardakosta**: Kıyıları koruyan gemilere verilen ad.
- 2003 – **varda topu**: Uyarı için atılan kurusıkı top.
- 2004 – **vardıyan**: Tersanelerde tutuklular için yapılan yer, zindan.
- 2005 – **vardıyanbaşı**: Gemi süvarisi olan, azap askerinin komutanı.
- 2006 – **var-durum** [es. t. *statüko*] [Alm. *Status quo ante*] [Fr. *statu quo*] [İng. *status quo*]: Yürürlükteki anlaşmalara göre olması gereken ya da öteden beri süregelen durum.
- 2007 – **Varna beşçiftellisi**: İnce donanma gemilerinin bir türü.
- 2008 – **varoş**: Kent ve kasabaların kale dışında kalan bölümleri.

- 2009 – veladuka:** Karadağ prensinin sanı.
- 2010 – Venedik dukası** [es. t. *şerifî*]: 1691’de basılan ve Venedik altınına benzeyen bir Osmanlı altın parasının adı.
- 2011 – vezir:** Osmanlılarda sivil ve askeri yetkileri olan ve paşa sanına erişmiş bulunan en yüksek aşamalı görevli.
- 2012 – vikont** [Alm. *Vizekont*] [Fr. *vicomte*] [Ing. *viscount*]: Batı ülkelerinde baron ile kont arasında bir soyluluk sanı.
- 2013 – vllâyet kadısı** bkz. **eyalet kadısı**.
- 2014 – vira ile teslim:** Bir kale ya da berkitilmiş yerin anlaşma yoluyla alınması ya da verilmesi.
- 2015 – voynuk:** Savaş zamanı ordunun ve yüksek komutanların atlarına bakan, barışta da hasahır ve çayır hizmetlerinde çalıştırılan, Hristiyanlardan, özellikle Bulgarlardan oluşturulan bir sınıf asker.
- 2016 – voynukbeyi:** Saray ahırlarında çalışan voynukların başı .
- 2017 – voynuk seraskeri:** Voynukların bağlı bulundukları çeribaşı.
- 2018 – voyvoda** [es. t. *reis*]: 1– Osmanlıların Eflâk ve Buğdan Beylerine verdikleri san. 2– Kesime verilen bir yerin vergilerini toplamakla görevlendirilen kimse. 3– Vezirlerin, haslarının yıllık gelirini toplamak için gönderdikleri görevli.

Y

- 2019 – **yağma** bkz. **çapul**.
- 2020 – **yahnıkapan**: Ocak dışında, devlet büyüklerinin konaklarında görev yapan yeniçerilere verilen ad.
- 2021 – **yakalı baltacılar** bkz. **zülüflü baltacılar**.
- 2022 – **yakınçağ** [es. t. *asr-ı hazır, kurun-ı ahire*] [Alm. *neueste Zeit*] [Fr. *âge contemporain*] [İng. *contemporary age*]: Fransız devriminden (1789) günümüze dek süregelen zaman kesmi.
- 2023 – **yakınçağ tarihi** [es. t. *asr-ı hazır tarihi, kurun-ı ahire tarihi*][Alm. *neueste Geschichte*] [Fr. *histoire contemporaine*] [İng. *contemporary history*]: Fransız devriminden günümüze değin uzanan tarih.
- 2024 – **Yakındoğu** [es. t. *Şark-ı Karib*] [Alm. *Nahe Osten*] [Fr. *Proche Orient*] [İng. *Near East*]: Doğu Akdeniz çevresindeki ülkelerin topluca adı.
- 2025 – **yaldız altını**: Osmanlı altın paralarından birinin adı.
- 2026 – **yalağası**: Kıyıları gözetleyen görevli komutan.
- 2027 – **yamak**: 1– Yeniçeri ocağında topçu ve humbaracı gibi askerî kuruluşlarda aday olarak bulunan kimse. 2– Bir toprak dirliğine ocak şeklinde tasarruf edenlerden, savaş zamanı hizmete gitmeyip yerinde kalan kimse. 3– Kale gözetçisi yeniçeri.
- 2028 – **yancık**: Atların sırtına geçirilen zırhlı örtü.
- 2029 – **yararcı tarihçilik** [Alm. *pragmatische Geschichtsschreibung*] [Fr. *historiographie pragmatique*] [İng. *pragmatic historiography*]: Geçmiş olayların gelecek olaylar için örnek alınması amacını güden tarih yazıcılığı.
- 2030 – **yardımcı** [es. t. *muinli*]: Osmanlılarda, askere alındığında ailesine bakacak kimsesi olan kişi.

- 2031 – **yardımcısız** [es. t. *muinsiz*]: Osmanlılarda, ailesine bakacak kimsesi olmadığı için askerliği ertelenen kişi.
- 2032 – **yarıtanrı** [es. t. *nim-ilâh*] [Alm. *Halbgott*] [Fr. *demi-dieu*] [İng. *demi-god*]: 1– Mitolojide Tanrı ya da Tanrıçaların insanlarla birleşmesinden doğan çocuklar. 2– Kendisinde Tanrısal nitelikler bulunan kahraman.
- 2033 – **yarlıg** bkz. **yarlık**.
- 2034 – **yarlık** bkz. **ferman**, **berat**, **menşur**.
- 2035 – **yasakçı**: 1– bkz. **kullukçu**. 2– bkz. **kavas**. 3– bkz. **karakullukçu**.
- 2036 – **yat**: Zırh ve kalkan gibi korunma aracı.
- 2037 – **yatakçı** [es. t. *ases*]: Sancakbeyleri ya da beylerbeylerince geceleyin çarşıları beklemekle görevlendirilen halktan kimse.
- 2038 – **yavrukule** bkz. **gözcü kule**.
- 2039 – **yaya akçesi**: Yeniçerilere giysi bedeli olarak verilen para.
- 2040 – **yayabaşı**: Yeniçeri ocağının yaya ortaları komutanlarına verilen san.
- 2041 – **yayabeyi**: 1– bkz. **yayabaşı**. 2– Yayaların, timarları bölgesinde bağlı bulundukları buyurucularına verilen san.
- 2042 – **yayabeyler** bkz. **yaya ortaları**.
- 2043 – **yayalar**: Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, barış zamanı tarımla uğraşan, savaş zamanı sefere katılan; kapıkulu ocaklarının kurulmasından sonra da bir süre eyalet askeri olarak kullanılan; bunlara karşılık kimi vergilerden bağışık tutulan bir sınıf yaya askeri.
- 2044 – **yaya ortaları**: Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri olan 1–101. ortalar. bkz. **sekban bölükleri**, **ağa bölükleri**.
- 2045 – **yayla başgılamı**: Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası**.
- 2046 – **yazılıkaya**: Boğazköy'de Hititler'in yapmış oldukları büyük anıtın adı.
- 2047 – **yazılı mahmudiye**: II. Sultan Mahmut zamanında basılan paralar: atik rumî, cedid rumî.
- 2048 – **yazıt** [es. t. *kitabe*] [Alm. *Inscript*] [Fr., İng. *inscription*]: Bir anıyı kuşaktan kuşağa geçirmek için üzerine yazı kazılan ağaç, maden ya da taş.
- 2049 – **yazıtlıllm** [es. t. *epigrafi*] [Alm., Fr. *Epigraphie*] [İng. *epigraphy*]: Yazıtların okunup değerlendirilmesini amaçlayan bilim.
- 2050 – **yedekçi** [es. t. *yedek-keşan*]: Sefer ve törenlerde padişahın yedek atlarını götüren otuz gedikli.

Yedikule hazinesi [2051 – 2066]

- 2051 – Yedikule hazinesi:** İç hazinenin bir dalı olarak Yedikule'de açılan devlet hazinesi.
- 2052 – yedi tansık** [es. t. *acaib-i seba-yi âlem*] [Alm. *Sieben Weltwunder*] [Fr. *sept merveilles*] [İng. *seven wonders (of the world)*]: İlkçağ uygarlığının olağanüstü yedi sanat anıtı: Mısır piramitleri, Babil'de Semiramis'in asma bahçeleri, Babil kulesi, Olympia'daki Zeüs heykeli, Efes'te Artemis tapınağı, Bodrum'daki mozole, Rodos'taki dev heykel.
- 2053 – yelkenciler:** Tersane halkının, beylik kalyonlarda yelken kullanma görevini yapan sınıfı.
- 2054 – Yemen geliri** [es. t. *Yemen irsaliyesi*]: Yemen eyaletinden her yıl devlet hazinesine gönderilen vergi.
- 2055 – yeni altın** [es. t. *cedid altın*]: II. Sultan Mustafa zamanında basılan altın paralardan biri.
- 2056 – yeniçağ** [es. t. *kurun-ı cedide*] [Alm. *neuere Zeit*] [Fr. *âge moderne*] [İng. *modern times, modern ages*]: Ortaçağın sonundan yakınçağın başlangıcına değin uzanan zaman kesimi.
- 2057 – yeniçağ tarihi** [es. t. *kurun-ı cedide tarihi*] [Alm. *neuere Geschichte*] [Fr. *histoire moderne*] [İng. *modern history*]: Ortaçağın sonundan yeniçağın başına değin uzanan tarih.
- 2058 – yeniçeri** [Alm. *Janitschar*] [Fr. *janissaire*] [İng. *janizary*]: Yeniçeri ocağında sürekli görev yapan ücretli yaya askeri.
- 2059 – yeniçeriağası:** Yeniçeri ocağının en yüksek subayı ve komutanı.
- 2060 – yeniçeriağası divanı** bkz. **ağa divanı**.
- 2061 – yeniçeri bayrakları:** Yeniçeri ocağında kullanılan bayraklar: imam-azam bayrağı, hacibektaş bayrağı, ağa sancağı, alay bayrağı, ket-hüda bayrağı, başçavuş bayrağı, başyayabaşı bayrağı, bölük ve orta Bayrakları.
- 2062 – yeniçeri düğünü:** Savaşta tutsak düşen yeniçerilerin kurtuluş parasını toplamak amacıyla Ocak'ta düzenlenen eğlence.
- 2063 – yeniçerî efendisi:** Yeniçerilerin ulufe ve künye defterlerini tutan büronun başkanı.
- 2064 – yeniçeri kâtibi** bkz. **yeniçeri efendisi**.
- 2065 – yeniçeri ocağı:** Osmanlılarda, 1362–63'te kurulup 1826'da kaldırılan, 196 ortadan oluşmuş askeri örgüt.
- 2066 – yeniçeri odaları:** Yeniçeri kışlaları.

- 2067 – **yeniçerioğlu** [es. t. *velediş*]: Yeniçeri ocağı ileri gelenlerinin ocağa yazdırdıkları oğul ve yakınları.
- 2068 – **yeniçeri serdarı**: Eyaletlerdeki yeniçerilerin, yeniçeriağasınca atanan en yüksek komutanı.
- 2069 – **yeni eşref**: I. Sultan Mustafa zamanında basılan bir para.
- 2070 – **yeni İstanbul** [es. t. *cedid İstanbul*]: 1715'te basılan Osmanlı altın paralarının adı.
- 2071 – **yenilodalar**: İstanbul'da Aksaray'daki yeniçeri kışlaları.
- 2072 – **yeni Osmanlı kuruşu** [es. t. *cedid Osmanlı kuruşu*]: Eski Osmanlı paralarından birinin adı.
- 2073 – **Yeniosmanlılar**: Sultan Abdülaziz zamanında, Osmanlı devletini meşruiyetçi bir yönetime kavuşturmak savı ile bir araya gelmiş olan topluluk.
- 2074 – **yeni rumî** [es. t. *cedid rumî*]: II. Sultan Mahmut zamanında basılan bir paranın adı.
- 2075 – **Yenisaray** [es. t. *Saray-ı Cedid*] bkz. **Topkapı Sarayı**.
- 2076 – **yeni zincirli** [es. t. *cedid zencirli, cedid zencirekli*]: II. Sultan Ahmet adına, Tebriz, Revan ve Tiflis'te basılan altın paranın adı.
- 2077 – **yeni zolota** [es. t. *cedid zolota*] Eski Osmanlı gümüş paralarından birinin adı.
- 2078 – **yeraltı sinliği** [es. t. *katakomp*] [Alm. *Katakomben*] [Fr. *catacombes*] İng. *catacomb*]: İlk Hıristiyanların, kayaları oyarak ya da yer altını kazarak yaptıkları uzun dehlizler biçiminde; tabanına dikey olarak ya da duvarlarındaki oyuklarda yatay olarak ölülerini gömdükleri, kimi kez tapınak olarak kullandıkları sinlik.
- 2079 – **yerdeğişimi** [es. t. *tahvil*]: 1- Vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve vilayet kadıları ile bütün timar ve zeamet sahiplerinin atanmaları ve yer değiştirmeleri işlemi. 2- Sefere katılmama ya da ölüm nedeniyle boş kalan timar ve zeametlerin başkalarına verilmesi işlemi.
- 2080 – **yeri çalındı** bkz. **çalık**.
- 2081 – **yerinde bırakılma** [es. t. *ibka, mukarrer*]: Belli bir süre için bir göreve atanmış olan devlet büyüklerinden beğenilenlerin bir ferman ya da menşur ile yerlerinde bırakılmaları işlemi.
- 2082 – **yerliğ** bkz. **yarlık**.
- 2083 – **Yerlikhan**: Hunlarda yeraltı Tanrısı.

- 2084 – **yerlikulu**: Önemli kalelerde (Mısır, Bağdat, Musul, Diyarbakır, Kars, Erzurum, Budin, Temeşvar gibi) yeniçeri yerine kullanılan gönüllü kale askeri.
- 2085 – **yerli yeniçeri** bkz. **gönüllü yeniçeri**.
- 2086 – **yeşilbayrak**: Padişah oğullarına özgü bayrak.
- 2087 – **yeşilbayrak bölüğü** bkz. **sağulufeciler**.
- 2088 – **yeşildirek**: Topkapı sarayında hassa ağalarının toplanma yeri.
- 2089 – **yevmiye defteri**: Tanzimattan sonra ruznamçe yerine kullanılan terim.
- 2090 – **yevmiye kâtibi**: [es. t. muhasebe kâtibi, vukuat kâtibi]: Tanzimattan sonra ruznamcesi yerine kullanılan terim
- 2091 – **yıllık** [es. t. *salname*] [Alm. *Jahrbuch*] [Fr. *annuaire, annal*] [İng. *year book, almanac*]: Yılda bir çıkarılan ve yılın olaylarını göstermek üzere düzenlenen kitap.
- 2092 – **yıllıklı sancak** [es. t. *salyaneli sancak*]: Geliri bir yıl süre ile bir kimseye verilen sancak.
- 2093 – **yiğitbaşı**: Esnaf loncalarında şeyhlerden sonra gelen yöneticinin sanı.
- 2094 – **yirmilik altın**: II. Sultan Mehmet zamanında basılan altın paralarından biri.
- 2095 – **yoğurtçu** [es. t. *mastçı*]: Padişahın yiyeceği yoğurdu sağlayan saray görevlisi.
- 2096 – **yoklama akçesi**: Türk aileleri yanına verilen devşirme çocuklarının durumlarını incelemek üzere başkentten gönderilen acemioğlan ket-hüdalarının bu ailelerden aldıkları para.
- 2097 – **yoklamacı**: 1- Kalelerdeki savaş araçlarını bakımdan geçirmek için başkentten gönderilen denetçi. 2- Künye defterlerine göre askeri muayene ve teftişle görevli kişi.
- 2098 – **yolhasekisi**: Sefere giden padişahın yanındaki haseki.
- 2099 – **yontmataş çağı** [Alm. *Paläozän*] [Fr. *âge paléolithique*] [İng. *Palaeolithic*]: Tarihöncesi zamanların üç kesiminden ilki.
- 2100 – **yukarıbölükler**: Kapıkulu süvarilerinden sipah ve silahtar bölüklerinin adı.
- 2101 – **yurtluk**: Bir yerin gelirinin bir kimseye yalnız ölünceye dek kullanması koşuluyla ayrılması yöntemi.

- 2102 – **yurtluk ve ocaklık**: Bir yerin gelirinin bir kimseye, hem ölünceye dek kullanmak hem de kalıtcılarına geçmek üzere, ama satamamak ve vakf edememek koşuluyla ayrılması yöntemi.
- 2103 – **yuvacı**: Osmanlı sarayı için gerekli avcı kuş yavrularını yuvalarından yakalayıp getiren kimse.
- 2104 – **yuvarlak**: Taştan ya da demirden yapılmış top mermisi, gülle.
- 2105 – **Yüce Meclis** [es. t. *Meclis-i Vâlâ, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye*]: Osmanlılarda, memurları yargılamak, halk ile hükümet arasındaki davalara bakmak görevleri ile 1837’de kurulan meclisin adı. 1867’de kaldırılarak yerine Devlet Şurası (Danıştay) kurulmuştur.
- 2106 – **yük**: 1– Osmanlılarda 100.000 akçe tutarında para. 2– İpek için kullanılan bir ağırlık ölçüğü.
- 2107 – **yükümler** [es. t. *tekâlif*]: Osmanlılarda olağanüstü zamanlarda alınan ve her eyaletin özel yasaları ile saptanmış olan töresel bir kümenin adı. (Mücerred, ralyet, çift, bennak, lспенçe, bad-ı hava, arusiye, cürüm ve cinayet, ihtisab, çiftbozan, tapu, bağ bahçe ve bostan, kovan, çift ve ağıl, yaylak, kışlak, balta, yaya ve kaçkun, çürük vergileri vb.)
- 2108 – **yünlük**: Börkün tüy takmaya özgü yeri.
- 2109 – **yünlüklü keçe**: Yeniçeri subaylarının giydikleri börkün tüy takma yeri bulunan türü.
- 2110 – **yünlüksüz keçe**: Yeniçeri erlerinin giydikleri börkün tüy takma yeri bulunmayan türü.
- 2111 – **yürük**: 1– Hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmenlere verilen ad. 2– Osmanlılarda otuzar kişilik ocaklar halinde Rumeli’ye yerleştirilen ve savaş zamanlarında geri hizmetlerde çalıştırılan tımarlı asker.
- 2112 – **yürük bayrağı**: Savaşta düşmana saldırmak için ayrılan asker birliğinin bayrağı.
- 2113 – **yürükbeyi**: Yürük askerinin komutanı.
- 2114 – **yürük defterleri**: Toprak yazımı yapılırken ilgili bölgede oturan yürüklerin yazıldığı defterler.
- 2115 – **yüzyıl** [es. t. *asır, karn*] [Alm. *Jahrhundert*] [Fr. *siècle*] [İng. *century*] [Lat. *saeculum*]: Yüz yılı kapsayan zaman kesimi.

Z

- 2116 – **zağarcıbaşı** [es. t. *ser-zağari*]: Zağarcı ortası komutanına verilen san.
- 2117 – **zağarcı ortası**: Yeniçeri ocağının, padişahın av köpeklerini yetiştirmekle görevli 64. ortası.
- 2118 – **zamanbillmi** [es. t. *kronoloji*] [Alm., Fr. *Chronologie*] [İng. *chronology*]: Olayların tarihini araştıran ve sıralayan bilim.
- 2119 – **zamandizi** [es. t. *kronoloji*] [Alm., [Fr. *chronologie*] [İng. *chronology*]: Tarihsel olayların zaman açısından sırası.
- 2120 – **zarbezen**: Küçük çaplı bir türü.
- 2121 – **zaviye**: 1– Tekkenin küçüğü. 2– Kervansarayların seyrek bulunduğu yerlerle geçit ve derbentlerdeki konak yerlerine verilen ad.
- 2122 – **zeamet**: Yıllık geliri 20.000–99.999 akçe olan toprak dirliği.
- 2123 – **zeametli** [es. t. *zaim*]: Bir zeameti elinde bulunduran kişi.
- 2124 – **zekât**: Şariat kuralları gereğince varlıklı Müslümanların her yıl yok-sullara vermek zorunda bulundukları, mallarının kırkta bir oranındaki kesimi.
- 2125 – **zemberek**: 1– Çelik ya da pirinçten yapılmış ok. 2– Hayvan sırtında taşınabilen küçük top.
- 2126 – **zemberekçi**: Zemberekçi ortası komutanına verilen san.
- 2127 – **zemberekçi ortası**: Yeniçeri ocağının zemberek denilen bir tür ok ile silahlanmış 82. ortası.
- 2128 – **zemberekli musket**: Hayvan sırtında taşınan küçük top.
- 2129 – **zenci ağası** bkz. **haremağası**.
- 2130 – **zerkula** bkz. **üşküf**.
- 2131 – **zırh** [Alm. *Panzer*] [Fr. *cuirasse*] [İng. *armour, cuirass*]: Düşman silahlarının etkisinden korunmak için giyilen çelik giysi.

- 2132 – **zincirli** [es. t. *sikke-i cedid, zer-i İstanbul*]: 1716'da basılan Osmanlı altın parasının adı.
- 2133 – **zobu**: Vezir konaklarında içağaların özel hizmetlerini gören kimseler.
- 2134 – **zolata**: Polonya parasına benzeyen bir Osmanlı gümüş parası.
- 2135 – **zurnacıbaşı** [es. t. *ser-zurnayı*]: Padişah mehterhanesinde zurna çalanların başı.
- 2136 – **zülüflü baltacılar**: Topkapı sarayının içsaray bölümünde hizmet ve koruma ile görevli baltacılar.
- 2137 – **zülüflü külâhı**: Zülüflü baltacıların giydikleri, zülüfü andırır ve çevreyi görmeyi engelleyen perçemli başlık.

ESKİ TERİMLER DİZİNİ

A

abd	1071
abide	85
acaib-i seba-i âlem	2052
adalet emri	11
adalet-name	12
adem-i merkeziyet	1409
adem-i tecavüz misakı	1566
adem-i tecavüz muahedesi	1566
âdet-i ağnam	41
ağayan-ı rikâb-ı hümayan	1516
ağıl resmi	35
ahd	87, 336
ahitname	176
Aksa-yı Şark	1978
akziye-i erbaa	503
alâmet-i şerif	1925
alay	1922
alemdar	214
alemha-yı Osmanî	47
Allah	1805
amanname	77
amedî-i divan-ı hümayun	79
arak resmi	1505
arâ-yı umumiyye	1946
arazi-i emiriyye	254
arazi-i metruke	258
arazi-i miriyye	254
arz-ı mevud	1115
arz-ı mukaddes	1115

aşakir-lmansure-i Muhammediyye	1186
asalet	1707
asariatika	1406
ases	2037
asır	2115
asilzade	1705
âsitâne	837, 1858
aslani	106
asr-ı hazır	2022
asr-ı hazır tarihi	2023
avam	129, 1484
avdeti	500
âyan meclisi	1642
azat	1085

B

bab	899
bab-ı defterdarî	412
bab-ı fetva	1779
bab-ı Hümayun	1573
bab-ı meşihat	1779
bab-ı seraskerî	1648
bab mahkemesi	918
bab naibi	919
babüssaade	45
babüssaade ağası	44, 900
babüssaadet-iş-şerife	1421
babüsselâm	1383
bac	148
bacdar	149
bac-ı ağnam	40

İmdadiye-i seferiyye	824	kethüda-yı bevvâbin	904
imrahor	42	kethüda-yı sadr-ı âli	998
İmza-yı hümayun	1423	kıdemli	550
İnâm	1957	kılâ'-i hakanıyye	689
İntikad-ı dahilî	796	kıst	1980
İntikad-ı haricî	451	kışlakıyye	1024
İslâmbol	837	kibar-ı müderrisin	300
itâk'	142, 1085	kîse-i divanî	475
İslav ittihadı	835	kîse-i Mısri	1239
İtilâf devletleri	152	kîse-i Rumî	1534
İtilâf-i müselles	1996	kitabe	2048
İttifak devletleri	86	kitabe-i seng-i mezar	1681
İttifak-ı mukaddes	1108	kitabî	1860
İttifak-ı müselles	1985	Konstantıniyye	837
İttihad-ı İslâm	833	kronoloji	2118, 2119
İzn-i sefine	631	kubbe-nişîn	1080
		kurun	336
J		kurun-ı ahire	2022
Jüliyen takvimi	839	kurun-ı ahire tarihi	2023
K		kurun-ı cedide	2056
kabile	1400	kurun-ı cedide tarihi	2057
kabl-et-tarih	1822	kurun-ı kadime	817
kademiye	131	kurun-ı ulâ	817
kaim-i makam-ı saltanat	1575	kurun-ı vustâ	1379
kala	869	kuva-yı milliyе	1963
kale-kûb	871		
kalyoncuyan belediyesi	1140	L	
kanun-ı dua	1619	lâhd	1590
kanun zabiti	891	lahit	1590
kapıaltı hâsılatı	901	lider	1402
kaptan-ı derya	927	liva	1581
kârhane-i hazret-i ağa	28		
karin	1167	M	
karin-i evvel	200	mabet	1816
karın-ı sanı	811	mabeyn-i hümayun	1165
karn	336, 2115	mağşuş akça	401
katakomp	2078	mahfil-i hümayun	1425
kaymakam-ı asitane-i saadet	967	mahreç mevalisi	10
kaymakam-ı rîkâb-ı hümayun	967	mahzen-i evrak	226
kemankeş	1350	makamat-ı mübareke	1116
kem-ayar akçe	401	makamat-ı mukaddese	1116

mal-i ganimet	612	meydan muharebesi	1233
malî sene	49	mezbah	1728
manasib-ı sltte	74	miftah ağası	83
mandater	1183	miftah gulamı	83
mânde	882	mihrab	1728
maruzat	1729	mihver devletleri	528
masar mevacibi	819	millâd(-i İsa)	490
mastçı	2095	milliyetçilik	1964
mavl asa	1199	milliyetçilik cereyanları	1965
mayûbe	1414	mirahor	42
Meclis-i Âlî-i Tanzimat	1815	mirahor-ı sani	1124
Meclis-i Âyân	133	mîr-ı ab	1713
meclis-i milî	1440	mîr-ı alem	214
Meclis-i Müessisan	1102	mîrî	253
Meclis-i Vâlâ	2106	mirilû eyaletler	994
Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye	2106	misak-ı millî	1962
medeniyet	1976	misal-i hümayun	1925
megalit	1966	mit	1712
mehd-i ulya	2000	mizan defteri	1558
mehterhane-i tabl u lem	1426	muaf	154
mektûme	639	muahede	86
memhur	1292	muahede name	176
memleketeyn	1932	muasır	337
memluk	1072	muasker	1368
menasib-ı seyfiyye	1009	muhaceret-i akvam	648
menasib-ı sitte	74	muharrir-i memalik	822
merd-i garib	1832	muhasebe-i Anadolu	83
meremmetçi	1356	muhasebe-i evvel	204, 205
merkez-i hükümet	198	muhasebe kâtibi	2090
merkeziyetçi idare	1408	muhtar	1412
merzban	1192	muhtariyet	1413
mesalitlik devir	1388	muinli	2030
meskûkât	1172	mulnsiz	2031
meşta	1023	mukabil ihtilâl	952
meştat	1023	mukarrer	2081
mevacib	1956	mukataa	992
mevacib defteri	674, 1959	mukataaya merbut eyaletler	993
mevacib ihracı	673	murabîtin	1669
meydan-ı lahm	563	musalaha	174
mevkufat	1937	musalaha ahitnameesi	175
mevkufatî	1227		

serir	1790	şamdani	1755
ser-kırtası-l miri	860	şark-ı Karib	2024
ser-kurena	200	şarkiyyat (ilimleri)	489
ser-mimarın-ı hassa	1247	şecere	1703
ser-muallim-i talimhane	1804	şef	1402
ser-müneccim-i hassa	1297	şehbaz-ı bahri	948
ser-name	200	şehir devleti	983
ser-rihtegân	498	şehnamehan	1766
ser-şikâri	123	şehnamenüvis	1766
ser-şükûfecl	381	şehriye-i dekâkin	510
ser-tuğcıyan	1923	şehtiye	1782
ser-turnayî	1933	şehtiye-i Brik	1782
ser-zağari	2116	şemşirgerân	1005
ser-zurnayî	2135	şerifi	2010
sfenks	1664	şeyh-ül-meydan	263
sicillât-ı divan-ı hümayun	478	şikk-ı evvel	187
sikke	1172	şikk-ı sani defterdarı	1126
sikke-l cedit	2132	şia	1780
silahşör	1938	şihne	1732
silsile	1670, 1704	şikâr ağaları	120
sipahsalar	1647	şikâr halkı	125
sipah-zade	1683	şütürban ortaları	437
site	983		
statüko	2006		
sukut	512	tabi	153
sulh	174	tabl u alem-i hassa	1600
sulh muahedesi	175	tafra	116
sultan	1491	tahakküm	1993
sultan-zade	1727	tahkim	233
sur	1038	tahrirat	269
suret	1656	tahtgâh	198
sûr-l hümayun	1722	tahvil	2079
südde-l saltanat	837	takrir	1320, 1403
süğur	1948	takvim	672
sülâle	697	talan	347
süratcıyan ocağı	1736	tampon devlet	1888
		tarac	347
		tarih-i milâdî	1245
		tarih-i rumî	1535
şadi	7	tavaşi	538
şahne	1732	tebaa	1977
şair emini	93		

Ş

T

tebeddül-i saltanat	1796	ulufecıyan-ı yesar	1698
teber	162	ulufe-defterl	674
teberdaran	163	usture	1712
teceddüd	782		
tefevvuk	1993	Ü	
tekâlif	2108	ücretli asker	1439
tekâlif-i fevkalâde	1352	ültimeatom	228
tekâlif-i örfiyye	1919	ümera-yı derya	422
tekâlif-i şakka	1676	üstadan-ı divan-ı hümayun	318
telhisî	1868	V	
tellh	1501		
temlikname	1179	vacib	1956
tenevvür (devri)	135	vakayiname	1353
terk-i teslihat	1674	varak-ı sahiha	405
tersane defterhanesi müdürü	1879	veledeş	1683, 2067
tersaneli	420	veled-i kul	1095
teslis	1984	veliaht	88
teşrifatî efendi	1884	veto	1355
teşrifat-ı mülûkâne	1416	vezir-i azam	1549
tevkici	1315	virane	1405
tevkifhane	1570	vukuat kâtibl	2090
tevkîî	1315	Y	
tevki-i hümayun	1925		
tezkire-i âlî	1861	yedek-keşan	2050
tezkire-i evvel	303	Yemen irsaliyesi	2054
tezkire-i maruze	1861	yevmiye	1538
tezkire-i sani	1127	Z	
tirendaz	1350	zadegânlık	1707
tuğcıyan-ı hassa	1431	zaim	1644, 2123
tuğkeşan	1431	zaman	336
tuğraî	1315	zat-ı asafi	1549
tuğrakeş	1315, 1926	zer-i İstanbul	2132
tuğrakeş vezir	1927	zer-i mahbub	1929
tuğra-yı garra	1925	zerrin külâh	1991
turnuva	1706	zevald	95
tüfenk-endazan	1942	zevrağçe-i saltanat	1574
tümülüs	1680	zevrağçe-i şerif	1424
		zevvakîn-i dergâh-ı âlî	1691
U		zevvakîn-i hassa	1691
ulufecıyan	1958	zındık	1810
ulufecıyan-ı yemin	1559		

ALMANCA DİZİN

A			
Abläss	155	Befestigung	233
Absolutismus	1577	Barbarei	1173
Adel	1707	Beute	347, 611
adlig	1705	Burg	1759
Akropolis	53	Bürger	984
Almanach	672	Bürgerkrieg	805
Altar	1728	Bürgertum	985
Altertum	817	C	
Antropologie	827	Chalkolithikum	158
Apostel	733	Christi Geburt	490
Archiv	226	christliche Zeitrechnung	1245
Archont	91	Chronik	1353
Areopag	89	Chronologie	2018, 2019
Areopagite	90	D	
Aristokrat	1705	Datum	1818
Arlstokratie	1707	Del	408
Artilleriepark	1786	Dekalog	1357
Atheist	1809	Denkmal	85
Aufklärung (Zeitalter der)	135	Despot	435
Ausgrabung	975	Dezentralisierung	1409
Ausnahmezustand	1667	Doge	486
autonom	1412	Dolmen	492
Autonomie	1413	Dominion	493
Axenmächte	528	Donaufürstentümer	1932
B		Dragoner	505
Bailo	167	Dreierbund	1985
Bann	16	Dreierherrschaft	1983
bannen	17	Dynastie	697
Barbar	171		

E

Eilmarsch	778
Engpass	427
Entente	1986
Ententemächte	152
Entthronung	1800
Eolith	541
Ephor	521
Epigraphie	2049
Eroberer	571
Eroberung	582
erzählende Geschichtsschreibung	1407
Eunuch	538
Exarch	526
Exarchat	527

F

Fanarioten	574
Feldmarschall	1188
Feldzug	1617
Ferne Osten	1978
Festung	436, 869
Feudalherr	430
Feudalismus	431
Feueranbeter	1204
Feuerschiff	112
Fidelcommis	1997
Fiskaljahr	49
Flandern	573
Forum	598
Fregatte	595
Freiwilliger	654
Friede	174
Friedensvertrag	175
Friedensurkunde	176
Fromme Stiftung	1997
Fund	287
Führer	1402
Fürst	243, 1489
Fürstentum	250, 1492
Fürstln	1491

G

Galere	850
Galerensklave	596
Galiot	879
Gallikanismus	609
Gallopieren	789
Gegenrevolution	952
(das) Gelobte Land	1115
Genealogie	1704
Generalstände	562
Geschichte	1818
Geschichtsschreiber	1820
Geschichtstafel	672
Gewaltherrscher	435
Gilde	1161
Gildemeister	1162
Gladiator	640
Gott	1805
Gotthelt	1805
Göttin	1806
Götzendiener	394, 1500
Grabhügel	1680
Grabschrift	1681
Gregorianischer Kalender	663
Grossfürst	296
Grossfürstln	297
Grossvlzir	1549
Guerilla	373
Guerillakrieg	374

H

Halbgott	2032
Hauptstadt	198
Hedschra Zeitrechnung	751
Heerlager	1368
Hegemonie	1993
Heilige Allianz	1108
(das) Heilige Land	1115
Heilige Stätten	1116
Heiliger Krieg	1114

Protektorat	1064	Sieben Weltwunder	2052
Protestantismus	1495	Siegelkunde	1290
protestieren	1496	Sklave	1071
Prozession	56	Soldsoldat	1439
Pufferstaat	1888	Sphinx	1664
Pyramide	1481	Splon	355
R		Sprachknabe	457
Rabblner	687	Staatsangehöriger	1977
Radscha	1503	Staatsschulden	438
Rajah	1503	Stadtmauer	1038
Rauszug	347	Stadtstaat	983
Referandum	1946	Stallknecht	119
Reform	782	Stallmeister	42
Reformation	461	Stamm	1400
Regent (in)	1576	Stammbaum	1703
Reichsgeschichtsschreiber	1994	Status quo ante	2006
religiöse Gemeinde	462	Streifzug	778
Renaissance	1523, 1974	Streifzug zu Pferde unternehmen	781
Renegat	500	Sultan	1415
Rennbahn	118	Sultanat	1726
Restauration (Zeitalter der)	1515	Suprematie	1993
Ritter	1783	Synagoge	734
Rudersklave	596	T	
Ruine	1405	Tablette	1785
S		Tempel	1816
Sarkophag	1590	Tetrachie	504
Satellit	1975	Tontafel	1785
Satrap	1609	Thron	1790
Satrapie	1610	Thronwechsel	1796
Schalop	1752	Tributär	701
Schaman	1753	tributpflichtig	701
Schamanismus	1754	Trinität	1984
Scherbengericht	398	Triumvirat	1983
Schlacht	1233	Tumulus	1680
Schloss	1759	Tyrann	1898
Schutzherrschaft	1064	Turnier	1706
Schütze (mit Pfeil und Bogen)	1350	U	
Seedorf	652	Unkosten	703
Seigneur	1644	Unterhaus	121
Senat	1642		

Urkundenhaus	226			W
Ultimatum	228			
		V		
			Wache	937
			wachthaus	427
Vasall	153		Wachtposten	427
Vereinigte Staaten	266		Waffenstillstand	113
verfassunggebende Versamm-			Wappen (Schild)	92
lung	1102		Weisser Eunuch	44
Verfluchung	16		Wlach	1954
vergötzen	1501			
verschanztes Feldlager	1786			Z
Vertrag	87		Zar	348
Veto	1355		Zarin	352
Vizeadmiral	1456, 1522		Zehn Gebote	1357
Vizekont	2012		Zeitalter	336
Volksabstimmung	1946		Zeitgenosse	337
Volksentscheid	1946		Zensur	1593
Vorderasien	1401		Zentralismus	1408
Vorgeschichte	1822		Zivil	1294
Völkerwanderung	648		Zivilisation	1976

FRANSIZCA DİZİN

absolutisme	1577	autonomle	1412
acropole	53	autonome	1413
âge	336	B	
âge chalcolithique	158	baile	167
âge contemporain	2022	barbare	171
âge mésolithique	1388	barricade	1786
âge moderne	2056	bataille	1233
âge néolithique	323	blason	92
âge paléolithique	2099	bourgeois	984
almanach	672	bourgeoisie	985
année fiscale	49	bourreau	318
annualre	2091	bude	222
annal	2091	butin	611
antiquité	817	C	
anthropologie	828	calendrier	672
apôtre	733	calendrier gregorien	663
arbre généalogique	1703	califat	692
archer	1350	calife	691
archives	226	camp	1367
archonte	91	campagne	1617
aréopage	89	capitale	198
aréopagite	90	capitulations	926
aristocratie	1707	carabine	934
aristocrate	1705	caravelle	948
armistice	113	cardinal	950
Asie Antérieure	1401	caste	956
assemblée constituante	1102	catacombes	2078
athée	1809	catapulte	1181
autel	1728	catholicisme	958
autocratie	1577	cavalier	119

censure	1593		D	
centralisation	1408	date		1818
chalope	1752	décalogue		1357
chaman	1753	décentralisation		1409
chamanisme	1754	déesse		1806
Chambre des Communes	121	défilé		427
Chambre des Lords	1163	demi-dieu		2032
château	1759	déposition		1800
chef	1402	despote		435
chevalier	1783	déthronement		1800
chronique	1353	dettes publiques		438
cité	983	dey		408
chronologie	2119	diète		484
civil	1294	Dieu		105
civilisation	1976	Dix Commandements		1357
coin	1172	divinité		1805
colonie	1051, 1710	doge		486
commandant en chef	199	dolmen		492
commun peuple	129	dominion		493
communauté religieuse	462	dragon		505
concile	1057	duc		509
concordat	1056	duché		511
confédération	440	dynastie		697
congrès	1103		E	
connetable	42	électeur		1615
conquereur	571	électorat		1616
conquête	582	empereur		968
Constantinople	837	entente cordiale		1956
contemporain	337	eolith		541
contre-révolution	952	ephore		521
convention	87	epigraphie		2049
corps de garde (dans une défilé)	427	epitaphe		1681
critique interiore	796	ère chrétienne		1245
corporation	1161	ère de l'hégire		751
cosaques	969	ère julien		839
croisade	684	esclave		1071
croisés	683	espion		355
croix	682	états barbaresques d'Afrique		1173
cuirasse	2131	états généraux		562
cunéiforme	391			

états de siège	1667	grand-duc	296
état tampon	1888	grande-duchesse	297
etats unies	266	guebre	1204
eunuque	538	guerilla	373
eunuque blanc	44	guerre	1611
exarchat	527	guerre civile	805
exarque	526	guerre de guerrillas	374
excavation	975	guerre sacrée	1114
excommunier	17		
excommunication	16	H	
expédition militaire	1617	hégémonie	1993
Extrême Orient	1978	helot	743
		hérétique	1810
F		hiéroglyphe	1514
fanariotes	574	hipodrome	119
féodalité	431	histoire	1818
feu gregois	112	histoire contemporaine	2023
fideicomis	1997	histoire moderne	2057
Flandre	573	historien	1820
fondation pieuse	1997	historiographe	1820
forçat	596	historiographie pragmatique	2029
fort	427	historiographie narrative	1407
fortresse	869	hommage de sujétion	523
fortification	235	hongrois	1568
forum	598	hoplite	760
fouille	975	höyük	761
frais	703	humanisme	828
frégate	595	I	
		icone	815
G		idolâtre	394, 1500
galère	850	idolâtrer	1501
gallon	883	impérialisme	536
galiote	879	incursion	347
gallicanisme	609	indulgence	155
galop	778	inquisition	539
galoper	781	inscription	2049
garçon d'écurie	119	interrègne	543
garde	937		
généalogie	1704	J	
gladiateur	640	janissaire	2058
grand vizir	1549	jeune de langue	457

K		N	
khédivat	753	naissance de Jésus Christ	490
khédivé	752	nationalisme	1964
L		national-socialisme	1309
lacustre (cité de)	652	négus	1311
leader	1402	noble	1705
légion	1156	noblesse	1707
legs pieux	1997	nomade	645
lieux saints	1116	note	1320
M		O	
mage	1204	obelisque	454
maitre de corporation	1162	ofen	222
mamelouk	1072	oligarchie	1803
mandat	1182	olympiade	1354
mandataire	1183	ordre réligieux	1823
marche	1948	orientalisme	489
maréchal	1188	orthodox	1390
margrave	1949	ostracisme	398
marquise	1191	P	
mausolée	1947	pacte	87
mégalith	1966	pacte de non-agression	1566
menhir	1213	paix	175
mercenaire	1445	paléontologie	1829
migration	648	panislamisme	833
mobilisation	1618	panslavisme	835
momie	1279	panthéon	1436
monarchie	1853	pantouranisme	1935
monarchie constitutionnelle	1066	parade	56
monarque	1852	parc d'artillerie	1786
monogamie	1854	paléographie	553
monothéiste	1860	pape	1437
monument	85	papyrus	1438
moscovite	1265	parlement	1440
mouvements nationalistes	1965	patrouille	937
moyen âge	1379	patricien	1455
muraille	1038	période	499
musée	1305	phalange	570
mythe	1712	pharaon	593
mythologie	1712a	pillage	347

plébes	1484		S	
plébsclte	1946			
plutocratie	211			
politique de colonisation	1711			
polythéiste	394			
préhistoire	1822			
protohistoire	1404			
presbytérianisme	1493			
prince	245, 1489, 1770			
princesse	1491			
prince héritier	88			
princesse héritière	88			
prince électeur	1615			
principauté	250, 1492			
principautés danubiennes	1932			
procession	56			
proche orient	2024			
prophète	1807			
protectorat	1064			
protestantisme	1495			
protester	1490			
pulssance d'axe	528			
puissances centrales	86			
puissances d'entente cordiale	152			
pyramide	1481			

R

rabbin	687			
radjah	1503			
raid	356			
rajah	1503			
rançon	1101			
référendum	1946			
réformation	461			
régent (e)	1726			
réforme	461, 782			
règne	1726			
renaissance	1974			
renégat	500			
restauration (opaque de)	1515			
ruine	1405			

T

tablette	1785	
temple	1816	
temps	336	
terre promise	1115	
tetrarchie	504	
throne	1790	
tièrs-état	129	
tireur a l'arc	1350	
traité	87	
traité de paix	175	
travail	287	
tribu	1400	
tributaire	701	
trinité	1984	
triple alliance	1985	

triumvirat	1983		V	
tsar	348	valachian		1954
tsarine	351	vassal		153
tumulus	1680	veto		1355
tyran	1898	viceamiral		1456
		vicomte		2012
ultimatom	228	voluntaire		654

U

İNGİLİZCE DİZİN

A			
absolutism	1577	booty	611
acropolis	53	bourgeois	984
age	336	bourgeoisie	985
almanac	672, 2091	bowman	1350
altar	1728	buff state	1888
antiquity	817		
antropology	827	calendar	672
apostle	733	callph	691
archer	1350	caliphate	692
archives	228	camp	1367
areopag	89	campaign	1617
areopagite	90	capital	198
archont	91	capitulations	926
aristocracy	1706	caravela	948
aristocrat	1705	carbine	934
armistice	113	cardinal	960
armour	2131	caste	956
autocracy	1577	castle	1759
autonomous	1412	catacomb	2078
autonomy	1413	catapult	1181
axis powers	528	catholicism	958
		censur	1593
B		central powers	86
ballo	167	centralization	1408
barbarian	171	century	2115
barbary	1173	Chalcolithic Age	158
barricade	1786	charge	703
battle	1233	chateau	1759
birth of Jesus Christ	490	chief commander	199
blazon	92	Christian era	1245
		C	

chronicle	1353	defile	42
chronology	2118, 2119	delty	1805
citizen	1977	deml-god	2032
city-state	983	deposition	1800
civil	1294	despot	435
civil war	805	dethronement	1800
civilization	1976	dey	408
coin	1172	diet	484
colonial policy	1711	digging	975
colony	1052, 1710	doge	486
common people	129	dolmen	492
concordat	1056	dominion	493
confederacy	440	duchy	511
congress	1103	duke	509
conqueror	571	dynasty	697
conquest	582	E	
Constantinople	837	elector	1615
constituent assembly	1102	electorate	1616
constitutional system of		emperor	968
contemporary	337	enlightenment (age of)	135
contemporary age	2022	eolith	541
contemporary history	2023	ephor	521
convert	500	epigraphy	2049
convention	87	epitaph	1681
corporation	1161	eunuch	538
cossack	969	exarch	526
council	1057	exarchy	527
counter-revolution	952	excavation	975
cross	682	excommunicate	17
crusade	684	excommunication	16
the crusaders	683	executioner	318
cuirass	2131	F	
cuneiform	391	fanariots	574
cuneiform tablet	1785	far east	1978
D		fee	703
Danubian principalities	1932	feudal chief	430
date	1818	feudalism	431
decatalogue	1357	find	287
decentralization	1409	fire-ship	112

fiscal year	49	Holland	573
fort	869	holy alliance	1108
fortification	233	holy places	1116
fortified campus	1786	holy war	1114
forum	598	homage	523
fragoon	505	hangman	318
frigate	595	hoplite	760
G		house of commons	121
galley	850, 879	house of lords	1163
galley-slave	596	höyük	761
gallicanism	609	humanism	828
galliot	879	Hungarian	1968
gallop	778, 781	I	
genealogical tree	1703	Icon	815
genealogy	1704	Idolater	1500
general estates	562	idolatrous	1500
gladiator	640	Idolize	1501
godless	1809	Imperialism	536
godness	1806	Indulgence	155
government	1066	Inquisition	539
grand duchess	297	Inscription	2048
grand duke	296	interregnum	543
grand vizir	1549	Internal criticism	796
Gregorian calendar	663	J	
guard	427, 937	Janizary	2058
guerilla	373	Julian era	839
guerilla warfare	374	K	
guld	1161	khalif	691
H		khedive	752
hanse	698	khedivate	753
hegemony	1993	knicht	1783
hegira era	751	L	
helot	743	lake-dwelling	652
heretic	1810	language boy	457
hieroglyph	1514	leader	1402
hippodrome	118	legion	1156
historian	1820	M	
historiographer	1820	magion	1204
history	1818	mameluke	1072

mandatary	1183	Netherland	573
mandate	1182	next heir (to the throne)	88
march	1948	nobleman	1705
marchoness	1191	nobless	1707
margrave	1949	nomad	645
marquess	1190	note	1320
marshal	1188		
martial law	1667		
master of the guild	1162	obelisk	454
master of the horse	42	oligarchy	1803
mausoleum	1947	olympiad	1354
megalith	1966	order	1823
memorial	85	orientalism	489
menhir	1213	orthodox	1390
mercenary	1439	ostracism	398
mesolithic	1388		
Middle Ages	1379		
migration	648	pact	87
military expedition	1617	pact of non-aggression	1566
mobilization	1618	paleography	553
modern ages	2056	paleolithic	2099
modern history	2057	paleontology	1829
modern times	2056	Pan-Islamism	833
Mohammedan era	751	Pan-Slavism	835
monarch	1852	pantheon	1436
monarchy	1853	Pan-Turanism	1935
monument	85	papyrus	1438
monotheism	1860	parade	56
monogamy	1854	parliament	1440
mummy	1279	pass	427
museum	1305	patrician	1455
myth	1712	patrol	937
mythology	1712a	peace	174
		peace treaty	175
		pedigree	1703
		period	336, 499
narrative historiography	1407	phalanx	570
national-socialism	1309	pharaoh	593
nationalism	1964	phatry	1400
nationalist movements	1965	pillage	347
Near East	2024	plous foundation	1997
Negus	1311		

N

plebiscite	1946	satrapy	1610
plebs	1484	seigneur	1644
plutocracy	211	senate	1642
polytheist	394	sentry	937
pope	1437	serf	1071
populace	129	seven wonders (of the world)	2052
pragmatic historiography	2029	shalop	1752
prehistoric times	1822	shaman	1753
Presbyterianism	1493	shamanism	1754
prince	243, 1489, 1770	shamanist	1753
princess	1491, 1771	ship of line	883
principality	250, 1492	sigillography	1290
procession	56	slave	1071
promised land	1115	sovereign	772
prophet	1807	sphinx	1664
protectorate	1075	spy	355
protest	1496	stable-man	119
Protestantism	1495	state-chronicler	1994
protohistoria	1404	state of siege	1667
public debts	438	status quo	2006
pyramid	1481	subject	1977

R

rabbi	687	Sublime Port	145
raid	347, 778, 781	sultan	1415
rajah	1503	sultanate	1726
ransom	1101	supremacy	1993
referendum	1946	synagogue	734

T

reform	782	tablet	1785
reformation	461	temple	1816
regent	1576	Ten Commandments	1357
reign	1726	tetrarchy	504
religious community	462	throne	1790
renaissance	1523, 1974	treaty	87
restauration (epoch, era of)	1515	tributary	701
ruin	1405	trinity	1984
ruler	772	triple alliance	1985
		triple entente	1986
		triple entente powers	152
		triumvirate	1983
		truce	113

S

sarcophagus	1590		
satellite	1975		
satrap	1609		

tsar	348	viscount	2012
tsarina	352	volunteer	654
tsaritsa	352		
tumulus	1680		
tyrant	1898	wall (of a city)	1038
		Wallachian	1954
		war	1611
ultimatum	228	white eunuch	44
united states	266		
		year book	2091
vassal	153		
veto	1355		
vice-admiral	1456, 1522	Zoroastrian	1204